

Barn og unge rapporterer til FN om rettighetene sine

Vedlegg til Norges fjerde rapport om barnekonvensjonen

*MONA SANDBÆK
JÓNA HAFDIS EINARSSON*

RAPPORT
NR 2/08

Barn og unge rapporterer til FN om rettighetene sine

Vedlegg til Norges fjerde rapport om barnekonvensjonen

MONA SANDBÆK
JÓNA HAFDIS EINARSSON

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 2/2008

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2008
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN 978-82-7894-275-8
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto: © stock.xchng
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Denne rapporten er utarbeidet av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet. En kortversjon av denne rapporten vil følge som vedlegg til Norges fjerde rapport til FN februar 2008. Alle land som har ratifisert barnekonvensjonen har plikt til å rapportere til FN hvert femte år om sin oppfølging. Norges fjerde rapport skal leveres i februar 2008. Norske myndigheter ønsket å viderefremme barn og unges egne synspunkter på hvordan det er å vokse opp i Norge til FN. Åtte kommuner ble derfor invitert til å innhente synspunkter fra barn og unge. Kommunene var: Alna bydel i Oslo, Alta, Bjugn, Kautokeino, Lillesand, Sandnes, Skedsmo og Trondheim. NOVA ble bedt om å veilede kommunenes arbeid og om å presentere synspunktene i en samlet rapport.

Har du hørt om FNs barnekonvensjon? Har barn rettigheter? Hjemme? På skolen? I samfunnet? Trives du godt på skolen? Har du innflytelse i undervisningen? Er du blitt utsatt for urettferdig behandling eller diskriminering? Finnes det gode fritidstilbud i kommunen din? Dersom du eller en du kjenner trenger hjelp med egen helse eller med andre problemer, er det noen i kommunen du kan kontakte? Dette er blant spørsmålene som barn og unge har besvart.

Det er innhentet informasjon fra skolebarn og -ungdom i aldersgruppa 13 til 18 år, men også fra yngre skolebarn og barnehagebarn. Barn med ulik etnisk bakgrunn er representert. Kommunene har også inkludert barn som er flyktninger eller asylsøkere, barn i kontakt med barnevernet eller andre tilrettelagte tjenester. Til sammen har 1274 barn og unge gitt sine synspunkter.

Fra NOVAs side har dette vært et spennende og interessant oppdrag. I tillegg til informasjon om barn og unges synspunkter på praktiseringen av rettighetene sine, har undersøkelsen gitt innsikt i kommunenes bestrebelser på å legge til rette for barn og unges deltakelse.

Vi vil takke vår oppdragsgiver Barne- og likestillingsdepartementet, og særlig avdelingsdirektør Åsa Steinsvik og seniorrådgiver Wenche Hellerud, for godt samarbeid. Det samme gjelder samarbeidspartnerne våre i kommunene: SLT-koordinator Eivind Fivelsdal i Alna bydel i Oslo, koordinator for

forebyggende arbeid for barn Siss-Mari Solli i Alta kommune, sekretær for ungdomsrådet Rita Sundet i Bjugn kommune, rektor Ellen J. Sara Eira i Kautokeino kommune, kulturkonsulent Marte Skippervold i Lillesand kommune, fritidssjef Tone Strømø i Sandnes kommune, oppvekstleder Guri Sæther i Skedsmo kommune og koordinator for ungdommens bystyre May Iren Skamfer Evenmo i Trondheim kommune. Vi takker også andre samarbeidspartnere i kommunene og ikke minst barn og unge som har delt sin erfaring med oss.

Vi vil videre takke forskningsleder Viggo Nordvik for viktig støtte gjennom prosessen og leseansvarlig Per Erik Solem for meget godt arbeid med kvalitetssikring av rapporten. Takk også til andre kollegaer som har bidratt på ulike måter.

Vi håper erfaringene som kommer til uttrykk i denne rapporten kan komme til nytte i det videre arbeidet med å fremme barns og unges rettigheter.

Mona Sandbæk og Jóna Hafdis Einarsson

Innhold

Sammendrag	7
1 Bakgrunn og rammer for prosjektet	13
Barnekonvensjonen og Norges tidligere rapportering	13
Barn og unges medvirkning i rapporteringer til FN	14
Barne- og likestillingsdepartementets initiativ	15
Implementeringen av barns rettigheter i Norge	15
Organisering av arbeidet	18
Oversikt over kommunene og ulike tiltak	21
Kommunal forankring av prosjektene	23
Innhenting og bearbeiding av data	25
2 Kjennskap til FNs barnekonvensjon	27
Hva handler barnekonvensjonen om?	28
Barnekonvensjonens betydning	31
Praktiseringen av rettigheter	33
Opplevelsen av egen situasjon sammenliknet med andre barn	36
3 Barns trivsel og medbestemmelse på skolen	38
Barn og unges trivsel på skolen	38
Medbestemmelse på skolen	41
Skolens opplæring i medbestemmelse	44
Hvordan kan elevene få økt innflytelse?	46
4 Diskriminering og forskjellsbehandling	48
Urettferdig behandling og diskriminering på skolen	48
Hvem diskriminerte eller handlet urettferdig?	49
Å være etnisk minoritet	53
Forslag fra barn og unge for bedre trivsel og mindre diskriminering	54
Gjøres det forskjell på gutter og jenter?	55
Mobbing	56
5 Fritid, hjelpetilbud og tanker om framtida	60
Fritidstilbud – hva er bra og hva kan bli bedre?	60
Kjennskap til kommunens helse- og sosialtjenester	64
Tanker om framtida	66
6 Oppsummering og konklusjoner	70
Målsetting og gjennomføring	70
Barn og unges kunnskap om konvensjonen	71
Barn og unges trivsel og medbestemmelse på skolen	72
Diskriminering og forskjellsbehandling	73
Fritid, hjelpetilbud og tanker om framtida	75
Konklusjoner	76

Summary and conclusions	79
Litteraturliste	85
VEDLEGG 1: Barnekonvensjonens artikler relatert til relevante spørsmål i spørreskjema og/eller intervjuguide. Notat fra NOVA 19/4-07.	89
VEDLEGG 2: Forslag til utforming av spørsmål. Notat fra NOVA (21/3-07).	95
VEDLEGG 3: Et eksempel på spørreskjema fra Lillesand kommune	99
VEDLEGG 4: Intervjuguide Sandnes kommune (22/5-07)	111

Sammendrag

Norge ratifiserte FNs barnekonvensjon 8. januar 1991. Alle land som har ratifisert konvensjonen har plikt til å rapportere til FN hvert femte år om sin oppfølging. Norges fjerde rapport leveres i februar 2008. Som en del av denne tilbakemeldingen ønsket Barne- og likestillingsdepartementet å videreformidle barn og unges synspunkter på hvordan det er å vokse opp i Norge, sett i forhold til enkelte av artiklene i barnekonvensjonen. Åtte kommuner ble derfor invitert til å innhente synspunkter fra barn og unge. De åtte kommunene var Alan bydel i Oslo, Alta, Bjugn, Kautokeino, Lillesand, Sandnes, Skedsmo og Trondheim. NOVA ble bedt om å veilede arbeidet og presentere resultatene i en samlet rapport.

Kapittel 1 Bakgrunn og rammer for prosjektet

Her beskrives organisering og gjennomføring av prosjektet. Det ble innhentet informasjon fra barn og unge om kjernetemaer som kunnskap om barnekonvensjonen, trivsel og medbestemmelse på skolen, ulike former for diskriminering og forskjellsbehandling, fritid og tilgang til helsetjenester. Seks kommuner gjennomførte spørreskjemaundersøkelser, og tre av dem benyttet også kvalitative intervjuer. To kommuner gjennomførte bare kvalitative intervjuer med ulike grupper informanter. Undersøkelsen inneholder informasjon fra elever på alle trinn i den obligatoriske skolen, og i én kommune også barnehagebarn, til sammen 1274 barn og unge. Utvalgene er ikke trukket slik at de sikrer representativitet, eller slik at resultatene kan generaliseres, verken til den enkelte kommune eller til landet som helhet. Det er også innhentet informasjon fra minoritets-, flyktning- og asylsøkerbarn og barn som har kontakt med barneverntjenesten eller andre tilrettelagte tjenester, til sammen 32 barn og unge.

Kapittel 2 Kjennskap til FNs barnekonvensjon

Rundt halvparten av de intervjuede barna og ungdommene hadde kjennskap til FNs barnekonvensjon. Det var imidlertid stor variasjon. I en kommune rapporterte to av tre at de kjente til barnekonvensjonen. På ett klassetrinn i en annen kommune rapporterte hele 85 prosent det samme. Flere enn de

som kjente til FNs barnekonvensjon, visste at de hadde rettigheter både hjemme, på skolen og i samfunnet forøvrig. Dette er et forståelig resultat i og med at tilretteleggingen for barns rettigheter har flere kilder.

Mange visste lite om hva konvensjonen handlet om, og den kunnskapen de hadde, framsto ofte som ganske fragmentert. Flere av de kvalitative sitatene og intervjuene viste likevel en høy grad av refleksjonsevne, både om egne forhold og om hvilke problemer barn og unge står overfor i mange andre land i verden. Barn og unge var spesielt opptatt av likhet og rettferdighet og av at barn og unge i andre deler av verden har en vanskeligere livssituasjon enn dem selv. Det er bekymringsfullt at barn fra flyktningtjenesten og asylmottak ga inntrykk av å ha mindre kjennskap til barnekonvensjonen enn andre.

Barns kunnskap om barnekonvensjonen varierte mellom kommunene, ned til forskjeller mellom klassene på den enkelte skole. Dette er rimelig å tolke i lys av ulik kommunal organisering, ulike prioriteringer på skolene og også blant lærerne. Opplæringen i og praktiseringen av barns rettigheter framsto som noe tilfeldig.

Kapittel 3 Barns trivsel og medbestemmelse på skolen

Barn og unges svar viste at et flertall trives på skolen, i klassen/gruppa si og i friminuttene. Dette er i overensstemmelse med funn i en rekke andre undersøkelser. Det var samtidig elever som strevde med ulike sider ved skolen. Dette dreide seg både om forholdet til medelever og lærere. Et stort flertall hadde venner og noen å snakke med. Samtidig var det langt flere som sa de hadde venner å være sammen med enn de som opplevde skolen som helt trygg. Venner er med andre ord ikke nok som beskyttelse. Et flertall av elevene oppga også å ha et godt forhold til læreren, og mange nevnte eksempler på situasjoner eller lærere de var fornøyd med. Men de rapporterte også om store ulikheter mellom lærerne og forskjellsbehandling av elevene fra lærernes side. Det ble trukket fram at det var vanskelig å ta opp forhold de ikke var fornøyd med. De opplevde dels at de ikke ble hørt, og dels at det ikke falt i god jord å komme med kritikk.

Det var ganske store kommunale variasjoner når det gjaldt elevenes medbestemmelse i skolen. Fra 43 prosent til 83 prosent mente de fikk god opplæring i medbestemmelse og medvirkning. Fra omtrent 61 prosent til 76 prosent mente at lærerne oppfordret elevene til å være med i elevrådsarbeidet.

Også i vurderingen av hvorvidt elevrådet hadde stor innflytelse, var det variasjoner, fra rundt 50 prosent til over 90 prosent sa seg «enig / helt enig» i dette eller i det minste i at elevrådet ble hørt. Generelt kan det sies at barn og unge ønsket medinnflytelse, og at skolen innfridde et stykke på vei, men ikke så langt som elevene selv ønsket. Svarene pekte i retning av at det i for stor grad var tilfeldigheter eller den enkelte lærers egen motivasjon som avgjorde om elevene fikk opplæring i demokratiske prosesser, om det ble lagt til rette for at elevdemokratiet skulle fungere, og om de ble behandlet med respekt. Her kan skolene med fordel gjennomgå og følge opp rutinene sine. Elevene pekte på at også deres eget engasjement var nødvendig for å få elevdemokratiet til å fungere.

Kapittel 4 Diskriminering og forskjellsbehandling

Det store flertallet av barn og unge opplevde seg ikke utsatt for diskriminering eller urettferdig behandling på skolen. Tatt i betraktning at langt de fleste som deltok i undersøkelsen var født i Norge av norske foreldre, er dette ikke et overraskende funn. På et konkret spørsmål om hvem som eventuelt diskriminerte, var det flere elever som opplevde seg utsatt for urettferdig behandling både fra elever og lærere. Fra 33 prosent til 76 prosent oppga at dette ikke skjedde i det hele tatt fra lærernes side. Flere kommuner syntes det var oppsiktsvekkende at fra 10 til 14 prosent opplevde seg urettferdig behandlet av lærer to/tre ganger i måneden eller mer.

Både barn og unge med norsk bakgrunn og minoritetsbakgrunn gav uttrykk for at det foregikk diskriminering på bakgrunn av etnisitet. I vår undersøkelse som i mange andre ga barn og unge med annen etnisk bakgrunn enn norsk uttrykk for høy trivsel på skolen, selv om de også oftere rapporterte at de ikke fikk gå i fred og var utsatt for diskriminering. Noen trakk fram mobbing mellom ulike innvandrergrepper, et problem som har fått liten oppmerksomhet i Norge.

En gruppe som vekker særlig bekymring er flyktning- og asylsøkerbarna. Det var ikke mange av dem med i denne undersøkelsen, men fra Alta i nord til Sandnes i sør fortalte de om savnet av venner og inkludering, ubehaget ved å gå i egne klasser på skolen, følelsen av å være bevisst holdt ute fra storsamfunnet gjennom manglende transport til fritidsaktiviteter og følelsen av å være fattige og ha langt dårligere levekår enn andre barn og unge i Norge. Dette er en alvorlig tilbakemelding.

Mobbing anses som et omfattende problem i norsk grunnskole. Også i denne undersøkelsen kom det fram at omfanget av mobbing er betydelig. Henholdsvis 52 og 67 prosent i to kommuner bekreftet at de ikke hadde blitt mobbet i det hele tatt, mens mellom 7 og 8 prosent oppga å bli mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere. Ungdommene mente det må settes makt bak kravene om at mobbing skal opphøre, og at mobbingen må få synlige konsekvenser i form av straff, utvisning eller andre sanksjoner.

Barn og unge ga uttrykk for at det var stor forskjellsbehandling av gutter og jenter. Dette dreide seg særlig om at guttene syntes jentene ble bedre behandlet og møtt med lavere krav på en rekke områder. Det kom ikke fram om jentene var enige i disse vurderingene, og om de i så fall opplevde det som positiv eller negativ diskriminering.

Kapittel 5 Fritid, hjelpetilbud og tanker om framtida

Intervjuene viste at kommunene hadde en rekke fritidstilbud. De fleste ungdommene var fornøyd med fritidsaktivitetene, men hadde også forslag om andre tiltak de ønsket seg. Mange etterlyste flere tilbud for uorganisert ungdom, som for eksempel fritidsklubb, steder å treffes på i helgene og arealer for uorganisert idrett.

De fleste bestemte over egne fritidsaktiviteter, men de diskuterte også med foreldrene sine. Noen gav uttrykk for at plikter hjemme kunne legge beslag på fritida. Dårlig økonomi kunne også begrense deltakelse. Det var spesielt ungdom på asylmottak som sa at de ikke kunne delta i fritidsaktiviteter på grunn av økonomi.

Barn og unge hadde relativt god kjennskap til kommunens helse- og sosialtjenester og visste hvor de skulle søke hjelp dersom de eller noen de kjente, hadde problemer med helse eller vanskeligheter hjemme. Flere visste hvor de skulle henvende seg med helse- enn med hjemmeproblemer. De aller fleste ville kontaktet helsesøster, men det ble påpekt at hun kunne være lite tilgjengelig. Andre nevnte også (sosial)lærer, kontakt på fritidsklubb, lege, psykolog eller barnevernet.

Kapittel 6 Oppsummering og konklusjoner

Omtrent halvparten av barn og unge i deltakerkommunene kjente til FNs barnekonvensjon. Flere enn det visste at de hadde rettigheter. Opplæringen og praktiseringen av barns rettigheter på skole og i fritida kan uten tvil forbedres. Undersøkelsen har avdekket store kommunale variasjoner. En viktig konklusjon å trekke er derfor at det ikke er noen faktisk sikring av at barn og unge i Norge får kjennskap til barnekonvensjonen, sine egne rettigheter og hvilken betydning den har for dem. Det kan være verdt å vurdere om menneskerettighetsopplæringen må integreres i skolen og være et gjentatt tema fra barnehage til høyere utdanning.

Erfaringene fra undersøkelsen peker på at landsomfattende undersøkelser i et mer standardisert format kan være aktuelle for å kartlegge barn og unges erfaringer med hvordan rettighetene deres praktiseres. Det kan også være nødvendig med mer omfattende spesialundersøkelser for å få et større utvalg av barn og unge fra ulike grupper som minoritets-, flyktning- og asylsøkerbarn og barn som har kontakt med barneverntjenesten eller andre tilrettelagte tjenester.

1 Bakgrunn og rammer for prosjektet

Barnekonvensjonen og Norges tidligere rapportering

I 1989 vedtok FNs generalforsamling konvensjonen om barnets rettigheter (FNs barnekonvensjon, kalt BK). Norge ratifiserte konvensjonen i 1991 og alle land bortsett fra USA og Somalia, har etter hvert sluttet seg til. I 2003 ble barnekonvensjonen inkorporert i norsk lov. Det innebærer at reglene er bindende og at barnekonvensjonen har forrang dersom det skulle oppstå konflikt mellom konvensjonen og norsk lovverk. Barnekonvensjonen bygger på tre pilarer, nemlig beskyttelse, forsørgelse og deltakelse (protection, provision and participation). De grunnleggende prinsippene i konvensjonen som oftest nevnes er Barnets beste (artikkel 3), Barnets rett til å delta og bli hørt (artikkel 12), Prinsippet om ikke diskriminering (artikkel 2) og Barnets rett til optimal utvikling (artikkel 6).

FNs komité for barnets rettigheter (kalt Komiteen) overvåker landenes oppfølging av konvensjonen. Hvert femte år plikter alle stater som har ratifisert den å rapportere om arbeidet med å implementere BKs artikler. Den norske regjeringen har rapportert om arbeidet med konvensjonen i 1993, 1998 og 2003 (Barne- og familiedepartementet og Utenriksdepartementet 2003). Norges fjerde rapport om oppfølgingen av barnekonvensjonen vil bli levert februar 2008. NOVA rapport 2b/2008 vil følge med som vedlegg.

Forum for barnekonvensjonen (FFB) ble startet i 1994 og er et nettverk av norske organisasjoner, institusjoner og enkeltpersoner som arbeider med barns rettigheter nasjonalt og internasjonalt. Etter at regjeringen har levert sin rapport til FNs komité for barnets rettigheter har FFB skrevet en supplerende rapport til Komiteen (Forum for barnekonvensjonen 2004). Slike rapporter som utarbeides av organisasjoner utenfor forvaltningssystemet kalles gjerne skyggerapporter. De kan bidra til at komitémedlemmene stiller mer relevante spørsmål, eller utfordrer statsrepresentantene til å komme med ytterligere opplysninger (Høstmølingen 2003). På grunnlag av Norges offisielle og supplerende rapporter kommer FNs komité for barnets rettigheter med anbefalinger om hva som kan forbedres (Barne- og familiedepartementet 2005).

Barn og unges medvirkning i rapporteringer til FN

Barn og unge deltok ikke i den første rapporteringen til FN i 1993. Ved neste rapportering i 1998 tok Forum for barnekonvensjonen initiativ til å sende konvensjonen ut på høring til barn og unge. Prosjektet fikk økonomisk støtte fra Barne- og familiedepartementet og resulterte i rapporten «Vi ble hørt. Barnehøring `98». Den første delen av rapporten beskrev selve arbeidsprosessen med å involvere barn og unge i rapporteringen til FN, mens den andre delen presenterte et mangfold av bidrag fra barn og unge om hvordan de opplevde sin hverdag og sine rettigheter (Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner 1999).

Da arbeidet med Norges tredje rapport begynte, tok Barneombudet og Forum for barnekonvensjonen igjen initiativ til at barn og unges synspunkter skulle komme med. Også denne gang ble prosjektet finansiert av Barne- og familiedepartementet. Målsetningene med arbeidet var å skape engasjement om barnekonvensjonen og utvikle et undervisningsopplegg om barns rettigheter for grunnskoler, videregående skoler og høyskoler. Det var også en oppfølging av FNs Spesialsesjon om barn (2002) hvor det ble oppfordret til å prøve ut metoder for å bringe barn og unges stemmer inn i nasjonale rapporteringsprosesser (Barne- og familiedepartementet og Utenriksdepartementet 2003). Prosjektet ble presentert i rapporten «Livet under 18» som gjenga innspill fra barn og unge i ulike livssituasjoner (Forandringsfabrikken 2003). Rapporten ble sendt til Komiteen og utvalgte sitater ble innlemmet i Norges offisielle rapport til FN.

I forbindelse med Norges fjerde rapportering til FN tok Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) et initiativ for å sikre at rapporten også denne gangen skulle inneholde barn og unges stemmer. BLD ønsket å forankre innhenting av synspunkter fra barn og unge i kommunene, fordi norske kommuner har ansvar for å omsette barnekonvensjonen til praktisk handling. Barne- og likestillingsdepartementet inviterte derfor noen utvalgte kommuner til å delta i dette arbeidet. NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) fikk i oppdrag å gi konsultasjon til kommunene og presentere resultatene av kommunenes undersøkelser i en felles rapport.

Barne- og likestillingsdepartementets initiativ

I sin invitasjon til kommunene presiserte Barne- og likestillingsdepartementet ønsket om at rapporten til FN skulle inneholde barn og unges egne synspunkter på hvordan det er å vokse opp i Norge. Målet var at denne prosessen skulle engasjere barn og unge og videreutvikle kommunenes kompetanse med å innhente og følge opp synspunkter fra barn og unge. Invitasjonen gikk til sju kommuner som BLD kjente fra ulike satsinger i regi av departementet. For å sikre god deltakelse fra samiske barn, ble en åttende kommune kontaktet senere i prosessen for å innhente data fra denne målgruppa. Deltakerkommunene ble bedt om å sette i gang et lokalt arbeid for å innhente synspunkter fra barn og unge, med utgangspunkt i rettighetene som er nedfelt i barnekonvensjonen. Erfaringene skulle oppsummeres i en skriftlig rapport.

De åtte kommunene var: Alna bydel i Oslo kommune, Alta, Bjugn, Kautokeino, Lillesand, Sandnes, Skedsmo og Trondheim. Tidsrammen var knapp, og det ble understreket fra BLD at siktemålet med NOVAs sluttpresentasjon ikke var å lage en forskningsrapport, men mer en tilstandsbeskrivelse som gjenga barn og unges synspunkter slik de framkom i rapportene fra kommunene.

Målsettingen var med andre ord todelt. På den ene siden skulle arbeidet bidra til å forankre prosjektene lokalt og dermed videreutvikle kompetanse i kommunene med hensyn til medvirkning og deltakelse fra barn og unge. Samtidig skulle resultatene sammenstilles i en felles rapport med relevans for FN. Vi kommer nærmere tilbake til utfordringene med å knytte disse to delmålene sammen.

Implementeringen av barns rettigheter i Norge

Norges offisielle rapport til FN inneholder utfyllende redegjørelser og drøftinger av Norges arbeid med å implementere og forankre barns rettigheter. Vi vil derfor ikke gi noen omfattende presentasjon av slike opplysninger. Her vil vi bare trekke fram noen momenter som har hatt særlig betydning for utformingen av arbeidet med å innhente barn og unges synspunkter på hvordan det er å vokse opp i Norge, sett i forhold til utvalgte rettigheter i barnekonvensjonen. Forankringen av prosjektet i kommunene må ses i lys av kommunenes nøkkelrolle i realiseringen av FNs barnekonvensjon.

Implementeringen av de fleste rettighetene i konvensjonen beror i praksis på kommunale tiltak og prioriteringer (Barne- og likestillingsdepartementet 2006a). I kommunene møter intensjonene om barns politiske rettigheter og medbestemmelse i demokratiske prosesser prinsippet om lokalt selvstyre. Barn og unges konkrete politiske rettigheter utformes i stor grad gjennom samspillet mellom internasjonale konvensjoner og lokale avgjørelser (Lidén 2004). For å forstå i hvilken grad barn og unge kjenner til og opplever at rettighetene deres fungerer i praksis, er det en fordel å komme så nær barn og unges hverdagsarenaer som mulig.

Implementeringen av barn og unges rettigheter generelt og av barn og unges medvirkning spesielt, kommer fra minst to hovedkilder. Norges ratifisering og senere inkorporering av FNs barnekonvensjon er en slik kilde. Arbeidet med å omsette konvensjonen i praksis startet allerede etter ratifiseringen i 1991, og nye initiativ ble tatt etter at Norge inkorporerte barnekonvensjonen i norsk lov i 2003 (Barne- og familiedepartementet 2003). Sentrale myndigheter har støttet lokale anstrengelser og initiativ gjennom iverksetting av ulike prosjekter og utarbeiding av veiledningsmateriell. På oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet utarbeidet Norsk senter for menneskerettigheter (2005) et veiledningshefte om barnekonvensjonen som ble sendt til alle norske kommuner.

Den andre hovedkilden er innsatsen for å styrke medvirkning og lokaldemokrati. Barn og unges rett til deltakelse er hjemlet i en rekke lover. Barneloven, barnevernloven og adopsjonsloven hjemler barns rett til å uttale seg fra de er 7 år, i saker som angår dem. Barnehageloven § 3 lovfester barns rett til medvirkning i barnehagen. Opplæringsloven inneholder bestemmelser om elevdemokrati på de enkelte skoletrinn. Plan- og bygningsloven med sine retningslinjer pålegger kommunene å organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta. Med hjemmel i kommuneloven kan ungdom gis møte- og talerett i kommunestyret/fylkesting. Ungdom kan videre velges som representanter med fulle rettigheter i nemnder, råd og utvalg selv om de ikke har stått på liste ved kommunestyre- eller fylkestingsvalg. Kommunene og fylkeskommunenes plikt til å drive aktiv informasjon om sin virksomhet gjelder også overfor barn og unge. For å ivareta barn og unges medvirkning og innflytelse i kommunene er det opprettet en rekke ulike organer. Over 300 kommuner har for eksempel kommunale ungdomsråd. Lidén (2003)

påpeker at opprettelsen av disse rådene inngår som ledd i en større reform for å fornye offentlig sektor (St.prp. nr 82, 2000–2001). Det samme kan sies om en rekke andre organer og institusjoner som kommunene har opprettet for å legge til rette for barn og unges deltakelse. Dette er nærmere beskrevet i avsnittet Kommunale tiltak for å sikre deltakelse og innflytelse fra barn og unge senere i dette kapitlet.

I denne rapporten vil fokus være på ivaretagelsen av rettighetene i henhold til FNs barnekonvensjon. Men det er også viktig å være klar over den innflytelsen demokratibevegelsene har hatt på utformingen av kommunale strukturer for å ivareta barn og unges rettigheter. Den kommunale aktiviteten på dette området er svært omfattende og mangfoldig. Norsk senter for menneskerettigheter (2005) har påpekt at barnekonvensjonen er utformet på en slik måte at det ikke er enkelt å vite når den er oppfylt. Det skaper selvsagt utfordringer for den kommunale forvaltningen, men det gir også kommunene stor frihet til selv å velge hvordan konvensjonens forpliktelser skal oppfylles.

Tilretteleggelsen for barns deltakelse er ikke problemfri. Det har for eksempel vært drøftet om opprettelsen av ungdomsråd er et ovenfra styrt initiativ som presser barn og unges deltakelse inn på voksnes premisser, og som skiller barn og unge som deltar i disse organene fra sine medelever (Vestel, Ødegård og Øia 2003). Lidén (2004) har pekt på at ungdomsrådene har en funksjon med å bidra til både *vertikal* og *horisontal integrering*. Med *vertikal integrering* menes det at ungdomsrådene arbeider i forhold til forvaltningen og kommer med innspill til de politiske prosesser. Ungdommene kan gi råd, men ikke avgjøre. I følge Lidén tas forholdet mellom medvirkning og avgjørelsesmyndighet sjelden opp eksplisitt, og det er derfor ikke alltid tydelig hva «voksenverdenen» inviterer barn og unge til å delta i. Ungdomsrådene har noe frie midler som de med visse føringer kan bestemme over. Dette gir større mulighet for samhandling med medelever og dermed utøvelse av *horisontal integrering*.

I dette arbeidet tar vi for gitt at barn og unges rettigheter er et gode som kommunene er forpliktet til å implementere. Vi vil imidlertid nevne at det foregår en rekke diskusjoner som problematiserer barn og unges rettigheter. Det har for eksempel vært pekt på at barnerettsbevegelsen er sterkt fundert i en vestlig ideologi, noe som kan gjøre det ikke bare vanskelig, men til og med skadelig å implementere den i andre kulturer (Boyden 1997). På bakgrunn

av barns ulike materielle og sosiale levekår, har det også vært stilt spørsmål ved konvensjonens universelle karakter (Freeman 2002, Pirjola 2005). Andre aspekter som også er gjenstand for debatt, er fortolkningen av begrepet barns beste og hvordan man skal balansere barns rett til beskyttelse med deres rett til deltakelse. Kan disse prinsippene forenes eller er det en innebygd motsetning mellom dem? (Alston 1994, Purdy 1994, Brannen og O'Brien 1995). Vi nevner dette for å minne om at også praktiseringen av barns rettigheter kan ha noen uforutsette ulemper og fallgruber.

Organisering av arbeidet

For å få et så realistisk innblikk som mulig i ivaretagelsen av barns rettigheter, ønsket Barne- og likestillingsdepartementet å knytte innhenting av barn og unges synspunkter til deres hverdag i den kommunale virkeligheten. Kommunene har tilrettelagt for barns og unges medvirkning på ulike måter. Departementet ba derfor kommune selv om å vurdere hvordan et slikt prosjekt kunne forankres og gjennomføres på best mulig måte. Kommunene ble også oppfordret til å tenke igjennom hvilke målgrupper de var interessert i å innhente informasjon fra og hvilke temaer de ønsket å få belyst. Det ble med andre ord lagt stor vekt på kommunenes frihet til å utforme prosjektet slik de syntes var hensiktsmessig. Samtidig hadde Barne- og likestillingsdepartementet også noen konkrete ønsker for prosjektet. Dette gjaldt først og fremst hvilke kjerne-temaer som de ønsket å få belyst og hvilke målgrupper som burde inkluderes. I utvelgelsen av temaer var merknadene fra FNs komité for barnets rettigheter et viktig dokument (Barne- og likestillingsdepartementet 2005). Mange av komiteens merknader egner seg ikke som spørsmål direkte til barn fordi de dreier seg om tiltak på institusjonsnivå. Noen av påpekningene er imidlertid av en slik karakter at det er naturlig å innhente barn og unges synspunkter. Komiteen har for eksempel kritisert Norge for ikke å ha fulgt godt nok opp opplæringen i barnekonvensjonen og har særlig pekt på at skolene kan ha en utvidet rolle her. Den har også etterlyst informasjon om barns og unges vurdering av tilgang til tjenester, opplevelse av diskriminering og rett til tanke- og trosfrihet. Komiteen har videre uttrykt interesse for hvordan barn i barneverntiltak, barn med funksjonshemninger og minoritets-, flyktninge- og asylsøkerbarn, opplever at deres rettigheter ivaretas. Norge har gjort en særlig innsats for å legge til rette for barns medbestemmelse i kommunene, og også

her var det aktuelt å innhente barn og unges synspunkter på hvordan dette fungerer.

Våren 2007 ble det gjennomført tre møter mellom Barne- og likestillingsdepartementet, kommunene og NOVA. En overordnet målsetting med disse møtene var å forene kommunenes ønsker om lokal forankring med Barne- og likestillingsdepartementets behov for å rapportere til FN og med NOVAs ønsker om noen sentrale føringer for en samlet presentasjon av resultatene. Tema var knyttet til utforming av spørsmål og gjennomføring og analysing av datainnsamlingen. I tillegg ble det drøftet etiske og faglige spørsmål knyttet til barn som informanter og tilbakemelding til deltakere i et slikt prosjekt. NOVA utarbeidet også noen notater til kommunene underveis i arbeidet. Som et innspill i prosessen med å utforme spørsmål, utarbeidet NOVA et notat som satte barnekonvensjons artikler i sammenheng med temaene i undersøkelsen (vedlegg 1). Basert på relevant faglitteratur og innspill fra kommunene utarbeidet NOVA en oversikt over spørsmål som kunne danne utgangspunkt for videre utforming av spørsmål (vedlegg 2).

I tillegg til felles møter ga NOVA individuell konsultasjon til kommunene etter behov. Kommunene brakte innspillene tilbake til barn og unge og andre samarbeidspartnere i kommunene hvor arbeidet ble gjennomført. Dialogen innad i kommunene og mellom de ulike aktørene fortsatte med andre ord mellom fellesmøtene.

Tema

En felles mal for temaer og spørsmål ble utarbeidet. Temaene var:

- Kjennskap til barnekonvensjonen
- Skole
- Fritid
- Helse/sosial
- Spørsmål som berører etniske minoriteter, barn med funksjonshemninger, likestilling mellom gutter og jenter skal så langt mulig inkluderes i disse temaene, men kan også formuleres separat
- I tillegg valgte kommunene selv temaer, for eksempel spesielle satsingsområder i kommunen som den ønsket tilbakemelding på
- Barn og unge fikk også anledning til å sette egne temaer på dagsorden

Målgruppe

Alle kommunene innhentet informasjon fra skolebarn i aldersgruppa 13 til 18 år. I tillegg trakk flere inn yngre skolebarn og barnehagebarn. Det ble understreket betydningen av å få med bredden av skoleelever. Begge kjønn og barn med ulik etnisk bakgrunn er representert. Også samiske barn er med i undersøkelsen. Det ble framhevet som spesielt ønskelig å få utsatte grupper av barn og unge i tale, for eksempel barn med funksjonshemninger, barn i asylmottak og barn i barnevernet.

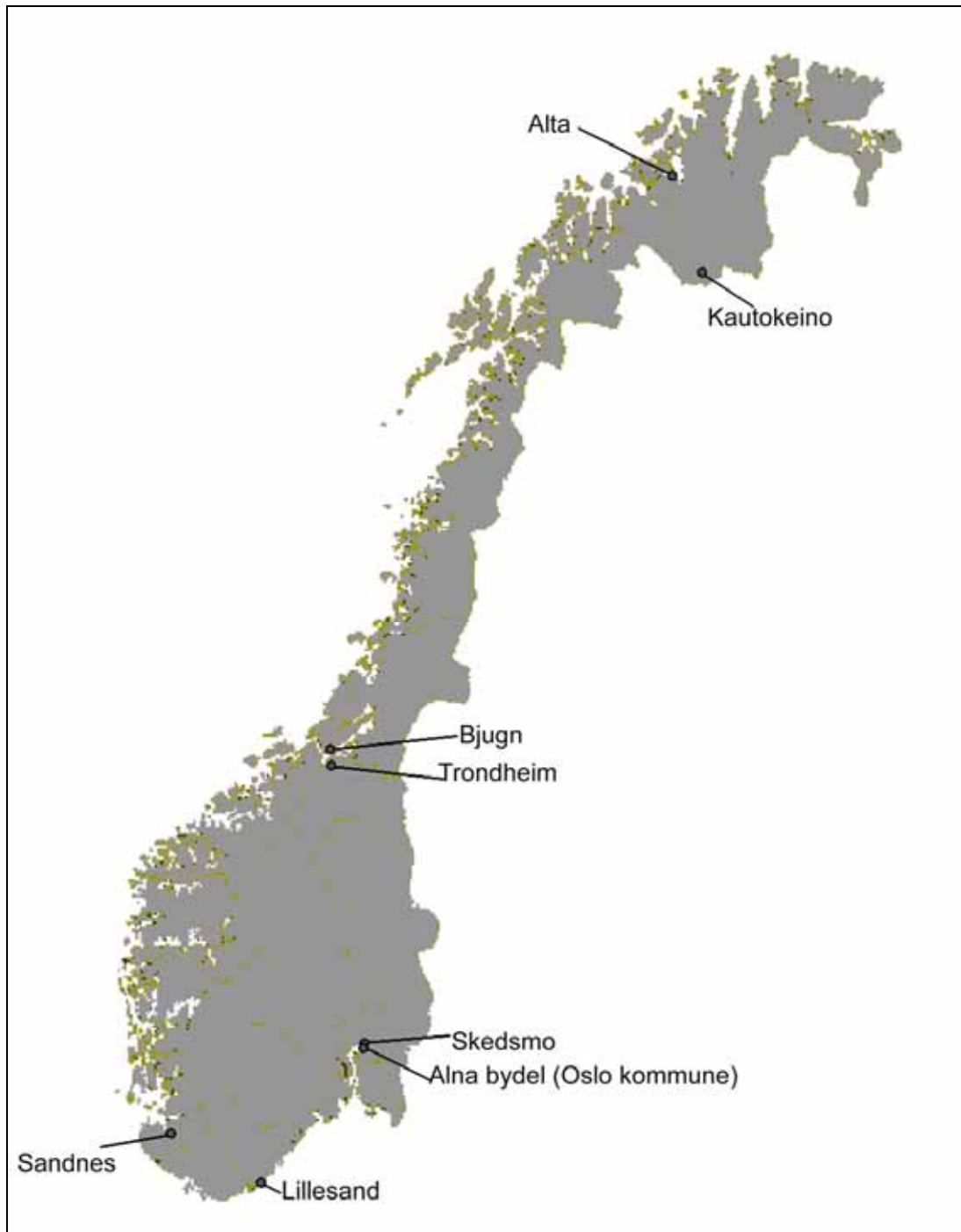
Metode

Kommunene ble oppfordret til å tilpasse valg av metoder til den kompetansen man kunne trekke veksler på i kommunen og til den relativt knappe tidsrammen for prosjektet. Flere rapporter ble benyttet som inspirasjonskilder, blant annet Rundskriv om deltakelse og innflytelse, Håndbok for ungdomsråd (Barne- og likestillingsdepartementet 2006 a og b), og Forandringsfabrikkens veiledningshefter (2004 a og b). Kommunene brukte NOVAs mal for spørsmål (vedlegg 2) i utformingen av sine spørreskjemaer og intervjuguider, og den bidro til å sikre et minimum av felles spørsmål. Kommunene valgte å innhente informasjon på følgende måter:

- Alna og Sandnes benyttet *kvalitative intervjuer* overfor ulike grupper barn og unge og utarbeidet intervjuguidene sine for dette formålet.
- Alta, Bjugn, Kautokeino, Lillesand, Skedsmo og Trondheim benyttet *spørreskjemaer*. Fire kommuner (Alta, Kautokeino, Lillesand og Trondheim) benyttet Questback, en nettbasert undersøkelse. Skedsmo og Bjugn benyttet papirutgaver. Alle skjemaene inneholdt også åpne spørsmål til de fleste temaene. Her kunne elevene fylle ut sine egne kommentarer. Kommunenes datakonsulenter bisto med gjennomføring og utkjøring av analyser.
- Alta, Lillesand og Trondheim gjennomførte i tillegg til Questback også kvalitative intervjuer med utvalgte grupper. I vedlegg 3 og 4 finnes et eksemplar av henholdsvis en intervjuguide og et spørreskjema.

Oversikt over kommunene og ulike tiltak

Alna bydel i Oslo kommune, Alta, Bjugn, Kautokeino, Lillesand, Sandnes, Skedsmo og Trondheim.

Kommunale tiltak for å sikre deltakelse fra barn og unge

Kommunene i dette prosjektet har mange og varierte tilbud og tiltak for barn og unge som på ulikt vis søker å legge til rette for barns medvirkning og deltakelse. Her skal vi bare nevne noen tiltak med særlig relevans for dette prosjektet. Presentasjonen yter på ingen måte mangfoldet av tiltak i kommunene rettferdighet. Vi henviser derfor også til kommunenes hjemmesider i referanselisten.

Elevråd er hjemlet i opplæringsloven og er opprettet på alle kommunens skoler. Gjennom elevråd skal barn og unge utøve innflytelse og skolerens i deltakelse og demokratiske prosesser. Flere kommuner nevner andre organer som for eksempel klasseråd og betydningen av å sikre en god samhandling mellom elevråd, ungdomsråd og barn og unges kommunestyre. I følge Lidén (2003) finnes det i dag ungdomsråd i tre av fire kommuner i Norge. I Oslo har byrådet bestemt at det skal være ungdomsråd i alle bydeler. Det er derfor ikke overraskende at alle kommunene i dette prosjektet har *ungdomsråd, barn og unges kommunestyre eller barn og unges byråd*. Hovedhensikten med disse organene er at de skal være talerør for barn og unge inn i de kommunale beslutningsprosesser. Det finnes ikke noe felles mandat, og det varierer hvordan kommunene organiserer arbeidet (Barne- og likestillingsdepartementet 2006b). Mange kommuner har skapt ulike supplerende møteplasser for deltakelse og medvirkning. *Brukerråd* er et slikt eksempel hvor representanter for tjenestene møter barn og unge. *Nærmiljøkonferanser* er et annet eksempel hvor overordnede planer settes inn i lokal kontekst som innbyr til en åpen dialog mellom innbyggere og kommunens politikere og administrasjon. I flere kommuner arrangeres det også *kafédialoger, framtidswerksteder og liknende medvirkningsmetoder*. Videre kan nevnes at det er oppnevnt en *barn og unges representant* i alle kommunene som skal påse at planmyndighetene faktisk sikrer barn og unges medvirkning. I Oslo er det en slik representant i hver bydel. En måte å påse at hensynet til barn kommer inn i de kommunale planer, er gjennom et tiltak som kalles *Barnetråkk*. Det innebærer at barn og unges interesser registreres og følger plansakene gjennom hele beslutningsprosessen.

Kommunal forankring av prosjektene

Kommunen la ned et betydelig arbeid for å legge til rette gode rammer for å innhente synspunkter fra barn og unge til Norges fjerde rapport til FN. I det følgende gis en oversikt over kommunenes organisering av prosjektet, utvalg og valg av metoder.

I **ALNA** var koordinator for lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) prosjektleder. Prosjektgruppen hadde representanter fra ungdomskole, videregående skole, barnevern og fritidsklubb. Det ble foretatt fem gruppeintervju med to til fem deltakere. De barn og unge som deltok kom fra ungdomsråd (2), ungdomsskole (2), fritidsklubb (4), fra «gaten» (3) og en gruppe fra elevråd (5).

I **ALTA** var koordinator for forebyggende arbeid for barn og unge prosjektleder. Det ble nedsatt to prosjektgrupper, en med fokus på kvalitativ og en med fokus på kvantitativ metode. Her svarte 53 elever på den nettbaserte spørreundersøkelsen. I tillegg ble det foretatt seks individuelle intervjuer, hvorav fire unge har tilknytning til flyktningtjenesten og to unge har hjelpetiltak fra barnevernet.

I **BJUGN** var sekretær for ungdomsrådet prosjektleder. Ungdomsrådet deltok i utvelgelse av temaer i planleggingsfasen. Her svarte 365 elever på spørreskjemaene (papirutgave). Skoletimene ble benyttet til å svare.

I **KAUTOKEINO** ledet rektor ved ungdomsskolen gjennomføringen av undersøkelsen. Her svarte 60 elever på spørreskjemaene (papirutgave). Undersøkelsen ble gjennomført i skoletida.

I **LILLESAND** ledet kulturkonsulenten prosjektet. Prosjektgruppen bestod av ungdomskontakt, flyktningtjenesten, koordinator for samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) og prosjektleder. Det nettbaserte spørreskjemaet ble sendt til tre ungdomsskoler og 53 elever besvarte skjemaet på datarommet. I tillegg ble det foretatt to intervjuer med til sammen tre unge med hjelpetiltak fra barnevernet.

I **SANDNES** ble prosjektet ledet av fritidssjef. Prosjektet var forankret i rådmannens ledergruppe med representanter fra fagstab for oppvekst, barnevern og fritid. De ble foretatt spesielt tilrettelagte intervju i to barnehager med alle barn som skulle begynne på skolen neste år (i alt 30). Det ble gjennomført i alt syv fokusgrupper med fem til elleve deltakere i hver gruppe, totalt 52. De barn og unge som deltok var en gruppe fra barneskole

(8), en fra ungdomskole (7), en gruppe fra tilrettelagte fritidsaktiviteter for barn og unge med psykiske lidelser (5), en ungdomsgruppe fra fritidsklubb (8), en gruppe med barn i asylmottak (6), en gruppe enslige mindreårige asylsøkere (7) og en gruppe fra ungdomsrådet (11).

I **SKEDSMO** var oppvekstleder prosjektleder, og prosjektet ble organisert gjennom Barn og unges kommunestyre (BUK). Skedsmo har et godt utbygd system for medvirkning fra barn og unge, og de sto sentralt i alle faser av prosessen. 368 elever fra 13 skoler og ungdomsutvalg og barn og unges kommunestyre svarte på spørreskjema

I **TRONDHEIM** var koordinator for ungdommens bystyre prosjektleder. Hun ledet prosjektet sammen med formannskapet i Ungdommens bystyre. Den nettbaserte spørreundersøkelsen ble lagt ut på nettsiden til Ungdommens bystyre. 241 barn og unge besvarte spørreskjema. I tillegg ble det foretatt 16 intervjuer med én til seks deltakere i hver gruppe, totalt 28 barn og unge. Her deltok elever fra mellomtrinn (5), ungdomsskole (2), videregående skole (5), to grupper fra mottaksskoler som gir norskopplæring til minoritetsspråklige; (5) fra ungdomstrinnet og 6 fra barnetrinnet, og en gruppe fra en barneskole tilrettelagt for funksjonshemmede (5).

Samlet oversikt over antall informanter

	Jenter	Gutter	Videregående skole	Ungdomsskole	Barne-skole	Barne-hage	Antall informanter i kommunene
Alna	6	10	5	11			16
Alta	41	18	19	39	1		59
Bjugn	210	155	159	99	107		365
Kautokeino	28	32		60			60
Lillesand	32	23	2	53			55
Sandnes	39	43	17	23	12	30	82
Skedsmo	188	180		42	326		368
Trondheim	157	112	106	87	76		269
	701	573	308	414	522	30	1274

Samlet oversikt over antall informanter

I alt har 1274 barn og unge deltatt i undersøkelsen, 701 jenter og 573 gutter. Det var 159 med minoritetsbakgrunn¹, 60 samiske barn fra Alta og Kautokeino og 1056 etnisk norske. 1139 besvarte spørreskjemaer, mens 135 deltok i kvalitative intervjuer. De aller fleste var rekruttert gjennom skolen, men 32 barn og unge ble rekruttert ut fra følgende kriterier:

Barn og unge med hjelpetiltak fra barnevernet:	2 (Alta) 3 (Lillesand)
Barn og unge med psykiske lidelser:	5 (Sandnes)
Barn med fysiske og psykiske funksjonshemninger:	5 (Trondheim)
Enslige mindreårige:	7 (Sandnes)
Barn i asylmottak:	6 (Sandnes)
Barn i flyktningtjenesten:	4 (Alta)

Innhenting og bearbeiding av data

De viktigste elementene når det gjelder forholdet mellom planlegging, innhenting og bearbeiding av data kan oppsummeres i følgende punkter:

- I stedet for å avsette tid til å besvare spørreskjemaet i skoletida, ga noen av skolene elevene en generell oppfordring om å fylle inn skjemaene over nettet. Dette resulterte i noe lavere svarprosent. Det er viktig å understreke at utvalgene av barn og unge ikke er trukket slik at de sikrer representativitet eller slik at resultatene kan generaliseres, verken til den enkelte kommune eller til landet som helhet.
- Noen kommuner innhenter et generelt samtykke en gang i året fra foreldrene til at barn og unge kan delta i undersøkelser som kommunen gjennomfører. De trengte derfor ikke å innhente samtykke på nytt. Kommunene som ikke hadde en slik ordning, måtte innhente samtykkeerklæringer. De mistet noen elever fordi samtykkeerklæringen ikke ble levert tilbake innen fristen.
- Det ble også gjennomført færre kvalitative intervjuer med utsatte grupper enn planlagt. Intervjuene viste seg vanskeligere enn antatt å gjennomføre i mange tilfeller. Dette kunne både bero på ulike praktiske vanskeligheter i administrasjonen og på problemer med å få barna og de unge selv til å stille opp.

---

¹ Spørsmålet om etnisk bakgrunn var noe ulikt formulert i spørreskjemaene. Tallene kan derfor være noe upresise, men gir en viss oversikt.

- Den endelige utformingen av spørreskjemaene fant sted i de kommunale arbeidsgruppene. Her ble det gjort betydelige endringer fra fellesmalen (se vedlegg 2), både i forhold til hvordan kommunene stilte spørsmålene og hvilke svaralternativer de har benyttet. Dette kan ha bidratt til en bedre lokal forankring av prosjektene, men har naturlig nok bydd på problemer med hensyn til den sentrale rapporteringen. Der det har vært mulig, har vi presentert funnene i felles tabeller.
- Lokale forhold kan ha påvirket svarprosenten. For eksempel kom et klassetrinn i en kommune dårlig ut på flere variabler. Da NOVA bemerket dette, fikk vi informasjon om en midlertidig konflikt som berørte akkurat disse elvene. Dette understreker betydningen av å kjenne den lokale konteksten for å tolke svarene.
- NOVAs analyser er foretatt på bakgrunn av kommunenes rapporter. I noen tilfeller har vi hatt behov for data som ikke har vært inkludert i rapportene, men som har vært tilgjengelige i kommunenes grunnlagsmateriale. Det kan derfor være noe informasjon i denne rapporten som ikke framkommer i de kommunale rapportene. Kautokeino kom med senere i prosessen og har ikke utarbeidet noen rapport, men sendte tabellene direkte over til NOVA.

2 Kjennskap til FNs barnekonvensjon

Barnekonvensjonens artikkel 42

Partene forplikter seg, gjennom egnede og aktive tiltak, til å gjøre konvensjonens prinsipper og bestemmelser alminnelig kjent både for voksne og barn.

I dette kapitlet presenterer vi barnas og de unges kunnskap om FNs barnekonvensjon (BK). Barna og de unge ble stilt spørsmål om de hadde hørt om FNs barnekonvensjon og hvis ja, hvor de hadde fått denne informasjonen. Noen fikk også spørsmål om hva den handlet om og om de mente BK var viktig for dem. De svarte også på om de opplevde å ha rettigheter selv på de ulike hverdagsarenaene som hjem, skole, fritid og i samfunnet.

Tabell 1: Har du hørt om FNs Barnekonvensjon? Svarene er angitt i prosent.

	Alta	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Skedsmo	Trondheim
Ja	62,3	59,5	61,6	43,1	67,3	48,1
Nei	37,7	18,6	38,3	33,3	12,8	28,6
Vet ikke	----	21,9	----	23,5	19,9	23,2
Sum og N	100,0 (n= 53)	100,0 (n= 365)	99,9 (n= 60)	99,9 (n= 51)	100,0 (n=367)	99,9 (n=241)

Alta og Kautokeino brukte svaralternativene: Svært godt / godt / noe og lite. De tre første alternativene er tolket som «ja» og det siste som «nei».

Tabell 1 viser at rundt halvparten av barna svarte at de hadde hørt om barnekonvensjonen. Det var en viss variasjon mellom kommunene, fra 43 til 67 prosent. Det var også forskjeller innen den enkelte kommune. En kunne kanskje forvente at de eldste elevene kjente best til barnekonvensjonen, men slik var det ikke nødvendigvis. I Bjugn hadde barna i barneskolen (70 prosent) best og barna i ungdomsskolen (45 prosent) dårligst kjennskap til BK, mens videregående (61 prosent) befant seg midt i mellom. I Skedsmo var det riktignok 16-åringene som hadde best kjennskap til BK, med nærmere 86 prosent. Samtidig oppga 70 prosent av 11-åringene, men bare 56 prosent av 13-åringene, å være orientert om konvensjonen.

I Sandnes, den ene av de to kommunene som baserte seg på kvalitative intervjuer, svarte et mindretall (30 av 82) at de kjente til FNs barnekonven-

sjon. Her kjente ungdommene fra 15–17 år bedre til FNs barnekonvensjon enn de yngre. Så langt som opp til ungdomsskolealder var det et mindretall som visste om barnekonvensjonen. Få av ungdommene fra asylmottaket kjente til FNs barnekonvensjon.

I Alna, den andre kommunen som baserte seg på kvalitative intervjuer, var det en overvekt av unge med minoritetsbakgrunn. Omtrent halvparten av deltakerne hadde hørt om barnekonvensjonen, men to av dem presiserte at de visste bare litt om den. Barne- og likestillingsdepartementet har sendt ut en kortversjon av konvensjonen som plakat. To av jentene husket at de hadde sett plakaten og en sa: «Å den ja! Den henger i klasserommet.» Også barnehagebarna i Sandnes trengte å bli minnet om plakaten på veggen. Da husket de at den handlet om «at alle barn har rett til å ha det gøy, til å leke og til hus og mat».

Innholdet i barnekonvensjonen var ukjent for de fleste av de seks ungdommene fra flyktning- og barneverntjenesten som ble intervjuet i Alta. Når intervjuerne gjennomgikk kortversjonen i plakatform gjenkjente ungdommene disse rettighetene som noe de allerede hadde, men som mange barn i andre deler av verden ikke får oppfylt. Det viste seg imidlertid gjennom samtalen, at disse rettighetene, som tilsynelatende allerede var oppfylt i Norge, var relevante for akkurat disse ungdommene likevel.

I noen kommuner ble elevene spurt hvor de hadde hørt om barnekonvensjonen. Skolen framsto som den viktigste informasjonskilden i alle kommunene. Deretter fulgte TV og internett. Noen hadde også hørt om den hjemme. En av de enslige mindreårige flyktningene oppga å ha hørt om den fra politiet.

Hva handler barnekonvensjonen om?²

Et av spørsmålene var hva barna trodde barnekonvensjonen handler om. Mange nevnte barns rett til materielle forhold som å ha et hjem og gå på skole, men mer abstrakte forhold som retten til trygghet og kjærlighet ble også trukket fram. Flere nevnte barns rett til å si sin mening. Vi har samlet noen av svarene under følgende overskrifter: Barns rettigheter, Beskyttelse av barn, Likhet og rettferdighet, Barn i andre deler av verden og Barns beste.

---

² Svarene i dette avsnittet bygger både på de kvalitative intervjuene og på åpne bokser i spørreskjemaene til elever i ungdomsskolen og videregående skole. Her ble de bedt om å skrive inn tekst om hva barnekonvensjonen handlet om.

Barns rettigheter

- *Jeg tror det handler om at barn i Norge skal ha det bra på skole og hjemme.*
- *Jeg tror at det handler om å finne ut hvordan barn i Norge har det, og det handler om barns rettigheter.*
- *At barn skal ha alle rettigheter som å gå på skolen, ha et hjem, få mat osv.*
- *Jeg tror den handler om at barn skal trives og ikke være redde, men trygge.*
- *Barns rettigheter, at alle barn har rett til å bestemme og å ha mat, skole og kjærlighet.*
- *Den handler om at barn har rettigheter til å si og mene noe uten å bli straffet.*
- *Den handler om regler for barn. Det er på en måte en bok med rettighetene til barn.*
- *Jeg tror den handler om hvilke rettigheter barn i land som er medlem av FN har.*

Disse sitatene viser at barn knyttet barnekonvensjonen til sin egen situasjon, men at mange også oppfattet den generelt som noe som gjelder alle barn.

Sitatene i boksen under viser videre at respondentene var klar over at mange barn og unge befinner seg i vanskelige livssituasjoner og trenger beskyttelse og hjelp.

Beskyttelse av barn

- *Hjelp barn som lider, ikke har mat eller et sted og bo og uten familie.*
- *Åssen barn skal leve og at voksne ikke skal gjøre noe vondt mot barna.*
- *Jeg tror det handler om å hjelpe foreldreløse barn og misbrukte barn til å få det godt i et hjem.*
- *At staten skal hjelpe barn som trenger det og noen voksne.*

Likhet og rettferdighet

- *Det handler om å få likhet mellom barn.*
- *Jeg tror det handler om barns rettigheter og at de har lov å si fra. Alle barn må ha det like godt og like rettferdig. Hvis det er noe urettferdig så kan barn si fra.*
- *At barn skal bli sett og hørt. De skal få si sin mening. Barn skal ha samme rettigheter som en voksen.*

Som det framgår av uttalelsene over, tenkte de fleste først og fremst på likhet og rettferdighet mellom barn. Det siste sitatet antyder at noen også tenkte på like rettigheter mellom voksne og barn.

Om barn i andre deler av verden

- *Hjelp barn som ikke har det bra eller er i krig.*
- *Hjelp barn som lider, ikke har mat eller et sted og bo og uten familie.*
- *Jeg tror at FNs barnekonvensjon handler om at barn trenger hjelp, og må ha mat og klær.*
- *Gjøre en bedre dag for alle barn i verden. Gi undervisning til barn som ikke har mulighet, enkelt sagt gjøre verden til ett bedre sted for barn.*
- *Jeg tror den handler om at barna (unge) også skal få noe å si på de større sakene som angår flere land.*
- *Hvis ikke familien kan passe på deg, så passer de barnet for deg.*

I Trondheim ga barn med minoritetsspråklig bakgrunn i flere tilfeller mer utdypende svar på dette spørsmålet. De hadde personlig kjennskap til barn og unge i andre land som ikke hadde de samme mulighetene som barn i Norge. De syntes i større grad ikke å ta rettighetene som en selvfølge. En elev svarte: *«Jeg tror ikke barn i Norge vet hvor godt vi egentlig har det.»*

Noen svar viste at barn hadde svært ulike assosiasjoner når de ble spurt om hva barnekonvensjonen handlet om. Mens en hevdet at *«Barn har rett til å gjøre hva man vil»*, kom det også utsagn med helt motsatt oppfatning: *«Fordi om vi har det godt, så kan vi ikke bare kreve og kreve. Vi har også plikter.»* Selv om mange barn og unge hadde liten kunnskap om barnekonvensjonen, uttrykte andre seg svært så presist. En elev skrev:

FNs barnekonvensjon er loven for barn, den gjelder i alle land som har godkjent den. Det er regler som forteller hvilke måter barn skal ha det godt på. Det er en internasjonal lov, som sikrer at alle barn har like rettigheter. Den forteller at alle barn skal ha det godt.

Barns beste

I Bjugn kommune og Alna bydel ble de unge spurt spesielt om de kjente til begrepet «barns beste». Noen av svarene gjengis under:

- *At barn skal ha det best mulig og komme i første rekke.*
- *Det skal tas avgjørelse som er til det beste for barnet.*
- *Foreldre som holder sammen for barnas skyld.*
- *At voksne bestemmer til det beste for barna, foreldrene har rett.*
- *Brukes av personer som tror de vet barnas beste.*
- *At vi skal ha det så bra som mulig, at vi skal ha et bra liv.*
- *Hvis det kommer noe i nyhetene om noen foreldre som har gjort ett eller annet mot barna sine og så plutselig sier at de gjorde det til barnets beste. Det brukes når det ikke burde brukes.*
- *Jeg er takknemlig jeg, hver eneste dag, for at jeg har tak over hodet.*

I begge kommunene knyttet ungdommene begrepet «barnets beste» til at barn og unges interesser skal være i fokus og gis prioritet. Noen av utsagnene fanget også opp konflikter knyttet til begrepet; hvem bestemmer egentlig hva som er til barns beste? I Alna trakk ungdommene inn egne erfaringer, og ga uttrykk for at de satte pris på hvordan de hadde det gjennom uttalelser som «Vi har det beste som finnes», som et slags apropos til om de opplevde at «barns beste» var ivaretatt i deres hverdag.

Barnekonvensjonens betydning

Elevene ble spurt om de syntes barnekonvensjonen var viktig for dem. Dette spørsmålet ble stilt både i spørreskjemaene og i de kvalitative intervjuene.

Tabell 2. Er Barnekonvensjonen viktig for deg? Svarene er angitt i prosent.

	Bjugn	Lillesand	Skedsmo	Trondheim
Ja	48,5	38,5	67,9	40,0
Nei	9,2	19,2	0,3	8,8
Vet ikke	42,3	42,3	31,9	51,3
Sum og N	100,0 (n=357)	100,0 (n=52)	100,1 (n=364)	100,1 (n=240)

Skedsmo hadde svaralternativene: Helt enig / vet ikke / helt uenig. Svarene er tilpasset tabellen over. Spørsmålet ble ikke stilt i Alta og Kautokeino.

Tabellen viser at noe under halvparten av barna gjennomgående syntes at barnekonvensjonen var viktig for dem. Skedsmo lå imidlertid noe høyere på andelen barn og unge som bekreftet at BK var viktig for dem, men dette kan ha sammenheng med måten spørsmålet var formulert på: «Jeg tror at FNs konvensjon om barn og unges rettigheter er viktig for meg», mens de tre andre kommunene stilte spørsmålet mer åpent som det framgår av overskriften i tabell 2.

Rapportene fra Bjugn og Skedsmo viste at det var en viss overensstemmelse mellom antallet som kjente til konvensjonen og som mente den var viktig for dem. Videre så det ut til at de eldre ungdommene syntes barnekonvensjonen var mindre viktig. Dette kan både ha sammenheng med at de gis mindre opplæring i barnekonvensjonen, men også at de betrakter den som mindre viktig for seg nettopp fordi de har blitt eldre.

Alle respondentene som deltok i de kvalitative intervjuene i Sandnes mente at barnekonvensjonen var viktig for dem, men det var et hovedtrekk at de trodde FNs barnekonvensjon var viktigere for barn og unge i andre land. De viste til at fattigdom, sult, mangel på skole, at barn må arbeide, krig, mangel på mat og bolig, og «*at barn får lite kjærlighet hvis de ikke har foreldre*» er problemer barn i andre land har.

I de kvalitative intervjuene i Alna bydel svarte deltakerne i de fem gruppene *unison* ja på spørsmålet, men også her antydte flere at BK var viktigere for barn i andre land enn i Norge. Samtidig var det også noen som syntes den var viktig for egen situasjon. Andre antydte at det hadde vært flere problemer i Norge tidligere, og at det også fantes vanskeligheter fortsatt: «*Ikke alt er idyllisk hele tida.*»

Prosjektgruppa i Trondheim mente mange var usikre på BKs innhold og betydning fordi de hadde det så godt. Det ble likevel sagt at barnekonvensjonen var en slags forsikring for egne rettigheter. Noen pekte også på at det var viktig for dem selv at konvensjonen kunne bidra til å sikre andre barn deres rettigheter og gi dem hjelp:

Jeg synes synd på de barna som ikke får mat og trenger hjelp, derfor mener jeg den er viktig for meg!

Sitatene under viser hva de unge syntes var viktig, og dette lå nært opp til svarene på hva barnekonvensjonen handler om. Noen knyttet BKs betydning til egen situasjon, flere til hvordan andre barn og unge har det. Også her viste svarene at det betyr mye for barn og unge i Norge hvordan barn og unge har det andre steder i verden:

- *Det er bra for meg å vite hva jeg har rettigheter til og ikke rettigheter til.*
- *Ja, det er viktig for meg at barn har det bra for da blir jeg glad.*
- *Det er viktig for barn og unge i dag å vite hva som er rett og galt.*
- *Fordi man skal tenke på andre mennesker og.*

- *Kanskje siden det er viktig for meg at alle andre barn har det bra (selv om noen ikke har det). Jeg har det veldig bra hjemme.*
- *Dere hjelper barn å bli store og få rettigheter fordi dere gir dem utdanning og med det kan vi komme langt.*
- *Barn skal kunne si hva de mener uten at de skal bli brølt til og føle seg truet.*

Praktiseringen av rettigheter

Barn og ungdom ble spurt om de hadde rett til å si sin mening og bli hørt eller rett til å bestemme i saker som gjaldt dem selv hjemme, på skolen, i samfunnet og på fritida. Det er flere grunner til å tolke svarene med forsiktighet. Det kan være uklart om barna svarte på om de har formelle eller reelle rettigheter. Kommunene utformet både spørsmålene og svarkategoriene noe ulikt. Noen brukte for eksempel begrepet «rettigheter» mens andre spurte om «rett til å bestemme». Innholdet i tabellen er derfor ikke egnet til å sammenlikne resultatene mellom kommunene, men den viser noen interessante trender når det gjelder barnas opplevelse av å ha rettigheter på de ulike arenaene.

Tabell 3. I hvilken grad har du rettigheter til å si din mening og bli hørt / har du rett til å bestemme i saker som gjelder deg selv, hjemme, på skolen, i samfunnet og på fritida? Prosentandel som har svart «i høy grad».

	Bjugn	Lillesand	Skedsmo	Trondheim
Hjemme	86,3 (255)	78,9 (52)	85,6 (362)	84,7 (241)
På skolen	88,2 (255)	50,0 (52)	76,3 (360)	68,5 (241)
På fritid / i nærmiljøet	---	53,8 (52)	71,2 (361)	94,2 (241)
I kommunen/samfunnet	83,4 (253)	94,2 (51)	70,9 (361)	63,8 (240)

Bjugn og Skedsmo benyttet svarkategoriene helt / litt enig og litt / helt uenig til påstanden: «Barn har rett til å si sin mening og bli hørt i saker som vedrører dem.» Tallene viser andelen som sa seg helt enig. *Lillesand og Trondheim* benyttet en gradert skala hvor elevene kunne skåre fra 1-6. Tabellen viser de som skåret på de tre øverste alternativene, 4- 6. *Skedsmo* spurte om rettigheter i nærmiljø og kommunen, mens de øvrige kommunene spurte om fritid og samfunn.

Svarene viser at de fleste mente de fikk være med å bestemme ganske mye, selv om det også her var variasjoner mellom kommunene. Gjennomgående syntes de unge at de fikk bestemme mer hjemme og i fritida enn på skolen og

i samfunnet. Likevel er andelen som opplevde at de hadde en viss innflytelse i samfunnet høy, fra rundt 64 til 94 prosent.

I Alta og Kautokeino var spørsmålet om rettigheter formulert mer generelt: «Jeg har rett til å være med å bestemme i alle saker som gjelder meg selv.» I Alta sa 54 prosent seg helt enig i dette, mens tilsvarende tall fra Kautokeino var 78 prosent.

Rapporten fra Skedsmo viste både kjønns- og aldersforskjeller. Jentene bekreftet egen medbestemmelse på samtlige arenaer med mellom 8 og 15 prosentpoeng høyere enn guttene. I denne kommunen var 13-åringene mest uenige i at de hadde rettigheter både hjemme, på skolen og i nærmiljøet. Dette kan ses i sammenheng med at 13-åringer befinner seg i en mellomposisjon mellom barn og ungdom, og viser også at mange forhold må tas i betraktning når svarene kan tolkes. Når det gjaldt medbestemmelse var 16-åringene mest positive.

Elevene ved videregående skole i Bjugn ble bedt om å utdype hva de kan bestemme. Nedenfor er det gjengitt noen eksempler som gikk igjen hos flere.

- *Hjemme:* Avgjørelser som gjelder en selv, egne meninger og valg, fritid og hobby, hvem en vil bo hos ved skilsmisse (fra 12 år), rett til klær, mat og omsorg, utdanning, forsørgelse, privatliv, ikke bli mishandlet eller slått.
- *Skolen:* Rett til utdanning, bøker og skolesaker i grunnskolen, elevråd, god undervisning, trygt miljø, gratis utdanning, godt inneklima, ikke bli mobbet, matpause og friminutt, opplæring på morsmål, rett til å bli hørt. Respekt fra lærere og medelever, videregående utdanning.
- *Samfunnet:* Aldersgrenser for seksuell lavalder, lov til å stemme, kjøre bil, kjøpe alkohol og tobakk, bli myndig og bestemme over seg selv. Bli behandlet med respekt uansett kultur, religion, funksjonshemming eller legning. Rett til gratis skolegang, skoleskyss, legetjenester, egne meninger, rett til trygghet, til å bli hørt, ytringsfrihet. Rett til å utfolde seg innenfor lovens rammer.

De samme eksemplene ble nevnt i de kvalitative intervjuene i Sandnes og Alna bydel. De unge bekreftet at det var særlig hjemme og i fritida de hadde rettigheter, men innenfor visse grenser: «*Så lenge det vi gjør er bra og ikke er dårlig for oss – kan vi gjøre som vi vil.*»

Noen gutter og jenter med innvandrerbakgrunn pekte på områder hvor barn og unge ikke får bestemme, og til forskjeller mellom Norge og andre land:

Det er ikke alle barn i Norge som får bestemme hvem av foreldrene de skal bo med når foreldrene skiller seg. Som oftest så er det moren som får foreldreretten, selv om barna helst vil bo med faren. Jeg tror det er først og fremst det punktet som barn ikke blir hørt på her.

Nei – det er mange land der det er foreldrene som bestemmer.

I Norge er det mer frihet.

Barnehagebarna i Sandnes mente at det var de voksne som bestemte både hjemme og i barnehagen. De sa likevel at de hadde rett til å bestemme over lekene sine, over rommet sitt (dersom de ikke hadde søsken å dele dette med) og at de bestemte over seg selv. Noen sa de ikke fikk bestemme noen ting, mens andre sa de fikk bestemme om de vil spille fotball eller hoppe på trampoline og at de bestemte over pulten sin. «*Jeg bestemmer over kroppen min, for det har mamma sagt.*»

I gruppa av *enslige mindreårige flyktinger* sa en respondent at barn hadde rett til å bestemme over fritida, men at det var viktig at barn hadde foreldre som veiledet dem. I samfunnet mente vedkommende at det var de eldre og politikerne som bestemte.

De *fire flyktingbarna* som ble intervjuet i Alta, ga inntrykk av at de kjente lite til FNs barnekonvensjon. Det virket som om barna hadde mindre medbestemmelse hjemme enn norske barn, men de fleste barna kunne snakke med mor hvis noe var vanskelig. Bare et av barna mente å ha medbestemmelse på skolen. I Alta kommenterer prosjektgruppa at det kan være vanskeligere for flyktingbarn å hevde sin mening på grunn av språkproblemer, manglende kunnskap i enkelte skolefag og om de norske kodene for hvordan de skal bli akseptert av de andre i klassen. De kommer ofte i en klasse der elevene kjenner hverandre fra før. Respekten for læreren er ofte stor. Halvparten av barna svarte at de ikke hadde noen å snakke med hvis noe var vanskelig på skolen.

På samme måte opplevde *ungdommene med tilknytning til barneverntjenesten* i liten grad at de hadde rettigheter hjemme eller på skolen. De opplevde imidlertid å bli hørt i forbindelse med sin sak i barneverntjenesten. Disse ungdommene var veldig opptatt av gode nettverk; det å ha venner og noen nære å betro seg til. Helsesøster og lærer var viktige personer dersom man hadde tillit til dem.

Opplevelsen av egen situasjon sammenliknet med andre barn

I noen kommuner ble barna og de unge spurt om hvordan de hadde det sammenliknet med andre barn. Fra godt over 70 til rundt 80 prosent mente de hadde det likt med eller bedre enn andre barn i Norge. Barna fikk også spørsmål om «Hvilke problemer har barn og unge i andre deler av verden, som ikke vi har i Norge?» Svarene på dette spørsmålet viste at barn og unge er svært opptatt av hvordan barn og unge i andre deler av verden har det. Flere pekte på problemer med mangel på mat, rent vann, utdanning, penger, teknologi og helsetilbud. Det var også noen som svarte krig, foreldreløshet, barnearbeid og vold. I en av gruppene snakket guttene i munnen på hverandre og listet opp mangel på skole, klær, mat og penger:

Barn i fattige land får jo ikke det de trenger. De får ikke gjort alt det de ønsker – det er på grunn av mangel på penger - og sånn.

Og regler! Det er forskjellige regler!

Mange er rammet av fattigdom og har nok med å skaffe seg mat og rent vann, ikke å ta utdanning i tillegg. Ikke alle har skoletilbud engang. Der barn i Norge sliter med psykiske problemer, sliter andre lands barn med mangelsykdommer. Barnearbeid er også noe vi ikke har i Norge.

Problemet deres, for mange ungdommer – er å overleve. For eksempel i Irak, Midtøsten og India også. De er takknemlige bare de kan våkne opp neste dag og ikke ligger døde, mens vi er takknemlige hvis vi bare får den Dieselbuksa til 2500 kr. (ler) og plasma-tv på rommet, mens de er takknemlige for at de får våkne opp neste dag.

Noen pekte på problemer i Norge;

Det er barn i Norge som har de samme problemer som folk i andre deler av verden... Ikke alle barn i Norge har mye penger og omsorg.

Dette spørsmålet engasjerte. De unge reflekterte over at mange barn i Norge har foreldre som skiller seg. Alkohol og narkotikaproblemer ble også nevnt.

Selv om hovedkonklusjonen fra Sandnes og de andre kommunene var at gruppene mente at barn og unge hadde det godt i Norge, er det verdt å merke seg et klart unntak: Ungdom fra asylmottak sa de hadde det veldig dårlig. De opplevde sin hverdag som helt annerledes enn norske ungdommers, og mente

at det trengtes ingen forklaring på dette: «*Forskjellen ser alle med en gang.*» De mente også at ungdom som bor på asylmottak er fattige.

Det er grunn til å slutte seg til konklusjonen i rapporten fra Alna om at ungdommene er på sin måte bevisste på forskjeller i levekår i verden, både når det gjelder materielle goder og ulike lover og regler.

3 Barns trivsel og medbestemmelse på skolen

Barnekonvensjonens artikkel 12, første ledd

Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

Barnekonvensjonens artikkel 29, første og annet ledd.

Partene er enige om at barnets utdanning skal ta sikte på:

- a) å utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig,
- b) å utvikle respekt for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter og for prinsippene nedfelt i De forente nasjoners pakt.

Barn og unges trivsel på skolen

Som nevnt i første kapitel, var hensikten med denne undersøkelsen å la barn og unge formidle til FN hvordan det er å vokse opp i Norge. Skolen er en viktig del av barns hverdagsliv, og deltakerne i undersøkelsen fikk flere spørsmål om hvordan de trivdes på skolen.

Tabell 4. Trives du på skolen? Svarene er angitt i prosent.

	Alta	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Skedsmo	Trondheim
Svært godt	---	---	---	15,7	79,3	43,2
Trives godt	34,6	73,7	25,4	47,1	13,5	41,9
Trives litt	50,0	20,0	40,7	13,7	5,5	10,8
Ikke noe særlig	13,5	4,4	25,4	11,8	-----	2,5
Ikke i det hele tatt	1,9	1,9	8,5	11,8	1,7	1,7
Sum og N	100,0 (n=52)	100,0 (n=365)	100,0 (=59)	100,1 (n=51)	100,0 (n=363)	100,1 (n=241)

Alta og *Kautokeino* hadde formulert spørsmålet: Jeg trives godt i skoletimene. De brukte svarkategoriene helt enig / litt enig / litt uenig / helt uenig. Helt enig er definert som godt / litt enig som trives litt / litt uenig som ikke noe særlig og ikke i det hele tatt som helt uenig. *Bjugn* benyttet svarkategoriene: Trives godt/litt / ikke noe særlig / ikke i det hele tatt. Disse tre kommunene hadde ikke «svært godt» med som svarkategori.

Vi minner igjen om at svarene må tolkes med forsiktighet på tvers av kommunene, fordi de har benyttet noe ulike spørsmål og svarkategorier som igjen er tilpasset tabellen. *Alta* og *Kautokeino* spurte for eksempel hvordan elevene trivdes i skoletimene, noe som gir litt andre føringer enn et spørsmål om hvordan du trives på skolen slik de andre kommunene formulerte seg.

Vi ser at langt de fleste elevene trivdes på skolen. Fra nærmere 63 til 93 prosent krysset av for de mest positive alternativene, som altså var noe ulike i kommunene. I Bjugn, Lillesand og Trondheim ble elevene stilt et tilsvarende spørsmål om de trivdes med elevene i gruppa/klassen sin. Det var ingen store forskjeller sammenliknet med resultatene vi fikk på spørsmålet om trivsel på skolen, men elevenes trivsel i klassen lå noen prosentpoeng høyere enn trivsel på skolen. Elevenes trivsel i friminuttene lå ytterligere noen prosent høyere enn trivselen i klassen. Det gjaldt alle de kommunene som svarte på spørsmål om trivsel på skolen. Elever som trivdes svært godt eller godt i friminuttene varierte fra 64 prosent i Kautokeino og 72 prosent i Alta, til 80 prosent i Lillesand, 86 prosent i Skedsmo og over 90 prosent i Bjugn og Trondheim.³

I Alta og Kautokeino ble elevene spurt om det var et trygt og godt miljø for alle på skolen. Rundt 70 prosent sa seg «helt / litt enig» i dette. På spørsmål om de hadde venner å være sammen med på skolen, sa 98 prosent i Alta og 96 prosent i Kautokeino seg «helt / litt enig». I begge kommunene var det altså langt flere som sa de hadde venner å være sammen med, enn som opplevde skolen som helt trygg. Alta trakk fram som positivt at det var nesten 80 prosent som sa seg «helt / litt enig» i at de kunne snakke med noen på skolen dersom de hadde behov for det. Tilsvarende tall fra Kautokeino var 56 prosent.

Vi fant den samme tendensen i Skedsmo kommune. 86 prosent oppga at de hadde mange venner blant elevene på skolen. Likevel var det over 30 prosent som i noen grad grudde seg til å gå på skolen. Et tilsvarende antall bekreftet at det var noen elever på skolen som aldri lot dem være i fred. Venner er med andre ord en begrenset beskyttelse.

Det er grunn til å understreke at elevene trives jevnt over svært godt på skolen med friminuttene som høydepunkt. I Bjugn holdt denne tendensen på alle klassetrinn: rundt 95 prosent i barne- og ungdomsskolen og 92 prosent på videregående, trivdes. I Skedsmo så det ut til at de yngste var noe mer positive til skolen enn de eldre elevene.

Selv om tallene gir et overveldende inntrykk av at barn og unge trives på skolen, skal vi ikke overse det antallet som opplevde situasjonen annerledes.

---

³ *Bjugn* benyttet svarkategoriene: Trives godt/litt/ikke noe særlig/ikke i det hele tatt. *Alta, Kautokeino og Skedsmo* benyttet svarkategoriene: Helt enig/ litt enig/ litt uenig/ helt uenig. Her har vi definert helt enig som svært godt/ litt enig som trives litt / litt uenig som Ikke noe særlig / ikke i det hele tatt som helt uenig.

Det var forskjeller mellom de ulike skolene, og guttene trivdes noe mindre enn jentene. Barn med foreldre som var født utenfor Norge svarte oftere bekreftende på at de opplevde forhold som reduserte trygghet og trivsel. Flere av kommunene kommenterte i sine rapporter at de vil se nærmere på mulige årsaker til at noen elever ikke trives.

De kvalitative intervjuene bekreftet at forholdet til medelever hadde stor betydning for trivselen. Det var viktig å ha venner og at det var et godt samhold uten mobbing. Forhold som bidro til mistrivsel, var for eksempel at noen gikk alene i friminuttene, og at det var gjenger og klikker i skolegården. Mistrivsel og engstelse for mobbing kunne gå ut over konsentrasjonen. Ungdommene både i Sandnes og Alna var også opptatt av at det manglet ressurser i skolen. De nevnte gamle og slitte skolebøker, og at skolebygningen kunne vært bedre vedlikeholdt. Dette var også forhold som påvirket trivselen.

Forholdet til læreren var både en kilde til trivsel og mistrivsel. I Skedsmo ga spørsmål om elevenes forhold til lærerne følgende bilde: 86 prosent likte lærerne, 68 prosent kunne snakke med læreren om personlige ting, og 67 prosent mente at lærerne kunne være strengere med dem som bråker.

I Alna kom det fram at elevene syntes det var store forskjeller mellom lærerne. Noen lærere gjorde seg flid med undervisningen og brydde seg om hver eneste elev, mens andre opplevdes som slappe og fulgte ikke opp. Dette førte til at elevene oppførte seg ulikt overfor ulike lærere. En av jentene brukte matteundervisningen for å illustrere ulikhetene:

I 8.klasse hadde vi en lærer som var både snill med karakterer og som forklarte utrolig bra. I 9.klasse fikk vi en som gjorde forskjell på de norske og de utenlandske jentene, og som lot de norske jentene jukse. Jeg gikk ned fra 6'er til 2'er på det året. Og nå i 10.klasse fikk vi skolens strengeste lærer. Det er utrolig store forskjeller; en som er veldig snill og rettferdig, en som er urettferdig og en som er for streng.

Lærere som drev forskjellbehandling i forhold til karakterer, var også en kilde til mistrivsel blant elevene i Alna bydel. Intervjuerne spurte om de hadde klaget på karaktersettingen, men elevene syntes ikke det nyttet å klage. Det var ingen garanti for å bli hørt, og: «Noen ganger føler læreren seg krenket hvis du tar opp ting du ikke er fornøyd med.»

Ungdom fra asylmottaket i Sandnes opplevde det vanskelig å måtte skifte skole ofte og bli kjent med nye lærere og elever. De var også bekymret for

ikke å få fullført utdanningen dersom de ble sendt ut av landet. De *enslige mindreårige flyktingene* syntes det var galt at utenlandske elever skulle gå i egen klasse og ikke sammen med norske elever. De opplevde seg isolert og dårlig behandlet når de ble satt i en egen klasse.

Barnehagebarna mente stort sett at de hadde det kjekt i barnehagen, noen mente det var kjedelig, mens andre mente det både var kjekt og kjedelig. Barna trakk fram aktiviteter, frilek og turer, som noe de likte, mens de refererte til episoder der barn ikke var snille mot hverandre, der de ikke fikk være med i leken eller der den voksne var sint, som det de ikke likte.

Forholdet til lærerne kom opp i flere sammenhenger. Lærerne hadde ikke bare mye å si for trivsel, men også for medbestemmelse som vi skal se nærmere på i neste avsnitt.

Medbestemmelse på skolen

Barnekonvensjonens artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt omtales ofte som konvensjonens demokratiartikkel, fordi den gir barn og unge rett til innflytelse og medbestemmelse i samfunnet. Skolen er en viktig arena for barn og unge når det gjelder medvirkning.

Tabell 5. Medbestemmelse på skolen. Prosentandel som sier seg «helt / litt enig» i påstandene under.

	Alta	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Skedsmo	Trondheim
Elevene i min klasse er med på å bestemme over undervisningen	54,7 (n=53)	51,7 (n=362)	45,8 (n=59)	42,3 (n=52)	64,3 (n=361)	58,5 (n=241)
Lærer og elev utarbeider ukeplaner og arbeidsplaner sammen	15,1 (n=53)	81,2 (n=255)	20,3 (n=59)	----	----	----
Elevenes ønsker blir ikke tatt hensyn til uansett	22,7 (n=53)	43,9 (n=255)	56,9 (n=58)	45,1 (n=51)	----	----

Alta, Kautokeino og Skedsmo stilte svaralternativene helt enig først, mens *Lillesand* hadde helt uenig først. *Trondheim* hadde formulert spørsmålet på en annen måte: Opplever du at du får være med å bestemme noe i undervisningen? Svaralternativene var i stor grad / i noen grad / i liten grad / nei. I stor / noen grad ble definert som helt / litt enig.

I de fleste kommunene syntes rundt 50 prosent at de fikk være med på å bestemme over undervisningen, fra 42 prosent i *Lillesand* til 64 prosent i *Skedsmo* kommune. I *Bjugn* sa rundt 49 prosent på barne- og 45 prosent på

ungdomstrinnet seg «helt / litt enige» i at de hadde innflytelse over undervisningen, mens det gjaldt 61 prosent i videregående. Prosjektmedarbeiderne i Bjugn mente dette tydet på at elevene ble tatt mer på alvor i videregående skole, der noen av dem også er voksne, altså over 18 år. Bortsett fra i Bjugn kommune så det ikke ut til å være noen utbredt praksis at lærere og elever utarbeider uke- og arbeidsplaner sammen. I Trondheim kom det fram at elevene hadde størst påvirkning i forhold til arbeidsmetoder, men at dette ikke gjaldt alle fag.

På spørsmål om de hadde innflytelse på undervisningen i skolen, og i så fall på hvilken måte, svarte alle ungdommene i Alna bydel at de fikk lov til å påvirke noe. Her ble for eksempel nevnt litt om temaer de skal jobbe med og måten de skal jobbe på. Bare to jenter fra 10.klasse, svarte ubetinget nei: «*De sier at vi kan bestemme hvordan vi skal undervises og læres, men det skjer aldri likesom*». Når det gjaldt påstanden om elevenes ønsker ble tatt hensyn til, viste elevene fra Alna igjen til at dette var avhengig av om du ble oppfattet som et problem- eller englebarn:

Enten så er du englebarn, eller så er du problembarn. Hvis jeg tar opp noe, hvem tror du folk hører på, læreren eller problembarnet?

Jeg, og en kamerat av meg var utenfor aulaen. Der var det et sånt englebarn som sparket ball og knuste en rute. Vi løp, men han ble bare stående og sa at det var han som hadde gjort det og at det var et uhell. Han fikk ikke kjeft. Men, når vi knuser en rute og sier at det var et uhell og sånn, så får vi alltid masse kjeft.

Og noen ganger så tenker vi at han fyren var norsk og vi er utlendinger. Utlendinger lager alltid bråk. De norske er sånn snille og sånt. Det er sånn vi ser på det.

Intervjuerne fra Alna syntes utsagnene om at elever gjør det verre for seg selv dersom de klager, var bekymringsfulle sett i lys av BKs artikkel 12 om barns rett til å si sin mening og bli hørt.

I Sandnes oppga flertallet av elevene at de hadde lite å si når det gjaldt undervisningen i skolen, og at de ønsket mer medbestemmelse. Noen mente undervisningen var for ensidig, og at enkelte lærere trengte å arbeide med egen motivasjon. Det var mange som var opptatt av at det var stort fokus på teori og prøver, og at det ikke ble lagt nok vekt på annen innsats og praksis. Noen av ungdommene fra asylmottaket mente det var riktig at læreren skulle bestemme. De sa blant annet at norske elever klaget for mye over skolen og

at de ikke respekterte læreren. En ungdom fra gruppa enslige mindreårige flyktninger sa: *«Ingen har spurt meg om jeg vil være med å bestemme. Om de hadde spurt meg, ville jeg vært med å bestemme.»*

Barnehagebarna syntes det var de voksne som bestemte både hjemme og i barnehagen. Når de ble spurt litt nærmere om dette, kom det fram at de fikk bestemme hva de skulle leke og hvem de skulle leke med, – men ikke alltid, og noen ganger var det de andre barna som bestemte. Det var de voksne som bestemte når det var slutt på leken, om de skulle leke ute eller inne, når det skulle ryddes og hvor lenge en samling skulle vare. Noen barn sa at de måtte være med på fellessamlinger selv om de ikke hadde lyst.

Hvilken form for innflytelse bør elevene ha?

Mens spørsmålene foran kartlegger hvordan elevene syntes at forholdene var nå, ble de også spurt om hvordan de ønsket at det skulle være. Nærmere 95 prosent av elevene i Bjugn og rundt 88 prosent i Lillesand sa seg «helt / litt enig» i at «Elevene bør være med på å vurdere kvaliteten på undervisningen.» Mellom 75 og 80 prosent av elevene i Lillesand, Skedsmo og Trondheim sa seg «helt / litt enige» i at «Lærere og elever bør sammen utarbeide ukeplaner, lekseplaner og arbeidsplaner». I intervjuene i Trondheim kom det likevel fram at dette var avhengig av alder, fag og tema. Flertallet på barneskolen mente at elevene ikke hadde nok kunnskap til å være med i denne planleggingen og at medbestemmelsen her burde begrense seg til valg av stoff og arbeidsmetoder. Ungdomsskoleelevene var mer opptatt av at de kunne få medbestemmelse på dette området. Men de var også tydelige på at det var lærerne som satte inne med kunnskapene her, og at det i en del tilfeller ville være vanskelig for elevene å se konsekvensene av valgene sine.

Noen kommuner stilte spørsmål om «Representanter for elevene bør være i flertall der det tas viktige avgjørelser på skolen». 92 prosent i Bjugn og 80 prosent i Lillesand sa seg «helt / litt enig» i dette. I Alna svarte mange at de var enige, men etter å ha fått tenkt seg om litt modererte de seg noe og mente det kom an på hvilke avgjørelser det dreide seg om.

I Skedsmo og Trondheim sa over 90 prosent av elevene seg helt / litt enige i påstanden om «At elevene engasjerer seg er viktig». Denne holdningen ble bekreftet i intervjuene. Her ga alle elever uttrykk for at det var veldig viktig å engasjere seg. En elev uttalte: *«Hvis vi ikke gidder å engasjere oss, så kan vi heller ikke klage på noe.»* En annen mente: *«Det er veldig viktig å*

engasjere seg, sånn at man bryr seg om det rundt seg.» Også de som hadde gitt uttrykk for at det ikke var noen vits i å komme med forslag i klasse- eller elevråd, mente det var viktig å engasjere seg. Noen tenkte mer på å engasjere seg i uformelle sammenhenger enn i formelle medbestemmelsesorganer.

I Sandnes ønsket flere å komme med innspill til hvordan læreren kunne legge opp undervisningen. De syntes blant annet det var for mye kateterundervisning og at uteområdene burde brukes mer i undervisningen. Elevene ønsket også å bygge mer på det sosiale og ha diskusjoner i klassen om regler for hvordan en skulle ha det sammen i klassen. Flere ønsket å bestemme mer i gymtimene, over timeplanen og i forhold til lekser.

Hvis vi ser resultatene samlet, får vi et inntrykk av at elevene ønsket å være mer delaktig i hva skolehverdagen deres skal inneholde. Elevene ville ha mer innflytelse, og skolene ga dem bare delvis det de ønsket seg. De mente at de ikke hadde nok medbestemmelse, og omtrent halvparten opplevde at elevenes ønsker ikke ble tatt hensyn til.

Skolens opplæring i medbestemmelse

Vi skal nå gå over til å se nærmere på hva elevene svarte på spørsmål om hvilken opplæring de fikk i medbestemmelse og innflytelse.

Tabell 6. Opplæring og innflytelse. Prosentandel som sier seg «helt / litt enig» i påstandene.

	Alta	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Skedsmo	Trondheim
Vi får god opplæring i hva medbestemmelse og medvirkning er i skolen	--	--	--	43,1 (n=51)	83,3 (n=354)	57,0 (n=237)
Læreren oppfordrer elevene til å være med i elevrådsarbeid	69,9 (n=53)	67,3 (n=352)	61,1 (n=59)	64,0 (n=50)	75,6 (n=349)	63,4 (n=238)

Som tabellen viser, var det stor variasjon i oppfatninger blant elevene på om de fikk god opplæring i medbestemmelse og medvirkning, fra rundt 43 til 83 prosent. Dette kan ha sammenheng med at temaet kan framstå som noe diffust og vil være mye opp til den enkelte lærer. Det var større enighet om at lærerne oppfordret elevene til å delta i elevrådsarbeid, fra 63 prosent til 76 prosent sa seg «helt / litt enig» i dette. Noen mente at lærerne la til rette for engasjement, og fikk det til å høres spennende ut. Andre mente at lærerne ikke gjorde stort mer enn å arrangere valg av elevrådsrepresentanter. De

kvalitative intervjuene viste at elevene syntes det var avhengig av den enkelte lærer. Elevene hadde flere eksempler på god tilrettelegging fra lærere:

På ungdomsskolen hadde elevrådet mye mer å si, hun læreren som hjalp dem var veldig flink. Hun hørte på det vi hadde å si og tok det opp med skolestyret. Vi hadde mye å si, sammenliknet med videregående.

På ungdomsskolen var det også sånn at læreren gikk ut kanskje en halvtime, så vi kunne diskutere i klassen hvis vi hadde problemer med læreren, eller noe annet. Det er jo kanskje ikke så lett å ta opp de tingene når læreren er tilstede.

I rapporten fra Trondheim mente prosjektmedarbeiderne at resultatene bekreftet tidligere innspill om at det sjelden er en bred og organisert «demokratiopplæring» i skolen dersom man ikke deltar i elevråd. Det hender dessverre også, ifølge barn og unge selv, at elevrådet ikke får den opplæringen man har krav på.

Tabell 7. Elevrådet har stor innflytelse på skolen vår. Prosentandel som sa seg «helt / litt enig».

	Alta	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Skedsmo	Trondheim
Helt enig	7,7	15,6	13,6	13,5	71,8	36,3
Litt enig	48,1	45,6	32,2	51,9	22,4	48,3
Litt uenig	25,0	24,4	39,0	23,1	4,1	10,4
Helt uenig	19,2	14,4	15,3	11,5	1,7	5,0
Sum og N	100,0 (n=52)	100,0 (n=360)	100,1 (n=59)	100,0 (n=52)	100,0 (n=361)	100,0 (n=240)

Skedsmo formulerte spørsmålet: Elevrådet blir hørt i saker de tar opp, mens Trondheim spurte om elevrådet får være med på å bestemme mye på skolen.

Tabellen viser at det også her var stor variasjon mellom kommunene, men bortsett fra to kommuner var det et stort flertall – helt opp til 85 prosent i Trondheim og 94 prosent i Skedsmo som sa seg «helt / litt enig» i påstanden om at elevrådet har stor innflytelse. Det er mulig at Skedsmo har fått en høyere andel positive svar på elevrådets rolle fordi det skal mindre til å bli hørt, slik kommunen formulerte spørsmålet, sammenliknet med å ha stor innflytelse eller bestemme mye. Men det kan også være at elevdemokratiet fungerer godt i Skedsmo.

Skepsisen kom tydeligere til uttrykk i de kvalitative intervjuene. I Sandnes mente flertallet av elevene at elevråd og klassens time ikke fungerte bra. I intervjuene ga elevene uttrykk for synspunkter som også ble fremmet i de andre kommunene: Elevene hadde erfart at klassens time var blitt brukt til

prøver, informasjon, fotball mv., og at læreren så timen som uviktig. De opplevde det som begrenset hvilke saker de kunne ta opp i elevråd. Elevrådet ble mest brukt til å ta opp saker som gjaldt mat i kantinen, aktiviteter i skolegården eller klassesaker.

Videre ble det pekt på at det var for sjelden møter i elevrådet, at sakene tok for lang tid og at elevene ikke fikk tilbakemelding på saker de hadde tatt opp. De opplevde også at sakene ikke kom videre dersom læreren var i mot dem. Flere grupper mente at elevrådet fungerte dårlig fordi elevene selv ikke engasjerte seg. De yngste elevene sa at valg til elevråd skjedde ut fra hvem som ble sett på som «kule» og ikke ut fra hvem som kunne ta opp saker på en god måte.

Hvordan kan elevene få økt innflytelse?

I Trondheim ble elevene stilt et åpent spørsmål om «Hvordan kan elevene få være med å bestemme mer?» Flere elever ga uttrykk for at de var fornøyd med tingenes tilstand: *Vi blir jo som oftest hørt!* De stilte krav til seg selv om å være høflige, argumentere for det du mener, snakke på en ordentlig og respektabel måte. De mente elevrådet ville få større innflytelse dersom det besto av flere enn en person per klasse og dersom lærerne brukte mer tid på å høre på elevenes ønsker. De foreslo også faste timer på starten av skoleåret til å legge en framdriftsplan. Andre ønsker til læreren og andre voksne kom fram i disse forslagene:

- *At vi har en time der læreren skriver opp elevenes mening.*
- *Hvis de voksne prøver å forstå bedre, blir det lettere å bli hørt.*
- *Lærerne kan ta en samtale med en og en i klassen sånn at elevene kan si sin mening uten å være redd at noen skal le av deg.*
- *Lærerne spør oftere.*

Elevene vektla også lærernes samarbeidsvilje:

- *At læreren hjelper til med å ordne sånn at det forbedres, men elevene må også hjelpe til.*
- *Alle får si sin mening og voksne godtar at vi har andre meninger enn dem og prøver å se saker på vår side.*
- *Lærerne og elevene (noen) kan ha en bedre samarbeidsevne.*

Elevene så betydningen av å benytte formelle organer, særlig elevrådet, men også barn- og unges kommunestyre. De mente de selv burde bli flinkere til dette og også trekke inn lærere for å få det til å fungere bedre. Ulike former for forberedelse som klassemøter eller jente- og guttemøter ble også nevnt. Svarene var i overensstemmelse med de inntrykkene vi har fått fra andre svar i denne undersøkelsen: Barn og unge var ivrige etter å få innflytelse. En foreslo til og med: «*Lengre skoledager sånn at vi har mer tid til diskusjoner.*» Elevene syntes skolen leverte noe, men ikke så langt som de ville.

Ungdomsråd er opprettet i alle disse kommunene. I Kautokeino sa rundt 64 prosent seg «helt / litt enige» i at ungdomsrådet var et viktig organ for ungdom. I Alta ga nærmere 73 prosent uttrykk for det samme. Dette var langt flere enn de som mente at elevrådet hadde innflytelse på skolen. I rapporten fra Alta drøftes om ungdomsrådet var flinkere til å profilere seg både i media og blant elevene enn elevrådene. Både ungdomsrådet og elevrådene gis anledning til medvirkning og påvirkning i kraft av sin plass i ulike organer, slik at mulighetene deres skulle være like. Her så prosjektmedarbeiderne imidlertid et stort utviklingspotensiale.

Når det gjaldt medvirkning i styrende organ, mente de fleste i Lillesand at elevrådet hadde noe de skulle ha sagt. Elevrådsarbeid ble vurdert som viktig, og lærerne var ganske flinke til å oppfordre elevene til å være med på dette arbeidet. Ungdomsrådet var det derimot ikke så god kjennskap til hos ungdommene. Over halvparten visste ikke hva Lillesand ungdomsråd jobber med. Her er det tydelig at lokale forhold spiller inn.

I Skedsmo kjente rundt 62 prosent til Barn og unges kommunestyre (BUK) og 35 prosent visste hvilke saker BUK arbeidet med. I Trondheim svarte 76 prosent bekreftende på spørsmålet «Vet du at Trondheim har et Ungdommens bystyre?» 43 prosent bekreftet at de vet hvilke saker Ungdommens bystyre jobber med. I et utdypende spørsmål på hvordan man kan gjøre Ungdommens bystyre mer kjent, nevnte ungdommene tiltak som å dra rundt på skoler og fortelle, benytte egen hjemmeside eller reklame på TV, internett, aviser og brosjyrer. En større vektlegging av elevenes rettigheter og elevs skolemiljø kunne også føre til større oppslutning.

Flere var inne på at skolens representant kan brukes mer aktivt. Det kan være en idé å se på hvordan denne funksjonen utøves, og om det er noen gode grep som man har erfaring med fra de ulike skoler. Det var tydelig at her kan det gjøres forbedringer, spesielt med tanke på at skolens representant faktisk ikke har videreformidlet at Ungdommens bystyre har en egen hjemmeside, og at de arbeider aktivt med elevenes rettigheter og skolemiljø.

4 Diskriminering og forskjellsbehandling

Barnekonvensjonens artikkel 2, annet ledd:

Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barnet beskyttes mot enhver form for diskriminering eller straff på grunn av sine foreldres, sin verges eller familiemedlemmers stilling, virksomhet, meningsyttringer eller tro.

Barnekonvensjonens artikkel 14, første ledd:

Partene skal respektere barnets rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.

For å fange opp i hvilken grad BKs artikkel 2 og 14 respekteres i norske kommuner, fikk barna og de unge spørsmål om de opplevde seg utsatt for urettferdig behandling og diskriminering. En av kommunene kommenterte i etterkant at det kan være uheldig at begrepene urettferdig og diskriminering brukes i samme spørsmål fordi de kan oppfattes ulikt. Det ble også stilt egne spørsmål om mobbing. I noen kommuner ble diskriminering og urettferdig behandling holdt atskilt fra mobbing, mens i kommuner som benyttet kvalitative intervjuer gled disse spørsmålene over i hverandre. Denne informasjonen kan være nyttig å ta i betraktning under lesingen av resultatene.

Urettferdig behandling og diskriminering på skolen

Tabell 8. Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen på grunn av noen av forholdene som nevnt under. Prosentandel som har svart «Ikke i det hele tatt!»

	Alta	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Trondheim
Kjønn	86,3 (n=51)	90,0 (n=231)	89,8(n=59)	68,6 (n=51)	----
Nasjonalitet	96,0 (n=50)	94,8 (n=231)	96,6 (n=59)	88,5 (n=52)	87,8 (n=238)
Religion/livssyn	81,6 (n=49)	96,5 (n=231)	----n	88,5 (n=52)	83,6 (n=238)
Pga dine meninger	----	----	-----	----	46,7 (n=240)
Annet	75,5 (n=49)	92,7 (n=231)	94,9(n=59)	----	----

Svaralternativer var: Ikke i det hele tatt / en sjelden gang / to eller tre ganger i måneden / omtrent en gang i uka / flere ganger i uka. Der det står strek har spørsmålet ikke vært stilt i den kommunen. Diskriminering på grunn av funksjonshemming var med i spørsmålet, men er strøket på grunn av uklareheter mht. hvordan svarene skulle tolkes. Kautokeino hadde ikke formulert tydelige svaralternativer. Kun elever som har opplevd seg diskriminert / urettferdig behandlet har besvart spørsmålene. Prosenten er beregnet ut fra disse tallene.

Som vi ser av tabellen over, svarte langt de fleste «ikke i det hele tatt» på spørsmål om de noen gang var blitt utsatt for diskriminering av noe slag. Når det gjaldt diskriminering på grunn av kjønn, var det ganske store forskjeller mellom kommunene. I de kvalitative intervjuene kom det fram som et felles trekk at guttene opplevde seg oftere diskriminert på grunn av kjønn enn jentene. Det kommer vi tilbake til.

Den store andelen som ikke opplevde seg diskriminert må ses i sammenheng med at det var få i undersøkelsen som oppga å ha mor/far som var født utenfor Norge, eller selv være født utenfor Norge, rundt 12,5 prosent (se kapittel 1). Når det gjelder andelen som opplevde seg diskriminert på grunn av religion/livssyn, må det tas i betraktning at det eksisterer en rekke ulike trossamfunnene også blant etniske nordmenn. I Alta finnes det i tillegg til den norske kirke, for eksempel læstadianere, pinsevenner og muslimer. I Lillesand har de foruten statskirken Jehovas Vitner, pinsevenner, baptister, frikirkelige, katolikker og muslimer.

Hvem diskriminerte eller handlet urettferdig?

Elevene ble også spurt hvem som diskriminerte eller behandlet dem urettferdig. Dette spørsmålet ble stilt til alle elevene, uansett hvilke svar de hadde gitt på spørsmålene i tabellen foran. Kun Alta begrenset det til dem som hadde opplevd seg diskriminert ved å formulere spørsmålet «Hvis ja, fra hvem?» Vi ser at i alle kommunene, også i Alta, var det flere elever som besvarte dette spørsmålet, enn de som oppga at de ble diskriminert når det ble stilt som et generelt spørsmål, jf. tabell 8. Dette viser antakelig at når elevene ble spurt mer konkret om de hadde opplevd urettferdig behandling av navngitte grupper, kom de på flere eksempler. Svarene er gjengitt i tabellen under.

Tabell 9. Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen. Prosentandel som har svart «ikke i det hele tatt».

	Alta	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Trondheim
Andre elever i gruppa/klassen	71,4 (n=21)	83,3 (n=258)	93,2(n=59)	51,9 (n=52)	61,7 (n=240)
Andre elever på skolen	----	90,7 (n=258)	----	53,8 (n=52)	66,1 (n=239)
En eller flere lærere	33,3 (n=21)	76,4 (n=258)	91,5 (n=59)	59,6 (n=52)	64,4 (n=239)
Andre voksne på skolen	0	94,2 (n=258)	0	73,1 (n=52)	82,1 (n=240)
Andre	14,3 (n=21)	----	0	----	----

Elevene kunne krysse av for flere svar. Svaralternativer var: Ikke i det hele tatt / en sjelden gang / to eller tre ganger i måneden / omtrent en gang i uka / flere ganger i uka. Alta og Kautokeino hadde ikke med «andre elever» som kategori.

Tallene viser at et flertall av elevene ikke opplevde seg diskriminert av andre elever, verken i klassen eller på skolen. Fra i overkant av halvparten til over 90 prosent bekreftet at diskriminering eller urettferdig behandling ikke hadde skjedd i det hele tatt. Det var også et flertall som opplevde at de ikke ble diskriminert av lærere eller andre voksne på skolen, med unntak av en kommune. Her oppga kun en tredjedel at de ikke var blitt utsatt for urettferdig behandling av en eller flere lærere på skolen.

Det var få som opplevde slik behandling én eller flere ganger i uka. I Trondheim var antallet mellom fem og ni elever. I Lillesand var det tre eller fire elever. Disse opplevde seg urettferdig behandlet fra alle hold, både elever i og utenfor klassen, lærere og andre voksne.

Flere kommuner bemerket at de syntes antall elever som følte seg diskriminert / urettferdig behandlet av lærer, var høye. Bjugn syntes det mest oppsiktsvekkende funnet var at over 23 prosent opplevde seg som urettferdig behandlet av lærer, og rundt 36 prosent i Trondheim. Her oppga 9 prosent av elevene at de ble urettferdig behandlet av en eller flere lærere to–tre ganger i måneden eller oftere. Kommunene var samstemte i at de ville se nærmere på disse svarene.

Opplevelsen av urettferdig behandling knyttet til ulike arenaer

De kvalitative intervjuene utdypet hva opplevelsen av urettferdig behandling og diskriminering kan dreie seg om. På spørsmål om de noen gang følte seg urettferdig behandlet på skolen på grunn av kjønn, nasjonalitet eller religion/livssyn, ga ungdommene i bydel Alna innledningsvis inntrykk av at dette jevnt over ikke var noe stort problem i skolen. Etter hvert som diskusjonen pågikk ble svarene mer nyansert. De aller fleste som ble intervjuet her, hadde innvandrerbakgrunn. Det er derfor naturlig at fokus i stor grad var på diskriminering på grunn av etnisitet. Noen mente det var et større problem med *urettferdig behandling i samfunnet* enn i skolen:

Jeg og har opplevd det ute, i det offentlige, andre steder, men ikke på skolen. Eller det meste dreier seg egentlig om religion, ikke hudfarge og hvilket land jeg kommer fra, det er religionen. Men ikke på skolen altså.

Mange har opplevd det. Vi selv tenker sånn, at utlendinger de lager bråk. Da kan nok noen norske også tenke sånn.

Mange svarte klart nei på spørsmål om de følte seg urettferdig behandlet av medelever og begrunnet dette med for eksempel at det var opp til 11 forskjellige nasjoner i klassen, og da måtte de lære å respektere hverandre. Men det var noen som opplevde diskriminering *på skolen fra medelever:*

For å være helt ærlig så føler jeg innimellom at jeg blir diskriminert på skolen. Og jeg sier ikke det for å leke ghetto nå.

På skolen min så er det sånn at mange av elevene også har fordommer mot muslimer, etter 11. september og sånn, at muslimer er terrorister hele gjengen og alt det der. Utlendinger ditten og muslimer datten. Jeg blir såret – jeg har følelser.

Flere knyttet opplevelsen av urettferdig behandling til *voksne på skolen:*

Klassestyreren min liker å tulle med religion og sånn. En gang vi hadde en løpetest, og jeg sa ifra at jeg fastet, så jeg tenkte hun kunne ta litt hensyn hvis jeg brukte litt lang tid på runden. Da jeg kom inn sa hun «du løp bra». Etterpå spurte hun om jeg ville ha vann, og så lo hun. Jeg har jo ikke lov til å drikke vann når jeg faster, så der og da følte jeg meg litt krenket.

Lærere som forskjellsbehandlet elever av ulike årsaker ble nevnt i alle gruppene i bydel Alna. Opplevelsen ble knyttet like mye til å bli urettferdig behandlet fordi du var problembarn, som til etnisk bakgrunn. Flere opplevde imidlertid at det *å bli sett som problembarn hang sammen med etnisk bakgrunn.* Det var vanskelig å forbedre seg hvis du først hadde blitt oppfattet som et problembarn:

Jeg føler ofte at det er på grunn av det landet jeg kommer fra. Det skjer med mange av de utenlandske elevene på skolen min. Det får ikke samme konsekvenser hvis noen av de helt norske gjør noe. Det skjer ofte.

Ja, og hvis du var bråkmaker før og prøver å skjerpe deg, hvis du bare gjør en liten feil, så er det alltid du som er syndebukken.

En ting som irriterte meg skikkelig var på begynnelsen av 9.klasse. Jeg er kjent for å være problembarn, ikke sant. Eller var. Så skulle vi stemme over hvem som skulle være med i elevråd. Vi er kanskje litt over 20 i klassen, og det var over 15 som stemte på meg. Og så sier læreren «neinei – du får ikke bli». Læreren sa at et sånt englebarn som hadde bare et par stemmer skulle være det. Når du tenker på at læreren hater deg, da har du ikke lyst å gå på skolen.

Intervjuerne i Alna bydel syntes utsagnene ovenfor var bekymringsfulle. Gjensidig mangel på tillit gir gode vekstforhold for uønsket adferd og mangel på lærelyst. De mente det var spesielt viktig at ungdom som ønsket å forbedre seg, ble møtt på en positiv måte.

Integrering av barn med funksjonshemninger

I Sandnes tok elevene opp integreringen av funksjonshemmede. Diskusjonen gjenspeilet ulike synspunkter. Noen syntes de ble unødig forskjellsbehandlet, mens andre mente læreren overdrev gjennom å late som om ingen ting var annerledes:

Læreren takler det ikke og vet ikke hva hun skal gjøre når hun kommer inn og presenterer en elev som er funksjonshemmet. Prøver å inkludere mest mulig og da blir det som regel for mye. Elevene ønsker ikke å bli tatt som noe spesielt – de ønsker bare å gå på skole de også.

En jente syntes lærerne på skolen tok seg godt av barn med handicap og mente de fikk være med på alle aktiviteter som andre. Hun trodde at de funksjonshemmede følte seg inkludert. Noen elever var opptatt av at disse barna fikk mer hjelp enn andre og opplevde dette som urettferdig. Det kom også fram at funksjonshemmede kunne bli for beskyttet og dermed hindret fra å gjøre egne erfaringer. De fikk for eksempel ikke alltid mulighet til å ta egne valg på yrkesretning fordi de voksne ikke trodde de klarte det. Hovedinntrykket var at elevene mente at det stort sett var lærer eller systemet som forskjellsbehandlet på grunn av funksjonshemming.

Alle gruppene som ble intervjuet i Sandnes mente at det foregikk diskriminering og mobbing i skolen. Opplevelsen av urettferdig behandling var knyttet til temaer som *karaktersetting* hvor de opplevde et ensidig fokus på resultat og at innsats ikke ble vektlagt. Et annet tema var *gruppesammensetning* og spørsmålet om flinke og mindre flinke elever skal settes i samme gruppe, men det mest problematisk var å jobbe i grupper med elever som ikke vil bidra. Noen syntes *gratisprinsippet i skolen* ble for firkantet når de ikke kunne reise på skoletur, samtidig som de forsto at det ble vanskelig for elever som ikke fikk være med på tur fordi foreldrene ikke hadde råd til å betale.

De fleste av de som ble intervjuet, også de yngste elevene, mente at *utlendinger ble trakassert og baksnakket* både av medelever og lærere. En sa at det var skapt et «miniapartheid» på skolen, og viste til at utlendinger gikk i egne klasser i en egen brakke. Dette ble tatt opp i flere grupper. Også de

enslige mindreårige asylsøkerne og ungdom fra asylmottaket mente det var galt at innvandrere ble satt i egne klasser. De mente dette gjorde det vanskeligere å lære norsk og få norske venner. En ungdom fra asylmottaket mente imidlertid at det ikke var så mye rasisme i kommunen. «*Norske og utlendinger er sammen.*» I gruppa for enslige mindreårige svarte alle nei på spørsmålet om det var urettferdig behandling/diskriminering i skolen.

Å være etnisk minoritet

Noen kommuner hadde ulike tilleggsspørsmål for å kartlegge diskriminering av etniske minoriteter. I Alta ble ungdommene bedt om å si noe om hvordan de trodde det var å tilhøre en etnisk minoritet i Alta. De begrenset seg ikke til noen spesiell etnisitet, men foreslo; samisk, finsk, svensk, russisk, flyktning, annet. De kom mange ulike svar, alt fra «*tror det er ganske greit*» til «*det er utrolig mange som er rasediskriminerende*» og «*det er mye rasisme i Alta for tiden*». En svarte:

For noen er det sikkert helt normalt å bo i Alta, kanskje andre føler at det er litt vanskelig. For blant annet samiske mennesker tror jeg det kan være ganske lett, mens noen er det vanskelig for. Kanskje det kan ha noe med hvilket miljø man havner i.

Dette gjenspeiler at det kan være store forskjeller på hvordan ulike grupper blir møtt i Alta. Det så ut som om ungdommene i hovedsak tenkte at det var greit å være same i Alta, men at det kan være vanskelig å være innvandrere med mørk hud.

I Skedsmo ble ungdommene spurt om de hadde venner på tvers av ulike kulturelle bakgrunn. Av elever som regnet seg som norske, bekreftet nærmere 69 prosent at de hadde venner med annen kulturell bakgrunn. Av de som regnet seg som innvandrere, svarte 78,5 prosent at de hadde flere venner med norsk bakgrunn. For øvrig ga svarene det samme bilde som i Alta, at det å være innvandrere kunne by på svært ulike opplevelser. Noen opplevde liten eller ingen forskjellsbehandling, mens andre opplevde at det rammet dem sterkt. Mange elever ga uttrykk for en negativ holdning til forskjellsbehandling:

- *Teit med diskriminering.*
- *Jeg synes at alle som kommer til Norge skal ha like mange venner.*
- *Alle er verdt like mye så hva er meningen med forskjellsbehandling? Ingen er perfekt!*

Erfaringer med forskjellsbehandling gjenspeiles i sitatene under:

- *Vi må ansette folk som tør å ta elever som bråker.*
- *Noen elever er slemme mot de utenlandske.*
- *Jeg synes at innvandrere blir mobbet for farge og lukt! Det syns jeg er helt feil... fordi vi er alle mennesker og da har man rett til og bli behandlet på lik måte! Jeg syns også at lærerne noen ganger oppfører seg annerledes mot de som er innvandrere og sånn! For selv om man er mørk, betyr ikke det at man er mørk inne i seg... for hudfargen betyr ingen ting... for det er det inni en, som betyr noe! Jeg skjønner også at man blir skeptisk på grunn av at man har annen bakgrunn, men et tips er å bli kjent med den som er innvandrer og prøve å være hyggelig! Og husk!! Det er veldig sårende for en mørkhudet som blir kalt disse ordene: neger, brune dust eller fornærmelser av deres religion.*
- *Ja faktisk det er ikke noe kult at noen kaller deg sjokolade, bruning osv.*

Forslag fra barn og unge for bedre trivsel og mindre diskriminering

På spørsmål om hva som kunne gjort situasjonen bedre for dem som opplevde urettferdig behandling / diskriminering eller mobbing i skolen, hadde barn og unge mange forslag:

- Å dra på turer og gjøre mer ting sammen. Det burde legges mer vekt på det sosiale miljøet, det vil forebygge mobbing.
- På en skole var det innført skolemegler. Dette syntes de var bra, men skolemegler fikk for sjelden saker som de kunne ta opp.
- En viste til at noen innvandrere flokker seg i egne gjenger og at mange nekter å integrere seg i norsk kultur. Det skaper rasistiske holdninger. Han foreslo at det burde arrangeres integreringskurs der vi kan lære å leve sammen.
- Alle gruppene mente at de burde lære mer om ulike religioner, om andre folkeslag og land; lære at de er ulike, men ikke dårligere. Mangel på kunnskap gjør at noen blir mobbet.
- Kristendom, religion og livssyn (KRL) ble diskutert i flere grupper. Noen mente faget burde ha mer fokus på ulike religioner og mindre på kristendommen, mens andre mente det var feil av utenlandske

foreldre å ta ungene ut fra KRL-faget, fordi det var viktig å lære om den norske kulturen.

- Ungdommene mente de voksne burde reagere umiddelbart og si tydeligere i fra når noen ble mobbet. «*Det hjelper ikke bare å gi kjeft.*»
- Elevene mente også at de selv kunne støtte og si fra til dem som mobbet. Flere var imidlertid inne på dilemmaet med å ta parti med den som ble mobbet / eller som gikk alene, dette fordi de da kunne miste vennene sine eller bli sett på som «den reddende engel». Det å si i fra til en lærer eller til rektor, var heller ikke alltid lett fordi da kunne du selv bli utsatt for mobbing fordi du hadde sladret. Noen ganger sa de som ble mobbet at du ikke måtte si det til noen.

Gjøres det forskjell på gutter og jenter?

Tabell 10. Gjøres det forskjell på gutter og jenter? Svarene er angitt i prosent.

	Bjugn	Kautokeino	Lillesand	Trondheim
Ja	33,1	58,6	40,4	35,4
Nei	52,9	41,4	30,8	45,8
Vet ikke	14,0	---	28,8	18,8
Sum	100,0 (n= 363)	100,0 (n= 58)	100,0 (n= 52)	100,0 (n=240)

Bjugn hadde følgende svaralternativer: nei/ja, litt/ ja, mye / vet ikke. I tabellen har vi slått sammen ja, litt / ja, mye.

Kautokeino stilte spørsmålet: På min skole er det gjort forskjell på gutter og jenter med svaralternativene helt enig / litt enig / litt uenig / helt uenig. Vi har slått sammen helt / litt enig til ja og litt uenig / helt uenig til nei.

Andelen barn og unge som ga et klart svar på at det ble gjort forskjellsbehandling, varierte fra rundt 33 prosent til nærmere 59 prosent. Det var derfor en stor andel som mente at gutter og jenter ble utsatt for forskjellsbehandling. De kvalitative intervjuene viste at det var gjennomgående guttene som følte seg mest utsatt for negativ forskjellsbehandling, mens jentene stort sett mente det ble gjort mindre forskjeller. Eksemplene som ble gitt i kommunene var påfallende like:

- Det ble forventet mer av guttene, mens jentene «slapp billigere unna» både i gymnastikk og teoretiske fag.
- Flere nevnte at guttene oftere fikk skylden for ting og oftere negative tilbakemeldinger fra lærerne.
- Lærerne var hyggeligere mot jentene, de fikk mindre lekser, bedre karakterer og mindre kjeft.

I fire av sju grupper i Sandnes sa respondentene at det ble gjort forskjell på jenter og gutter. Det ble blant annet hevdet at jenter ble frarådet av rådgiver i skolen til å velge «guttedefag», og guttene opplevde å bli frarådet å velge «jente-fag». Mannlige lærere favoriserte jenter dersom de likte dem. Også her trakk de fram forskjellsbehandling i gymnastikkundervisningen. Det ble dessuten forventet ulik oppførsel av gutter og jenter. Gutter fikk oppmerksomhet på grunn av uro, de var brautende og skrøt av det de kunne, mens jenter ble forventet å sitte rolig og argumentere for sine saker. Jenter og gutter fikk ulik reaksjon på oppførsel: Jentene fikk lettere anmerkning dersom de kom for sent, og de fikk ikke lov til å protestere. «Jentene skal være snille og søte og være engler.» I gruppa for tilrettelagte fritidsaktiviteter mente de at guttene fikk mer oppmerksomhet enn jentene på skolen.

Barn i barnehage ble spurt om gutter og jenter kunne gjøre de samme tingene. Tre gutter svarte: «Ja, ja, ja.» De fleste mente at gutter og jenter kunne gjøre det samme og leke med de samme tingene – «selv om jenter ikke kan hoppa salto».

Svarene fra elevene var samstemte i den forstand at gutter i alle kommunene opplevde seg negativt forskjellsbehandlet. Det gikk ikke like klart fram om jentene var enig i disse beskrivelsene eller om de i så fall opplevde det som positiv eller negativ diskriminering.

Mobbing

Det ble ikke lagt til grunn noen felles definisjon av mobbing. Det er derfor rimelig å anta at barn og unge har inkludert noe ulike fenomener i dette begrepet. Mangelen på en felles definisjon er interessant i forhold til uttalelser fra Ungdommens bystyre i Trondheim. Her har det blitt hevdet at bare den som blir utsatt for mobbing kan uttale seg om hva det dreier seg om. Opplevs handlingen som mobbing så er det i seg selv en grunn til å ta tak i årsak(ene) nettopp fordi det oppleves som sårt og alvorlig.

Tabell 11. Har du sett noen bli mobbet på din skole? svarene er angitt i prosent.

	Ikke i det hele tatt	En sjelden gang	2-3 ganger i måneden	Flere ganger i uka	Sum
Lillesand	15,4	48,1	21,2	15,4	100,1 (n= 51)
Trondheim	34,9	42,9	9,7	12,6	100,1 (n= 228)

Det var 63 prosent av elevene i Lillesand og nærmere 78 prosent i Trondheim som aldri eller bare en sjelden gang hadde sett noen bli mobbet. Mellom 12 og 15 prosent i de to kommunene oppga å ha vært vitne til mobbing flere ganger i uka. Prosjektmedarbeiderne i Trondheim bemerket at dette må tas på alvor. Det reelle tallet kan være både høyere og lavere, men skjult mobbing ved sms og nett har hatt en økende tendens de siste årene.

Det var langt færre som oppga å ha bli mobbet selv. Mellom 7 og 8 prosent oppga å bli mobbet to til tre ganger i måneden / én eller flere ganger i uka.

I Bjugn svarte rundt 55 prosent av elevene på ungdoms- og videregående skole at det var «ja, litt / ja, mye» mobbing på deres skole. De øvrige svarte at de ikke visste eller at det ikke foregikk mobbing. I Bjugn kommune la de til grunn at de som svarte «nei / vet ikke», ikke selv var utsatt for mobbing på skolen.

I Trondheim ble elevene spurt om de eller voksne hadde gjort noe for å hindre mobbing på sin skole. 62 prosent svarte bekreftende på dette. Trondheim mente tallet burde vært høyere med tanke på at skolene har fokus på å ha lav terskel for å kunne «si i fra» samt nulltoleranse for mobbing. Tallene fordelte seg slik på de ulike skoletrinnene: Barneskole: 78 prosent, Ungdomsskole: 68 prosent, Videregående skole: 48 prosent. Prosjektgruppa i Trondheim undret seg over om det er slik at det å bry seg blir mindre viktig med økende alder?

Svarene på de åpne spørsmålene i Trondheim falt i to hovedkategorier: En hvor elevene sa i fra om problemet, og det ble tatt tak i av lærere og andre voksne. Disse elevene var opptatt av dialog og av å ha mange personer å spille på; andre elever, lærer, rektor og foreldre. Elevene i den andre kategorien mente at det ikke var noen vits i å si i fra siden ingen brydde seg eller løste problemet.

Hovedinntrykket fra gruppa for tilrettelagte aktiviteter i Sandnes, var at disse opplevde at det foregikk mye mobbing i skolen. Noen sa de likte skolen, mens en sa at dersom han fikk velge, ville han heller vært hjemme. Alle gruppene var opptatt av temaet mobbing. Mange mente at det foregikk mobbing i skolen, selv om de ikke kjente til det selv. Det ble også pekt på at det foregikk mobbing mellom ulike grupper av innvandrere.

Ungdom fra asylmottaket var veldig opptatt av at utlendinger ble mobbet. Ungdommene i Alna bydel uttalte: «*Det er mest mobbing på grunn av hudfargen og sånn. I det siste har jeg ikke sett noen pakistanere bli mobbet.*»

Nå er det somaliere og sånn. De blir mobba som bare det.» Ungdom fra asylmottaket mente også at det ikke bare skjedde fra norske til utlendinger, men at mobbing også skjedde mellom de ulike nasjonene. Ungdommene sa at de opplevde mobbing fra andre elever, men at det verste var når det var lærere som mobbet. Det skjedde ofte. Det samme skjedde fra andre voksne. *«Mange voksne som ikke liker utledninger, så sier de det til sine barn.»* En ungdom mente at grunnen til at de ikke fikk buss til asylmottaket var at en ikke ønsker at ungdom fra mottaket skulle komme til sentrum. De mente at politiet forskjellsbehandler utlendinger, og de mente seg sterkt utsatt i media. Også andre opplevde at mobbing skjedde fra både medelever og fra lærere.

Forslag fra barn og unge mot mobbing

Rapportene fra Bjugn og Trondheim kommune inneholdt konkrete forslag mot mobbing. Forslagene dreide seg om å få bedre integreringsprosesser ved begynnelsen av skoleåret, jobbe med klassemiljøet og få den enkelte til å respektere og godta andre som de er. *Elevene* ble oppfordret til å gå i seg selv og bry seg om andre, gripe aktivt inn og si i fra til lærerne. *Foreldre* må også lytte når noen åpner seg og forteller om slike forhold. Først og fremst må *lærerne* være mer oppmerksomme, følge bedre med, ta tak i dette fra første skoledag. De må ha oppmerksomheten rettet også mot skjult mobbing, og ta ansvar når de blir gjort kjent med at det foregår mobbing. Flere lærere ute i friminuttene var andre forslag, og møter mellom lærere, foreldre og elever, samt å kalle «partene» i en mobbesituasjon inn til samtaler. *Mobberne* må straffes, skolen må utvise de som mobber, fjerne eller splitte mobberne. Også lærere som mobbes ble foreslått å skiftes ut.

Gruppediskusjonene i Alna bydel ga et inntrykk av at det var store variasjoner fra skole til skole. De fleste mente det hadde blitt mindre mobbing etter hvert som de har blitt eldre og mer modne, men noen hevdet motsatt at mobbingen ble mer alvorlig med økende alder. De mente at mobbing som fenomen aldri helt kan utryddes, men hadde også noen klare formeninger om hva som fungerer:

De burde bli satt på plass skikkelig, man burde ta med seg storebroren sin eller noe, kjefta skikkelig på dem.

– Kjipt for den som ikke har en storebror da? Kommenterte intervjuerne.

Han kan ringe meg, jeg kommer!

– Må det være selvjustis, kan man ikke prøve å gjøre noe med det i et system? La de til.

Det er ikke lett, folk er ikke redde for lærerne.

– Må det være frykt inne i bildet for at det skal funke?

Hele panelet: «Ja!»

Jeg har vært med på mange møter mot mobbing, men det har ikke funka. Jeg har også sett at folk har blitt mobba og at de har henta storebroren sin og det funker alltid. Man må alltid ha noen som er større enn seg. Folk opplever det på forskjellige måter, jeg skal ikke snakke for alle.

Den siste samtalen med guttene på klubben, som mente at storebror var det eneste som funkete, kan kanskje virke nedslående. Men svaret peker i retning av det flere uttalte: Det må tydelige meldinger til overfor mobberne for å få slutt på mobbingen. Sitatet under understreker at voksne i større grad må lytte til og forsøke å forstå barn og unges egne opplevelser og strategier i forhold til mobbing:

Enig, vi har kallenavn på hverandre på skolen vår, og lærerne legger seg veldig mye opp i det. Som han ene, vi kaller han Jøden Jonas. Jeg blir kalt terroristen. Jeg får ikke noe pes med det, men når noen kaller han Jøden Jonas så får vi anmerkning. De kaller meg terrorist uten at noe skjer, det burde være likt for alle, he he. Det er fordi jeg sparte til skjegg og sånn. Jeg synes de legger seg opp i litt for mye.

– Synes han det er kjipt å bli kalt for Jøden Jonas da?

Nei, han synes det er festlig!

–..og du syns det er festlig å bli kald for terrorist?

He, he, jeg syns det er lettis [morsomt], jeg! Vi er kreative mennesker.

Elevene skjønner hverandre når de sier sånne ting, men lærerne skjønner ikke, de tror det er alvor.

Ja, sånn som jeg og Jøden Jonas, vi er skikkelig gode venner, selv om han er jøde og jeg er muslim. Lærerne ser at vi har det gøy. Men med en gang vi kaller han de tingene der så skal de legge seg oppi det. Så lenge du ikke sårer noen med dine ytringer, så kan du vel si hva du vil.

Intervjuerne i Alna bydel undret seg over hvorfor de voksne ikke så på dette som de unges måte å håndtere og ufarliggjøre kompliserte spørsmål på. De mener dette viser hvor viktig det er å ta ungdommene selv med på råd når det utarbeides planer for å bekjempe mobbing.

5 Fritid, hjelpetilbud og tanker om framtida

Barnekonvensjonens artikkel 31, første ledd:

Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet.

Kommunene har kartlagt ulike sider ved barns fritid; hva som finnes av fritidstilbud i kommunene, hvilke tilbud barn og unge benyttet, hva de syntes om tilbudene og hva de ønsket seg i tillegg. Innflytelse over valg av egne fritidsaktiviteter, trivsel og trygghet, var andre aspekter som ble belyst. Kommunene var spesielt opptatt av å finne ut hvilke tilbud ungdommene faktisk bruker og samtidig oppfordre dem til å si noe om hva de kunne ønske seg av andre fritidsaktiviteter. Resultatene av denne kartleggingen er nyttig for kommunene for å videreutvikle fritidstilbud for barn og unge, men i dette kapitlet tar vi bare med noen aspekter som kan ha mer generell interesse.

Fritidstilbud – hva er bra og hva kan bli bedre?

Når det gjelder type og omfang av fritidstilbud er det kommunale forskjeller, men det er et stort spekter av ulike fritidstilbud tilgjengelig i alle kommunene, særlig når det gjelder idrett, musikk og fritidstilbud. Elevene i en kommune ramset opp følgende fritidsaktiviteter for barn og unge: Fotballbaner, lysløyper, skytteranlegg, skiskytteranlegg, rugbybane, bowlingbane, innendørs kunstgrasbane, innendørs løpebane med tartandekke, skøyte- og curlingbaner, skateboardrampe, badestrender, turløyper, ungdomsklubber, kulturhus, kulturskole, musikkverksted, ridebane, teaterlag, 4H-klubb, motorcrossbane og bibliotek. Med visse variasjoner, er dette dekkende for de kommunale tilbudene.

I Kautokeino og Lillesand var over 40 prosent av elevene «helt / litt enige i» at de var fornøyd med fritidstilbudene i kommunen. Tilsvarende tall fra Trondheim var 68 prosent som svarte bekreftende på at det finnes gode

fritidstilbud i kommunen, mens over 90 prosent i Bjugn mente det var mange eller noen gode tilbud der de bor.

På spørsmål om det var noe de savnet, kom det likevel eksempler som filosofiklubb, flere øvingsrom for band, dans, riding, basket, flere ishaller eller skatepark. Noen syntes det var lite å ta seg til for dem under 18 år som ikke var med i et organisert tilbud. Noen ønsket flere møteplasser slik som klubber, men også steder der de kunne drive med uorganisert idrett. Muligheten for uorganisert idrett var liten, fordi idrettslagene tok opp alle idrettsanlegg på fritida. Dette var et tema som også kom fram i de kvalitative intervjuene.

I Alna kjente de fleste paneldeltakerne til og brukte fritidsklubb, og de nevnte også idrettsaktiviteter som volleyballbane, bordtennis, fotballbaner og «*nå skal det også bygges en idrettshall*». Ungdommen syntes det var bra at det var steder hvor de kan drive med idrett uten å være med i et idrettslag:

Etter at vi fikk kunstgressbane har det blitt færre folk på senteret. Mange av de som hang der før – de har begynt på fotballaget vårt. De har skjerpet seg og blitt ordentlige mennesker. Også det at klubben er åpen etter skolen frem til fire, og så åpner det på kvelden igjen, det har bidratt til at det er mindre virksomhet opp på senteret. Jo mer aktivitet vi har her, jo mindre kriminalitet får du. Hvis du ikke har noe å gjøre, du går ut, loker og pluselig begynner du å gjøre dumme ting.

Selv om de var ganske godt informert om mulighetene og tilbudene i sitt område, syntes de ikke det var så lett å orientere seg som nyinnflyttet til bydelen og foreslo at det burde sendes ut informasjon i posten til nye i området.

Ungdom bosatt i Sandnes opplevde at det var mange gode fritidstilbud. De nevnte kulturskole, idrettstilbud, ungdomstilbud i sentrum og ulike tilbud i nærheten av der de bodde. Flere ungdommer ønsket seg likevel flere trygge møtesteder og større valgfrihet. Noen etterlyste også flere fritidsklubber uten kristent innhold. Flere tok opp at det etter hvert som man ble eldre ble stilt krav om at man måtte «satse seriøst» for å få delta i noen idrettsaktiviteter, og at mange sluttet på grunn av dette.

Men de er jo redde for at de ikke er gode nok – nei, ikke like god som de og da tør jeg ikke spille her mer fordi det er såpass alvorlig og at det ikke er spilt for gøy lenger.

De ønsket seg et sted der de bare kunne ha det kjekt, og der det ikke var så alvorlig. En gruppe mente at Sandnes manglet gode tilbud til funksjonshemmede. De ønsket flere tilbud til data-/teknikkinteresserte.

Som under flere andre tema var det et stort sprik mellom uttalelsene fra de ungdommene som bor fast i Sandnes og ungdommer som bor på asylmottaket. De eldste av ungdommene fra asylmottaket opplevde at det ikke var gode fritidstilbud i Sandnes. De hadde ikke noe å gjøre, «bare gå på rutebilstasjon og handlesenter.» De kjente til noen fritidstilbud, men syntes ikke det var noe å gjøre der. De savnet fritidstilbud på asylmottaket. Det var også vanskelig med transport. Det gikk sjelden busser til mottaket. Ungdommene ønsket seg ungdomskafeer, studio de kunne leie, basketball, gratis sportsklubb, ungdomsdiskotek og bedre busstilbud. En ungdom mente at det ikke går buss til asylmottaket fordi en ikke ønsket at ungdom fra mottaket skal komme til sentrum. Ungdommene mente også at det ikke var noe å gjøre i sommerferien. De hadde lyst til å reise til Kristiansand, Oslo eller Bergen, eller på ferie som andre norske ungdom gjør. En ungdom sa:

Jeg har bodd her i fem år nå, og ikke vært på noen ferie i disse årene. Kunne hatt aktiviteter på mottaket, noe kjekt her. De norske koser seg, vi må være her og blir galne i hodet.

En annen sa:

Vi får ikke lov til å ha dyr. Vi får ikke lov til å bestille internett fordi vi ikke har oppholdstillatelse. Får ikke reise utenlands siden vi ikke har oppholdstillatelse.

De yngre ungdommene fra mottaket var mer fornøyd, og nevnte fritidsaktiviteter som å gå tur, gå på kino og karateklubb. De savnet en gymsal de bare kunne komme til og som var åpen for alle. Grappa av enslige mindreårige fra asylmottaket kjente ikke til noen fritidstilbud i Sandnes, de sa de gikk lite på slike aktiviteter. Flere spilte cricket på mottaket, og noen sa de har vært på et fritidssenter sammen med noen ansatte. På spørsmål om hva de savnet var det flere som ønsket seg organiserte cricket-turneringer, samt at noen ønsket å delta i fotball, volleyball og turer.

I Sandnes fortalte barnehagebarna om forskjellige ting de gjorde i fritida. De fikk av og til bestemme hva de vil gjøre i fritida, om de skulle gå på fotball eller karate eller turn, mens en sa at «Mor bestemmer.» De sa at det var

både far og mor som kjørte til fritidsaktiviteter. Et barn sa: *«Jeg går på null ting, er bare i barnehagen, er hjemme og koser.»*

Er det trygt å ferdes ute?

I Lillesand og Trondheim, Alta og Kautokeino ble ungdommene spurt om de syntes at det var trygt å ferdes ute på kveldstid, til og fra fritidsaktiviteter eller venner. Fra 86 til 91 prosent bekreftet at de syntes det var trygt. I intervjuene i Trondheim oppga noen trafikken som årsak til at de ikke følte seg trygge. Fart og mangel på gangveier var et problem i ikke-bynære strøk, mente barn og unge. I Alna syntes også de fleste av ungdommene at de kunne komme seg trygt til og fra de forskjellige treffstedene, men foreldrene ble bekymret hver gang det var noen episoder av et eller annet slag: *«Da sier foreldrene kanskje nei du kan ikke gå dit, det kan skje noe og sånn.»* I Sandnes sa ungdommen også at det var viktig at det var trygt, både for dem og foreldrene deres.

I Alta ble det også stilt spørsmål om barn og unge var blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på fritida på grunn av ulike forhold. Rundt 95 prosent svarte at de ikke hadde følt seg diskriminert på grunn av kjønn, funksjonshemming eller nasjonalitet. I forhold til religion/livssyn var det 88 prosent som hadde tilsvarende opplevelse. Det var noe mindre diskriminering på fritida enn i skolen, men tendensen var den samme: De aller fleste oppga at de ikke ble diskriminert.

Bestemmer du fritidsaktivitetene dine selv?

Langt de fleste elevene bekreftet at de hadde mulighet til å bestemme fritidsaktivitetene sine selv, mellom 94 og 98 prosent i Bjugn og Kautokeino var «helt / litt enige i» dette. Igjen ble dette inntrykket bekreftet i de kvalitative intervjuene i Alna bydel og Sandnes. Det kom imidlertid fram at de fleste diskuterte aktivitetene sine med foreldrene, og at økonomi, mangelen på transport og andre forpliktelser i forhold til skolen eller hjemme begrenset hva de kunne delta på.

Ungdom på asylmottaket sa at de ikke kunne delta i fritidsaktiviteter på grunn av økonomi. Foreldre manglet penger til aktiviteter, og ungdommene selv hadde ikke lommepenger. En sa:

Vi vil ha frihet, men fordi vi mangler penger har vi ikke frihet. Det eneste du ikke er redd for er å bli drept her.

Ungdommene mente også at foreldrene manglet informasjon om hvordan det var å være ungdom i Norge. Det var ikke vanlig i deres land med skoleturer, og foreldrene hadde ingen forståelse av at det var viktig: «*Det er helt forferdelig for oss.*»

En tok opp at han savnet et sponorsystem der kommunen kunne betale medlemsavgiften for en fritidsaktivitet pr. ungdom. Dette kunne vært veldig greit som et starttilbud, for da hadde alle i Sandnes hatt et tilbud om å bli med et sted. Slik kunne de prøvd ut å være med i et fellesskap: «*Det skaper inkluderende miljø så forhindrer du mobbing og slike ting.*»

Kjennskap til kommunens helse- og sosialtjenester

Barnekonvensjonens artikkel 24, første ledd:

Partene anerkjenner barnets rett til å nyte godt av den høyest oppnåelige helsestandard og til behandlingstilbud for sykdom og rehabilitering. Partene skal bestrebe seg på å sikre at ingen barn fratras sin rett til adgang til slike helsetjenester.

Kommunene har tatt ulike organisatoriske grep (tverrfaglig og tverrsektorielt) for å sikre at tjenestetilbudene skal være lett tilgjengelige for brukerne. Målet er at barn og unge i kommunen skal ha enkel tilgang til hjelpeapparatet. De spurte derfor om de visste hvem de skulle kontakte dersom de eller noen de kjente hadde behov for hjelp på grunn av egen helse, vanskeligheter hjemme eller andre problemer.

Vet du hvem du skal kontakte?

Fra rundt halvparten til i overkant av 80 prosent bekreftet at de visste hvem de skulle kontakte i Alta, Bjugn og Trondheim. Både i disse kommunene, i Alna bydel og Sandnes nevnte flest helsesøster eller helsestasjon for ungdom, lege, lærer og egne foreldre hvis spørsmålet dreide seg om helse:

Snakke med helsesøster på skolen i første omgang, så kunne hun gi videre veiledning.

Helsesøstra, mammaen min..(hun er flink til å snakke om sånt).

Noen færre visste hvem de skulle kontakte dersom de eller en de kjente trengte hjelp med noe som var vanskelig hjemme. Nok en gang var det helse-

søster og lege som ble trukket fram, men også rådgiver, psykolog, lærere eller «*En organisasjon som fokuserer på barns velvære, evt. barnevernet.*»

Når det gjaldt spørsmål om hvem som kunne kontaktes i forbindelse med andre vanskeligheter, var det hovedsaklig helsesøster og lege som ble nevnt, men lærer og barnevernspedagog nevnes også.

Selv om de instansene som er nevnt foran gikk igjen, nevnte barn og unge et bredt spekter av personer og instanser. Mange ville først og fremst henvende seg til foreldrene sine, men andre alternativ var kontakt på fritidsklubb, Kirkens SOS og andre nødtelefoner, familievernkontor, BUP eller Røde Kors, venner, politi eller sykehus. Forslagene var avhengig av alvorlighetsgrad og type problem, samt lokale forhold og hvem de hadde kjennskap til. Det var tydelig at hjelpenes personlighet og rykte også spilte inn. På en skole var sosiallæreren en person de unge kunne gå til med hva som helst av vanskeligheter:

Hun er en veldig bra person. Det er mange som går og snakker med henne og hun hjelper de og.

Det er i hvert fall en i klassen min som har fått hjelp av XX, hun var slik før, hun skulket nesten alle timene og var skikkelig, ja, hun var helt forferdlig før, men nå sitter hun og gjør lekser og hun har blitt kjempeflink på skolen og det er bare takket være henne. Det viser at det hjelper å ha en som henne på skolen.

Men det var også noen barn som ikke visste hvem de skulle kontakte. De ga svar som «*Nei, det kjenner jeg ikke til*», «*Aner ikke*» og «*Kjenner ikke til noen.*»

En ungdom fra asylmottaket sa at dersom en tok kontakt med barnevernet ble alt verre.

Ingen utlending vil gå og si at mor eller far har gjort noe – det får de ikke for da går de bare videre til politiet.

Enslige mindreårige asylsøkere mente de kunne kontakte de ansatte på mottaket, men var usikre på hvem de skulle kontakte når de kom ut i egen bolig. Noen foreslo fastlege eller en venn. Flere ungdom refererte til at de ikke ble tatt seriøst når de ringte om slik hjelp: «*Når ungdom ringer tror de det bare er 'kødd'.*»

I Sandnes sa barnehagebarna at dersom noen var lei seg, syke eller hadde vondt, skulle de gå til en voksen. De kunne også be en voksen om å ringe til mor eller far og så skulle de gå hjem og hvile på sofaen, gå til

doktoren eller til sykehuset. Barna pekte også på sin egen rolle med å trøste de som har slått seg eller er lei seg, og hjelpe dem med å gå til en av de voksne i barnehagen.

Barn og unge var opptatt av lojalitet, tilgjengelighet og taushetsplikt:

- Dersom helseproblemet til en venn var av alvorlig art, var de fleste tydelige på at da må man snakke med vennen om hva han/hun ønsket. Kravet til lojaliteten var framtrødende.
- Helsesøster var best kjent og den de fleste nevnte uansett hvilket problem det dreide seg om. Mange informanter opplevde imidlertid helsesøster som lite tilgjengelig. Hun var der bare en gang i uken, og det var for lite. Det var også uklart for ungdommene hvilken dag helsesøster var på skolen, og noen sa det tok for lang tid å få hjelp. En sa: «*Det tok meg tre måneder å få tak i helsesøster.*»
- Ungdommene var opptatt av om de voksne de snakket med overholdt taushetsplikten. Det var viktig å kunne stole på de voksne for at de skulle tørre å gi beskjed om noe. Noen syntes det var dumt og litt flaut dersom andre så at de gikk til helsesøster.

Tanker om framtida

Som avsluttende spørsmål i intervjuer og spørreskjema ble barn og unge spurt om sine tanker og syn på framtida. Noen av spørsmålene handlet om hva de mente kunne gjøres for å få et bedre oppvekstmiljø, hvilke ungdoms-tiltak de ville prioritert dersom de var politikere og satt i kommunestyret, og hvordan de tenker seg livet sitt om ti år. Vi lar tanker og meninger om framtida fra barn og unge i de åtte kommunene avslutte rapporteringen til FN.

Hva kan bedres i forhold til barn og unges oppvekstvilkår?

Noen av forslagene handlet om konkrete forbedringer i et eget lokalmiljø, som svømmebasseng, tilbud for de som ikke driver med idrett eller musikk, flere lekeplasser, flere cross- og trialbaner, bedre tilbud til funksjonshemmede og de som trenger ekstra hjelp, oppholdssteder i helgekveldene, flere fritidsaktiviteter og flere engasjerte voksne. Det framkom også mer overordnede forslag som å innføre rett til å stemme fra 16 år og tiltak for å forebygge rus. En kom med følgende oppfordring: «*Lytt mer til barn og unge og hva vi selv vil.*»

Noen forslag var relatert til å få en bedre skole

- Bedre skoler med bøker til hver elev i hvert fag.
- Kantine på skolen med varm mat!
- Få læreplass for dem som går på yrkesfag.
- Mindre mobbing på skolen.
- At lærerne passer på at det er et godt miljø blant elevene.
- Det er viktig å huske på at barna er Norges fremtid, de skal drive dette landet, få hjulene til å gå rundt. Derfor synes jeg at det er viktig å ta hensyn til at skolen må være i bra stand, det må være lett å få arbeid, nok fritidsaktiviteter, og ikke minst få opprettet en crossbane.

Andre forslag handlet om miljøet

- Bedre kollektivtransport og bedre sykkelveier er viktig!
- CO-2 utslippene må reduseres.
- Ikke forsøple naturen.
- Ikke lage så mange hus, for da ødelegger en naturen.
- Mindre forurensing! Mer skog og friluft.
- Miljø burde bli et stort tema i skolen, om ikke valgfag.

Forslag av mer personlig karakter:

- Få venner og være som alle andre.
- Få oppholdstillatelse.

Tenk deg at du er politiker...

Barn og unge ble også stilt et hypotetisk spørsmål om hva de ville gjøre dersom de var politikere: Tenk deg at du er politiker og sitter i kommunestyret. Du skal bevilge penger til ungdomstiltak. Hva ville du satse på, legge vekt på, dersom du måtte velge? Her kunne barn og unge krysse av for ulike svarkategorier.

Følgende tiltak fikk mest støtte fra barna og ungdommene, i prioritert rekkefølge:

1. Økt innsats mot kriminalitet og vold.
2. Økt innsats mot hasj, narkotika og annen rusmiddelbruk.
3. Økt innsats mot rasisme.
4. Miljøvern.
5. Likestilling.
6. Senter for friluftsliv.
7. Idrettsanlegg.
8. Penger til ungdom, som ønsker å gjøre ting på egen hånd.
9. Fritidsklubber.
10. Steder ungdom kan drive selv.

Det er interessant å registrere at de unge valgte å satse på økt innsats mot kriminalitet, narkotika og annen rusmiddelbruk framfor ulike tiltak som de også ønsket seg.

Tenk deg livet ditt om ti år. Hvilke tanker har du om din egen framtid?

Svarene viste at mange barn og unge så lyst på framtida. Noen hadde klare planer om utdanning og yrke som spenner fra stripetegner til å bli lærer, mens andre vil realisere drømmen om å kjøre verden rundt på motorsykkel. Noen nevnte lykke og gode oppvekstkår for egne barn som visjoner for framtida. Men det var også barn og unge med et mer pessimistisk syn på framtida. Vi har oppsummert svarene under disse overskriftene:

Generell optimisme

- Tror jeg har kommet meg dit jeg vil. Tror ikke det er noe problem å komme dit man vil bare man står på.
- Jeg har veldig mange muligheter tror jeg om 10 år. Så lenge vi tar vare på det vi har. Og jeg vil ha det bra om 10 år hvis folk satser mye på de unge. De unge er framtida.
- Jeg har gode muligheter, jeg kan stikke på kafe, få jobb, rekkehus, og jeg kan velges inn i bystyret.
- Hvis ting går som jeg har lyst til er jeg berømt i Hollywood.

Pessimisme og usikkerhet

- Jeg tenkte at jeg ikke skulle bli til noen ting siden jeg hadde en lærer som forskjellsbehandlet meg kjempemye. Ei jente var gullungen, mens jeg, noen gutter og ei anna jente, var «hatebarna».
- Jeg greier ikke å tenke stort på det.
- Hittil er jeg ganske usikker.

Utdanning og yrke

- Vet ikke helt, jeg vil jobbe med barnehjemsbarn.
- Jeg har tenkt å gå fotofagskolen og bli fotograf.
- Jeg har planer om å bli filmanimator eller kanskje stripetegner, jeg har også planer om å flytte utenlands. Til USA eller Japan.
- Jeg vil bli brannmann/brann dame, og da er sjansene er store for at jeg får jobb.
- Fotballspiller.
- Jeg skal studere og få så høy utdannelse som mulig.

Familie og barn

- Håper å ha den muligheten å la mine egne barn leke trygt i gatene og en frisk og grønn park i nærheten av der jeg bor. Håper det ikke blir altfor stor flytting til bondelandet slik at man kan beholde den fine naturen.
- Flytte inn i en egen leilighet og skaffe meg en familie.
- Jeg skal bli lærer, ha fem barn og bo her.

6 Oppsummering og konklusjoner

Målsetting og gjennomføring

Målsettingen med denne undersøkelsen har vært å innhente barn og unges synspunkter på hvordan det er å vokse opp i Norge, sett i forhold til enkelte av artiklene i barnekonvensjonen. Norske myndigheter ønsket å viderefremme disse synspunktene som en del av Norges fjerde rapport til FN. Åtte kommuner ble derfor invitert til å samle informasjon fra barn og unge. NOVA ble bedt om å veilede prosjektet og presentere resultatene i en samlet rapport.

Kommunene sto fritt med hensyn til organisering og utforming av prosjektet. Det ble innhentet informasjon fra barn og unge om kjernetemaer som kunnskap om barnekonvensjonen, trivsel og medbestemmelse på skolen, ulike former for diskriminering og forskjellsbehandling, fritid og tilgang til helsetjenester. Seks kommuner gjennomførte spørreskjema-undersøkelser, og tre av disse kommunene foretok også kvalitative intervjuer. To kommuner gjennomførte bare kvalitative intervjuer med ulike grupper informanter.

Undersøkelsen inneholder informasjon fra elever på alle trinn i den obligatoriske skolen og i en kommune også fra barnehagebarn, til sammen 1274 barn og unge. Det er viktig å understreke at utvalgene ikke er representative. Inkludert i dette antallet er det også innhentet informasjon fra minoritets-, flyktning- og asylsøkerbarn og barn som har kontakt med barneverntjenesten eller andre tilrettelagte tjenester, til sammen 32 barn og unge. Det hadde vært ønskelig med flere informanter fra de siste gruppene, men det er et begrenset antall i hver kommune. Vi støtte også på andre problemer i forhold til å innhente informasjon fra enkelte grupper, både med hensyn til praktisk tilrettelegging fra administrasjonen og deltakernes egne ønsker om å delta.

Undersøkelsen viser at det kan være en viss motsetning mellom stor kommunal frihet i utformingen av et prosjekt og en felles oppsummering. Vi har prøvd å finne et kompromiss. Noen av resultatene presenteres i felles tabeller selv om det har vært mindre forskjeller i kommunenes valg av spørsmål og svaralternativer. For å yte mangfoldet av synspunkter fra barn og unge rettferdighet, har vi inkludert en rekke sitater. Vi har inkludert

informasjon om blant annet kommunal organisering av prosjektene for å øke nytteverdien for andre kommuner som ønsker å gjøre tilsvarende undersøkelser. Det henvises for øvrig til de kommunale rapportene for mer detaljerte redegjørelser for kommunenes gjennomføring av prosjektene.

Barn og unges kunnskap om konvensjonen

Undersøkelsen viser at rundt halvparten av de intervjuede barna og ungdommene hadde kjennskap til FNs barnekonvensjon. Det var imidlertid stor variasjon. I en kommune rapporterte to av tre at de kjente til barnekonvensjonen. På ett klassetrinn i en annen kommune rapporterte hele 86 prosent det samme. Resultatene er dermed noe bedre enn Barneombudets landsrepresentative undersøkelse fra 2002 (N= 647) hvor 49,3 prosent av befolkningen og 37,6 prosent i aldersgruppa 15–24 år svarte at de kjente til barnekonvensjonen (Barne- og familiedepartementet og Utenriksdepartementet 2003). Likevel kan det anses som skuffende at det i noen kommuner var i underkant av halvparten som kjente til konvensjonen, og overraskende at kunnskapen ikke økte systematisk med alder. Vurderingen av resultatene avhenger i stor grad av kommunenes og sentrale myndigheters ambisjoner.

Flere enn dem som kjente til FNs barnekonvensjon, visste at de hadde rettigheter og at disse gjaldt både hjemme, på skolen og i samfunnet forøvrig. Dette er et forståelig resultat. Barns rettigheter og rett til medbestemmelse har vært nedfelt i oppdragelsespraksiser og i ulike lover og regelverk lenge før barnekonvensjonen ble inkludert i norsk lovgivning i 2003.

Mange visste lite om hva konvensjonen handlet om, og den kunnskapen de hadde framsto ofte som ganske fragmentert. Flere av de kvalitative sitatene og intervjuene viste likevel en høy grad av refleksjonsevne, både om egne forhold og ikke minst om hvordan barn og unge i Norge har det sammenliknet med barn og unge i verden for øvrig. På samme måte som i rapporten «Livet under 18» (Forandringsfabrikken 2003), trodde mange at konvensjonen først og fremst gjaldt barn i andre land. Etter å ha diskutert nærmere, så de likevel at artiklene også gjaldt for dem selv. Flere pekte på at den har bidratt til at de har det godt, og at de så på den som en garanti. Videre sa flere at konvensjonen kan bety mye for barn som har det vanskelig, og at den derfor også var viktig for dem. Selv om de fleste barna var godt fornøyd med situasjonen sin, ble det vist til at det finnes problemer i Norge

også. Det er bekymringsfullt at barn fra flyktningtjenesten og asylmottak, ga inntrykk av å ha mindre kjennskap til barnekonvensjonen enn andre.

Svarene viste at barns kunnskap om barnekonvensjonen varierte innad i kommunene, ned til forskjeller innad på den enkelte skole. Dette er rimelig å tolke i lys av ulik kommunal organisering, ulike prioriteringer på skolene og også blant lærerne. Opplæringen i og praktiseringen av barns rettigheter framstår som noe tilfeldig.

Barn og unges trivsel og medbestemmelse på skolen

Barn og unges svar viser at de aller fleste av dem trivdes på skolen, i klassen/gruppa si og i friminuttene. Dette er i overensstemmelse med funn i en rekke andre undersøkelser (Bakken 2003, Kjærnsli mfl. 2004). Samtidig viser forskning at det er ganske store forskjeller i elevenes trivsel. Opp til 20 prosent oppgir at de ikke har det så bra, og for omtrent fem prosent av disse elevene er skolesituasjonen belastende (Nordahl 2008). Også i denne undersøkelsen var det elever som strevde med ulike sider ved skolen. Dette dreide seg både om forholdet til medelever og lærere. Et stort flertall hadde venner og noen å snakke med. Samtidig var det langt flere som sa de hadde venner å være sammen med enn de som opplevde skolen som helt trygg. Venner er med andre ord ikke nok som beskyttelse. I en kommune oppga over 30 prosent at det var noen elever på skolen som aldri lot dem være i fred.

Et flertall av elevene oppga også å ha et godt forhold til læreren, og mange nevnte eksempler på situasjoner eller lærere de var fornøyd med. De ga uttrykk for at de satte stor pris på lærere som var forberedt, som hørte på dem og som anstrengte seg for å være rettferdige. Men de rapporterte også om store ulikheter mellom lærerne og forskjellsbehandling av elevene fra lærernes side. Det ble trukket fram at det var vanskelig å ta opp forhold de ikke var fornøyd med, enten det dreide seg om personlig behandling eller mer generelle forslag. De opplevde dels at de ikke ble hørt og dels at det ikke falt i god jord å komme med kritikk.

I Forandringsfabrikkens rapport (2003) ga de unge uttrykk for at det de ønsket seg fra voksne enten de bodde på institusjon, asylmottak eller i klasserommet, var respekt. I kommentarene til Norges tredje rapport til FN

påpekte Forum for barnekonvensjonen (2004) at få tiltak er rettet mot voksne, enda deres holdninger er avgjørende for å oppnå reell deltakelse.

Det ble stilt en rekke spørsmål om elevenes medbestemmelse i skolen. Her var det ganske store kommunale variasjoner. Det varierte for eksempel fra 43 til 83 prosent som mente de fikk god opplæring i medbestemmelse og medvirkning. Fra omtrent 61 prosent til 76 prosent mente at lærerne oppfordret elevene til å være med i elevrådsarbeidet. Fra rundt 50 prosent til over 90 prosent sa seg «enig / helt enig» i at elevrådet hadde stor innflytelse eller i det minste i at elevrådet ble hørt. Generelt kan det sies at barn og unge ønsket medinnflytelse, og at skolen innfridde et stykke på vei, men ikke så langt som elevene selv ønsket. Elevene pekte på at også deres eget engasjement var nødvendig for å få elevdemokratiet til å fungere.

Elevenes vurdering av å ha mindre medbestemmelse på skolen enn de ønsket seg, kan kanskje ses i forhold til hva de er vant til hjemme. Som det framgikk av kapittel 2, opplevde de fleste barn og unge stor grad av medbestemmelse hjemme. Det vil være vanskelig å følge opp hver enkelt elevs ønske i skolen, på samme måte som i familien. Elevenes svar ga heller ikke på dette punktet inntrykk av at de hadde urealistiske forestillinger om å bli tatt hensyn til i enhver sammenheng. Selv om mange lærere gjorde en god jobb, pekte svarene i retning av at det i for stor grad var tilfeldigheter eller den enkelte lærers egen motivasjon som avgjorde om elevene fikk opplæring i demokratiske prosesser, om det ble lagt til rette for at elevdemokratiet skulle fungere og om de ble behandlet med respekt. Her kan skolene med fordel gjennomgå rutinene sine.

Diskriminering og forskjellsbehandling

Det store flertallet av barn og unge opplevde seg ikke utsatt for diskriminering eller urettferdig behandling på skolen. Tatt i betraktning at langt de fleste som deltok i undersøkelsen var født i Norge av norske foreldre, er dette ikke et overraskende funn. På et konkret spørsmål om hvem som eventuelt diskriminerte, var det flere elever som opplevde seg utsatt for urettferdig behandling både fra elever og lærere. Fra 33 til 76 prosent oppga at dette ikke skjedde i det hele tatt fra lærernes side. Flere kommuner syntes det var oppsiktsvekkende at fra 10 til 14 prosent opplevde seg urettferdig behandlet av lærer to/tre ganger i måneden eller mer. Forskning viser at forholdet til læreren er utrolig viktig for elevenes trivsel på skolen. Dessverre ser det ut til

at skolen har vanskeligst for å samarbeide med foreldrene til de elevene som finner seg dårligst til rette i skolen. Dette kan forverre forholdene ytterligere for elever som allerede strever (Nordahl 2007b).

Både barn og unge med norsk og minoritetsbakgrunn ga uttrykk for at det foregikk diskriminering på bakgrunn av etnisitet. I vår undersøkelse som i mange andre, ga barn og unge med annen etnisk bakgrunn enn norsk uttrykk for høy trivsel på skolen, selv om de også oftere rapporterte at de ikke fikk gå i fred og var utsatt for diskriminering. Dette er også i tråd med Bakken (2003) som fant at 29 prosent av minoritets- og 16 prosent av majoritets elever grudde seg til å gå på skolen. Fra de kvalitative intervjuene kan det se ut som om disse ungdommene har overtatt storsamfunnets kritiske blick på seg selv. Når de fortalte om opplevelser av diskriminering eller urettferdig behandling, la de ofte til kommentarer som «*ikke for å leke ghetto altså!*» De anla et tilsvarende kritisk blick på andre med annen etnisk opprinnelse: «*Vi selv tenker sånn, at utlendinger de lager bråk.*» Dette kan tyde på at de har lært seg at det kan straffe seg å klage over at de blir diskriminert. De trakk fram mobbing mellom ulike innvandrergupper, et problem som har fått liten oppmerksomhet i Norge.

En gruppe som vekker særlig bekymring er flyktning- og asylsøkerbarna. Det var ikke mange av dem med i denne undersøkelsen, men fra Alta i nord til Sandnes i sør fortalte de om savnet etter venner og inkludering, ubehaget ved å gå i egne klasser på skolen, følelsen av å være bevisst holdt ute fra storsamfunnet gjennom manglende transport til fritidsaktiviteter og følelsen av å være fattige og ha langt dårligere levekår enn andre barn og unge i Norge. Dette er en meget alvorlig tilbakemelding.

Mobbing anses som et omfattende problem i norsk grunnskole (se f.eks. Helland og Øia 2000). Også i denne undersøkelsen kom det fram at omfanget av mobbing var betydelig. 15 prosent i en og 35 prosent i en annen kommune oppga at de ikke i det hele tatt hadde sett noen bli mobbet. Det var langt færre som oppga å ha bli mobbet selv. Henholdsvis 52 prosent og 67 prosent i de samme kommunene bekreftet at dette ikke hadde skjedd i det hele tatt. Mellom 7 og 8 prosent oppga å bli mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere. I tall fra Ungdata oppga fra 2 til 23 prosent at de utsettes for mobbing ukentlig (Helland og Øia 2000).

Det er grunn til å merke seg et par av utsagnene i de kvalitative intervjuene. Noen ungdommer klaget over at lærerne ikke forsto den spøken

elevene hadde seg i mellom hvor de gjorde halvveis narr av hverandres etniske opprinnelse. For dem var dette en måte å håndtere ulikhetene på, mens lærerne tolket det som diskriminerende atferd. Et annet eksempel var ungdommenes egne forslag om at for å få slutt på mobbingen måtte de hente storebroren sin, eller en annen som var større. De hadde flere kommentarer som kan forstås dit at ungdommene mente det må settes makt bak kravene om at mobbing skal opphøre og at mobbingen må få synlige konsekvenser. Det kan være verdt å tenke over om det er flere tilsvarende forslag fra barn og unge selv, som voksne overhører.

Barn og unge ga uttrykk for at det var stor forskjellsbehandling av gutter og jenter. Dette dreide seg særlig om at guttene syntes jentene ble bedre behandlet og møtt med lavere krav på en rekke områder. Det kom ikke fram om jentene var enige i disse vurderingene og om de i så fall opplevde det som positiv eller negativ diskriminering. Resultatene bør vurderes i lys av nyere forskning som viser at forskjellen mellom gutter og jenter er blitt større de siste årene i guttenes disfavør, med hensyn til skolefaglige prestasjoner, sosialfaglig utvikling og trivsel (Nordahl 2007a).

Fritid, hjelpetilbud og tanker om framtida

Kommunene har en rekke fritidstilbud. De fleste ungdommene var fornøyd med fritidsaktivitetene, men hadde også forslag om andre tiltak de ønsket seg. Mange etterlyste flere tilbud for uorganisert ungdom som for eksempel fritidsklubb, steder å treffes på i helgene og arealer for uorganisert idrett. Elevene ble spurt om sine egne prioriteringer dersom de var politikere i kommunestyret. Svarene viste at de ikke ville satset på flere fritidstiltak, men ville bevilge penger til økt innsats mot kriminalitet og vold, narkotika og rasisme!

De fleste bestemte over egne fritidsaktiviteter, men de diskuterte også med foreldrene sine. Noen ga uttrykk for at plikter hjemme kunne legge beslag på fritida. Dårlig økonomi kunne også begrense deltakelse. At høye egenandeler på mange fritids- og kulturtilbud kan ekskludere barn av familier med dårlig råd, har tidligere blitt påpekt av flere, for eksempel Forum for barnekonvensjonen (2004) og Sandbæk (2004). Det var spesielt ungdom på asylmottaket som sa at de ikke kunne delta i fritidsaktiviteter på grunn av økonomi. Foreldre manglet penger til slike aktiviteter, og ungdommene selv hadde ikke lommepenger. De nevnte også at foreldrene manglet informasjon

om hvordan det er å være ungdom i Norge. Skoleturer og aktiviteter var ikke vanlig der de kom fra.

Barn og unge hadde forholdsvis god kjennskap til kommunens helse- og sosialtjenester og visste hvor de skulle søke hjelp dersom de eller noen de kjente hadde problemer med helse eller vanskeligheter hjemme. Flere visste hvor de skulle henvende seg med helse- enn med hjemmeproblemer. De aller fleste ville kontaktet helsesøster, men det ble påpekt at hun kunne være lite tilgjengelig. Andre nevnte også (sosial)-lærer, kontakt på fritidsklubb, lege, psykolog eller barnevernet.

Konklusjoner

Undersøkelsen viste at omtrent halvparten av barn og unge i deltakerkommunene kjente til FNs barnekonvensjon. Flere enn det visste at de hadde rettigheter. Opplæringen og praktiseringen av barns rettigheter i hverdagen på skole og i fritida kan uten tvil forbedres. Undersøkelsen har avdekket store kommunale variasjoner. En viktig konklusjon å trekke er derfor at det ikke er noen faktisk sikring av at barn og unge i Norge får kjennskap til barnekonvensjonen, sine egne rettigheter og hvilken betydning de har for dem.

Det kan være verdt å vurdere forslaget fra blant annet Forum for barnekonvensjonen (2004) om at menneskerettighetsopplæringen må integreres i ulike fag, på ulike alderstrinn og være et gjentatt tema fra barnehage til høyere utdanning. Det kan også være aktuelt å vurdere den praksisen som noen skoler i Sverige følger, med å sette av en skoleuke i året til informasjon om barnekonvensjonen. Ivaretagelsen av barn og unges rettigheter i skolen og situasjonen til barn og unge som er flyktninger og asylsøkere, bør vurderes spesielt.

Barn og unge ga uttrykk for et stort engasjement når det gjelder å være med å bestemme over sin egen hverdag. En av ungdommene formulerte seg slik: «*Fordi om vi har det godt, så kan vi ikke bare kreve og kreve. Vi har også plikter.*» De var også opptatt av å bekjempe mobbing og diskriminering i Norge, og det betydde mye for dem hvordan barn i andre deler av verden har det. I videre tilrettelegging av opplæring i barn og unges rettigheter, er det viktig å bygge på denne viljen til å ta ansvar.

Erfaringene og resultatene fra undersøkelsen peker på at landsomfattende undersøkelser i et mer standardisert format, kan være aktuelle for å

kartlegge barn og unges erfaringer med hvordan rettighetene deres praktiseres. Det kan også være nødvendig med mer omfattende spesialundersøkelser for å få et større utvalg av barn og unge fra ulike grupper som minoritets-, flyktning- og asylsøkerbarn og barn som har kontakt med barneverntjenesten eller andre tilrettelagte tjenester.

Summary and conclusions

Norway ratified the UN Convention on the Rights of the Child on 8 January 1991. All countries that have ratified the Convention undertake to report to the UN on their compliance every five years. Norway's fourth report is to be delivered in spring 2008. As part of that report the Ministry of Children and Equality wished to communicate children and young people's views on growing up in Norway, seen in relation to some articles of the UN Convention. Eight municipalities were invited to obtain the views of children and young people. They were the Alna district of Oslo, Alta, Bjugn, Kautokeino, Lillesand, Sandnes, Skedsmo and Trondheim. NOVA was asked to provide guidance for the project and to present the results in an overall report.

Chapter 1, Background and framework for the project

The chapter describes the project's organisational set-up and implementation. Information was obtained from children and young people on core themes such as awareness of the Convention, well-being and co-determination at school, various forms of discrimination and unfair treatment, leisure activities and access to health services. Six municipalities carried out questionnaire-based surveys; three of them also employed qualitative interviews. Two municipalities confined themselves to qualitative interviews with various groups of informants. The survey contains information from pupils at all levels of the compulsory school system, and, in one municipality, also day care centre children – in all 1,274 children and young people. This figure includes information from minority, refugee and asylum-seeking children and children who are clients of the child welfare service or other targeted services – In all 32 children and young people. The samples are not drawn in such a way as to ensure representativity, or in such a way that the results can be generalised, either to the particular municipality or to the country as a whole.

Chapter 2, Awareness of the UN Convention on the Rights of the Child

The survey showed that about half of the interviewed children and young people were aware of the UN Convention. Awareness levels varied widely, however. In one municipality two out of three reported that they knew of the Convention. In one grade in another municipality almost 86 per cent reported the same. Hence the results are somewhat better than in an earlier national survey in which about 38 per cent in the age range 15-24 answered that they knew of the Convention (Norway's third report to the UN, 2003). The number of those who were aware of the Convention was exceeded by those who knew that they had rights at home, at school and in the wider society. This is an understandable result in as much as children's rights are impelled by several sources.

Many knew little about the subject matter of the Convention, and what knowledge they possessed often came across as fragmentary. Several of the qualitative quotes and interviews none the less revealed a high degree of reflective ability, both with regard to personal circumstances and to the problems faced by children and young people in many other countries. Children and young people were particularly concerned with equality and fairness and by the fact that their counterparts in other parts of the world face a more difficult life situation than they do themselves. It is worrying that children from refugee services and asylum reception centres appeared to be less aware of the Convention than others.

The answers showed that children's knowledge of the UN Convention on the Rights of the Child varied from one municipality to the next, indeed even within the same school and grade. This can reasonably be interpreted in light of differences in municipal organisation, differing priorities at schools and also among teachers. Despite the fact that awareness of the Convention and of their own rights had reached many children, there are no institutional safeguards to ensure that *all* children and young people are made aware of the Convention and their rights.

Chapter 3, Children's well-being and co-determination at school

Children's and young people's answers showed that a large majority were happy at school, in their class/group and at break time, from about 60 to more than 90 per cent. This accords with findings in a series of other surveys (Bakken 2003, Kjærnsli et al. 2004). However, surveys also show that up to

20 per cent are not happy and, in the case of about 5 per cent of the latter, life at school is onerous (Nordahl 2008). In the present survey too a number of pupils struggled with various aspects of school life due to relations with fellow pupils and/or teachers. A large majority had friends and someone to talk to. At the same time the number reporting that they had friends to spend time with far exceeded the number who experienced school as a completely safe and secure place to be. In one municipality more than 30 per cent stated that some pupils at school never left them in peace. In other words friends do not provide sufficient protection.

A majority of pupils also reported being on good terms with their teacher, and many mentioned examples of situations or teachers they were happy with. But they also reported wide differences between teachers and unfair treatment of pupils by teachers. The difficulties of rectifying circumstances they were not happy with were pointed out. They felt both that their voice was not heard and that criticism was not well received.

There were fairly large variations from one municipality to the next as regards pupils' co-determination at school. Between 43 per cent and 83 per cent were of the opinion that they received good tuition in co-determination and participation. Between about 61 per cent and 76 per cent considered that the teachers encourage pupils to participate in the work of the pupils' council. Between about 50 per cent and 90 per cent or more said they 'agreed completely or to some extent' that the pupils' council wielded large influence or that its voice was at least heard. In general it can be said that children and young people desired a say in decision-making, and that the school went some way towards complying, but not as far as the pupils desired.

The pupils' answers showed that teachers play a key role in facilitating tuition in and practice of children's rights, and it is clear from the above paragraph that many teachers are doing a good job on this front. Even so the pupils' answers indicated that fortuitousness ? or the individual teacher's personal motivation played too great a part in whether or not pupils received tuition in democratic processes, in whether or not the stage was set for a functioning pupil democracy and whether or not they were treated with respect. The pupils pointed out that their personal commitment was also needed if pupil democracy was to work.

Chapter 4, Discrimination and unfair treatment

A large majority of children and young people did not believe they were subjected to discrimination or unfair treatment at school. Given the fact that most, by far, of the pupils who took part in the survey were born in Norway of Norwegian parents, this is not a surprising finding. To a specific question on who, in the event, perpetrated the discrimination, several pupils said they were subjected to unfair treatment by pupils and teachers alike. Between 33 per cent and 76 per cent said that they were never treated unfairly by teachers. Several municipalities were struck by the fact that from 10 to 14 per cent felt unfairly treated by teachers two to three times a month or more.

Children and young people of both Norwegian and minority background expressed the view that some discrimination was on grounds of ethnicity. In the present survey as in many others children and young people with a non-Norwegian ethnic background said they were very happy at school, even though they reported, more often than their Norwegian counterparts, that they were not left in peace and were subjected to discrimination. Based on the qualitative interviews, young people may appear to have taken over the wider society's critical gaze on themselves. When reporting experiences of discriminatory or unfair treatment, they often added comments such as *"I'm not playing ghetto, by the way!"* They levelled a similarly critical gaze at others with other ethnic origins. *"We think like that ourselves, that foreigners make trouble!"* Some highlighted bullying between different immigrant groups, a problem that has received little attention in Norway.

A group that arouses particular concern is refugee and asylum-seeking children. Not many such children participated in the present survey, but from Alta in the north to Sandnes in the south they told of an absence of friends and inclusion, the discomfort of being placed in a separate class at school, the feeling of being deliberately excluded from the society at large by lack of transport to leisure activities, and the sense of poverty and of living in conditions far poorer than those enjoyed by other children and young people in Norway. This is serious feedback.

Bullying is seen as a widespread problem at Norwegian primary schools. Like its predecessors, the present survey confirmed that bullying takes place on a substantial scale. 52 and 67 per cent in two municipalities respectively reported that they had been subjected to no bullying whatsoever, while between 7 and 8 per cent reported being bullied two to three times a month

or more. The respondents considered that demands for a stop to be put to bullying and for bullying to have visible consequences in the form of penalties, expulsion or other sanctions, should be effectively enforced.

Children and young people expressed the view that differential treatment of boys and girls was frequent. Specifically, the boys thought girls were treated better and faced laxer requirements in a number of areas. It was not clear whether the girls agreed with these assessments and, if so, whether they regarded such discrimination as positive or negative.

Chapter 5, Leisure, assistance services and thoughts about the future

The interviews showed that the municipalities offered a number of leisure facilities. Most interviewees were happy with the facilities available, although they did have suggestions as regards other measures they would like to see introduced. Many called for more facilities for unorganised young people such as recreational clubs, places to meet at weekends and venues devoted to unorganised sports. It is interesting to compare this wish list with the priorities they would have selected had they been politicians on the municipal council: in that position they would have granted funds to increase efforts to combat crime and violence, drugs and racism!

Several called for more facilities for unorganised youth and venues devoted to unorganised sports: *“If you've got nothing to do, you go out, wander around without purpose and suddenly you start doing silly things”* as one young person put it, referring to the drop in criminality that was seen after the introduction of more facilities for unorganised youth where he was living.

A majority decided over their leisure activities themselves, although they also discussed the matter with their parents. Some expressed the view that obligations at home took up their leisure time. Poor finances also curbed their participation. Above all, young people at asylum reception centres said they were unable to participate in leisure activities on account of poor finances.

Children and young people were generally fairly familiar with the municipality's health and social services and knew where to seek assistance if they or someone they knew had a health problem or difficulties at home. More of them knew where to turn with a health problem than with problems at home. Most of them, by far, would contact a public health nurse, although it was pointed out that she tended not to be available. Others also

mentioned a teacher or school counsellor, someone at the recreational club, a doctor, psychologist or the child welfare service. It was important for the young people that the services were accessible and that the staff observed the duty of confidentiality.

Conclusions

The survey showed that about half of the children and young people in the participating municipalities knew of the UN Convention on the Rights of the Child. A higher proportion knew that they had rights. Teaching and enforcement of children's rights at school and in their leisure time can without doubt be improved. The survey brought to light wide municipal variations. Hence an important conclusion is that there are no institutional safeguards to ensure that children and young people in Norway are made aware of the Convention, of their own rights and the significance to them of such rights.

Children and young people were quick to respond on the issue of deciding over their personal everyday life. One young person put it as follows: *"Just because we have a good life doesn't mean that we can demand everything we want. We also have obligations."* They were also preoccupied with combating bullying and discrimination in Norway, and children's situation in other parts of the world meant a lot to them. It will be important to build on this readiness to assume responsibility in the further planning of tuition in children's and young people's rights.

Litteraturliste

Alston, P. (1994). 'The Best Interests Principle: Towards A Reconciliation of Culture and Human Rights', I P. Alston (red), *The Best Interest of the child: A Reconciliation of Culture and Human Rights*, Oxford University Press, s. 1-25.

Bakken, A. (2003). *Minoritetsspråklig ungdom i skolen*. Oslo: NOVA rapport 13/03

Barne- og familiedepartementet og Utenriksdepartementet (2003). Barnets rettigheter. Norges tredje rapport til FNs komité for barnets rettigheter – 2003.

Barne- og familiedepartementet (2003). National Plan of Action. Norway`s follow – up to the United Nations Special Session on Children.

Barne- og familiedepartementet (2005). Behandling av Norges tredje rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen. Avsluttende merknader fra FNs komité for barnets rettigheter.

Barne- og likestillingsdepartementet (2006a). Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom – informasjon og veiledning for arbeidet i kommunene. Rundskriv Q-27/2006 B.

Barne- og likestillingsdepartementet (2006b). Håndbok om ungdomsråd.

Boyden, J. (1997). 'Childhood and the Policy makers. A Comparative Perspective on the Globalization of Childhood, I A. James og A. Prout (red), *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood* (s 190-229). London: The Falmer Press.

Brannen, J. and O'Brien, M. (1995). Childhood and the sociological gaze: Paradigms and paradoxes. *Sociology*, 29, 4, 729–737.

Forandringsfabrikken (2003). Livet under 18. Drømmene – ideene – livet. Unge rapporterer til FN om Barnekonvensjonen 02/03.

Forandringsfabrikken (2004a). Livsverktøy. Om Barnekonvensjonen for 5.-7.klasse.

Forandringsfabrikken (2004b). Lærerveiledning. Om Barnekonvensjonen for og 8.-10. klasse.

Forum for Barnekonvensjonen (2004). Supplerende rapport 2004 - til Norges tredje rapport til FNs Komité for Barnets Rettigheter.

Freeman, M. (2002). 'Human rights, children's rights and judgement – some thoughts on reconciling universality and pluralism'. *The International Journal of Children's Rights*. Nr 10, 345-354.

Helland, H. og Øya, T. (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Høstmælingen, N. (2003). *Internasjonale menneskerettigheter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kjærnsli, M., Lie, S., Olsen, R. V., Roe, A. og Turmo, A (2004). *Rett spor eller ville veier? Norske elevers prestasjoner i matematikk, naturfag og lesing i PISA 2003*. Oslo: Universitetsforlaget.

Landsrådet for norske barne – og ungdomsorganisasjoner (LNU) (1999). Vi ble hørt. Barnehøring '98. LNUs rapportserie nr.7.

Lidén, H. (2003). Ungdomsråd – politisk lekestue. I F. Engelstad og G. Ødegaard (red): *Ungdom, makt og mening*. Oslo: Gyldendal, 93-120.

Lidén, H.(2004). Barns rettigheter – en realiserbar intensjon? *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 7, 4, 196–212.

Nordahl, T. (2007a). Jenter og gutters situasjon og læringsutbytte i skolen. I: *Bedre Skole* (under trykking).

Nordahl, T. (2007b). *Hjem og skole - hvordan skape et bedre samarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Nordahl, T. (2008). Skolens mål og oppgave. I *Barndomsboken*. Oslo: Universitetsforlaget. Under trykking.

Norsk Senter for Menneskerettigheter (2005). FNs barnekonvensjon – fra visjon til kommunal virkelighet. Oslo: Universitetet i Oslo

Pirolja, J. (2005). 'Culture, Western origin and the Universality of Human Rights', *Nordisk Tidsskrift for Menneskerettigheter – 2005 – nr. 01*.

Purdy, L.M. (1994). 'Why Children shouldn't have Equal Rights', *International Journal of Children's Rights*, 2: 233-241.

Sandbæk, M. (red) (2004). *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* Oslo: NOVA rapport 11/04.

St.prp. nr.82 (2000–2001).Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2002 (kommuneproposisjonen).

Vestel, V., Ødegård, G., Øia, T. (2003). *Veien til makta og «det gode liv»? Evaluering av medvirkningsarbeidet blant unge i Porsgrunn kommune*. Oslo: NOVA rapport 8/03.

De kommunale rapportene:

Alna bydel, Oslo kommune: Eivind Fivelsdal og Monika Rosten (2007). Om barnekonvensjonen, fra Ungdom i Bydel Alna, Oslo.

Alta kommune: Siss-Mari Solli (2007). Alta kommunes bidrag til Norges 4. rapport til FN om barnekonvensjonen. Brukerundersøkelser gjennomført våren 2007.

Bjugn kommune: Rita Sundet (2007). FNs barnekonvensjon – rapportering fra barn og unge.

Lillesand kommune: Marte Skippervold (2007). FNs barnekonvensjon – rapportering fra barn og unge.

Sandnes kommune: Tone Strømø, Gurid Lomeland, Kirsten Svindland (2007). Barn og unges tanker om FNs barnekonvensjon og retten til å bli hørt.

Skedsmo kommune: Guri Sæther (2007). FNs Barnekonvensjon – rapport fra barn og unge i Skedsmo kommune.

Trondheim kommune: May-Iren Skamfer Evensmo (2007). Trondheim kommunes bidrag til Norges 4. FN – rapport om barnekonvensjonen.

Webadresser til kommunene

www.bydel-alna.oslo.kommune.no

www.alta.kommune.no

www.bjugn.kommune.no

www.kautokeino.kommune.no

www.lillesand.kommune.no

www.sandnes.kommune.no

www.skedsmo.kommune.no

www.trondheim.kommune.no

VEDLEGG 1:

Barnekonvensjonens artikler relatert til relevante spørsmål i spørreskjema og/eller intervjuguide. Notat fra NOVA 19/4-07.

I dette notatet har vi tatt utgangspunkt i hvordan FNs barnerettighetskomité anbefaler at artiklene i konvensjonen grupperes når landene skal sende inn sine rapporter (United Nations 1996) . Vi knytter de spørsmålene som skal stilles til barn og unge til sentrale artikler i barnekonvensjonen. Se vedlegg 2 som gjengir aktuelle spørsmål.

Generelle prinsipper (artikkel 2 – 3 – 6- 12).

Artikkel 2 - Ikke diskriminering

Relevante spørsmål:

Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen på grunn av

- a) Kjønn?
- b) Funksjonshemming?
- c) Nasjonalitet?
- d) Religion eller livssyn?

Svaralternativer: Ikke i det hele tatt – En sjelden gang – 2 eller 3 ganger i måneden – Omtrent 1 gang i uka – Flere ganger i uken

Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering av

- a) Elever i gruppa/klassen?
- b) Andre elever på skolen?
- c) En eller flere lærere?
- d) Andre voksne på skolen?

Svaralternativer: Ikke i det hele tatt – En sjelden gang – 2 eller 3 ganger i måneden – Omtrent 1 gang i uka – Flere ganger i uken

Er det mye mobbing på deres skole?

Hvordan kan dere få mindre mobbing?

Gjøres det forskjell på gutter og jenter?

Hvis ja, hvordan? (dette er også tatt med under artikkel 28 og 29).

Per er født og oppvokst i Norge, han har norske foreldre og nettopp tatt fagbrev som rørlegger. Ali er født i Irak, har muslimske foreldre og flyttet til Norge for 5 år siden. Han har også nettopp tatt fagbrev som rørlegger. Dersom disse to personene skulle søke på samme jobb, tror du de vil ha like vilkår?

Artikkel 3 - Barnets beste

Relevante spørsmål:

Har du hørt om barns beste? Hva betyr det?

Artikkel 12 - Respekt for barnets rett til å bli hørt

Relevante spørsmål:

Er det forhold ved skolen som du ønsker å si noe om?

Kan du gi eksempler på dette?

Vet du hvem du kan si det til?

Tror du noen vil høre på det du sier?

Har du opplevd at det du har foreslått har blitt fulgt opp på skolen?

Kan du gi eksempler?

Har du opplevd at det du har foreslått ikke har blitt fulgt opp?

I tilfelle ja, var det noen som forklarte deg hvorfor det ikke kunne bli slik?

Fortell hvordan du fikk denne forklaringen.

Her kommer flere påstander om elevers medbestemmelse i skolehverdagen. Er du enig eller uenig i følgende påstander:

Elevrådet har stor innflytelse på skolen vår

Elevene bør være med på å vurdere kvaliteten på undervisningen i de ulike fagene

Elevene i min klasse er med på å bestemme over undervisningen

Lærere og elever bør sammen utarbeide ukeplaner, lekseplaner og arbeidsplaner

Elevenes ønsker blir ikke tatt hensyn til uansett

Lærerne blander seg opp i alt for mye av det elevene foretar seg i friminuttene

Representanter for elevene bør være i flertall der det tas viktige avgjørelser på skolen

Lærerne ved min skole oppfordrer elevene til å være med i elevrådsarbeid

Svaralternativer: Helt enig / Litt enig / Litt uenig / Helt uenig.

Tilrettelegger skolen for framtidig yrkesvalg?

Har du mulighet til å bestemme dine fritidsaktiviteter selv?

Hvis nei, hvorfor ikke? (er også tatt med under artikkel 31)

Menneskerettigheter og friheter (artikkel 7,8,13,14-17,37)

Artikkel 14 – Retten til tanke, samvittighets – og religionsfrihet

Relevante spørsmål:

Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen på grunn av

- e) Kjønn?
- f) Funksjonshemming?
- g) Nasjonalitet?
- h) Religion eller livssyn?

Dette er satt opp under artikkel 2 – men siste strekpunkt berører også artikkel 14.

Familie og alternativ omsorg (artikkel 5, 9-11,18-21,25,27,39)

Artikkel 20 - alternativ omsorg

Eventuelle spørsmål dersom fosterbarn blir spurt.

Helse og velferd (artikkel 6,18,23,24,27).

Artikkel 23 – Funksjonshemmede barns rett til et fullferdig liv.

Relevante spørsmål:

Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen på grunn av

- i) Kjønn?
- j) Funksjonshemming?
- k) Nasjonalitet?
- l) Religion eller livssyn?

Spørsmålet er satt opp under artikkel 2 - om ikke diskriminering – men her er også andre strekpunkt relevant.

Artikkel 24 – Barns rett til helse og helseomsorg.

Relevante spørsmål:

Dersom du eller en du kjenner trenger hjelp med egen helse, er det noen i kommunen du kan kontakte? I tilfelle hvem?

Dersom du eller en du kjenner trenger hjelp med noe som er vanskelig hjemme, er det noen i kommunen du kan kontakte? I tilfelle hvem?

Dersom du eller en du kjenner opplever andre vanskeligheter, er det noen i kommunen du kan kontakte? I tilfelle hvem?

Artikkel 27 – Barns rett til levestandard.

Relevante spørsmål:

Hvor ofte har det hendt at foreldrene dine ikke har hatt råd til å gi deg penger slik at du kunne være med på aktiviteter på skolen

Svaralternativer: Mange ganger Noen få ganger En gang Aldri

Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter (artikkel 28,29,31)

Artikkel 28 og artikkel 29 - Utdanning og målet med utdanning.

Relevante spørsmål:

Trives du godt på skolen?

Trives du sammen med elevene i gruppa/klassen din?

Trives du i friminuttene/fritimene?

Svaralternativer:

Trives svært godt - Trives godt - Trives litt – Trives ikke noe særlig – Trives ikke i det hele tatt?

Er det forhold ved skolen som du liker godt? Hvis ja, kan du gi eksempler?

Er det forhold ved skolen som du liker dårlig? Hvis ja, kan du gi eksempler?

Har du innflytelse i undervisningen? Hvis ja, hvordan?

Hvis nei, hvordan kan elevene får mer innflytelse?

Synes du at undervisningen passer for deg?

Gjøres det forskjell på gutter og jenter?

Hvis ja, hvordan?

Artikkel 31 – Rett til fritid, rekreasjon og kulturelle aktiviteter.

Relevante spørsmål fra notatet:

Har du mulighet til å bestemme dine fritidsaktiviteter selv?

Hvis nei, hvorfor ikke?

Finnes det gode fritidstilbud i kommunen din

- Organiserte aktiviteter
- Tilgang til marka/friluftsaer
- Møteplasser for uformelle samlinger/egen aktivitet?
- Kan du komme deg dit på en trygg måte?

Spesielle beskyttelsestiltak (artikkel 22,32 -40)

Artikkel 22 om nødvendig vern av flyktningbarn og artikkel 40 straffeprosesser mot unge lovbrøyttere er ikke med i målgruppene.

Artikkel 42 – Gjøre konvensjonens prinsipper og bestemmelser kjent for kjent

Relevante spørsmål:

Har du hørt om FNs barnekonvensjon?

Hva tror du den handler om?

Hvor har du hørt om den?

Tror du at Barnekonvensjonen er viktig for deg? I så fall, hvorfor?

Har du hørt om barns beste? Hva betyr det?

Hvordan tror du at du har det i forhold til andre barn i Norge?

Hvilke problemer har man i andre deler av verden som vi ikke har i Norge?

Har barn rett til å bestemme i noen saker som gjelder dem selv?

Har barn rettigheter? Hjemme? På Skolen? I samfunnet?

Har barn rettigheter hjemme? Hvis ja, kan du nevne en eller flere?

Har barn rettigheter på skolen? Hvis ja, kan du nevne en eller flere?

Har barn rettigheter i samfunnet? Hvis ja, kan du nevne en eller flere?

VEDLEGG 2:

Forslag til utforming av spørsmål. Notat fra NOVA (21/3-07).

Bakgrunnsdata:

Er du gutt eller jente?

Hvilket klassetrinn går du på?

Hvor gammel er du?

Forslag til kjernespørsmål om FNs Barnekonvensjon

Har du hørt om FNs barnekonvensjon?

Hva tror du den handler om?

Hvor har du hørt om den?

Tror du at Barnekonvensjonen er viktig for deg? I så fall, hvorfor?

Har du hørt om barns beste? Hva betyr det?

Hvordan tror du at du har det i forhold til andre barn i Norge?

Hvilke problemer har man i andre deler av verden som vi ikke har i Norge?

Har barn har rett til å bestemme i noen saker som gjelder dem selv?

Har barn rettigheter hjemme? Hvis ja, kan du nevne en eller flere?

Har barn rettigheter på skolen? Hvis ja, kan du nevne en eller flere?

Har barn rettigheter i samfunnet? Hvis ja, kan du nevne en eller flere?

Skolen, medvirkning, deltakelse i demokratiske prosesser

Trives du godt på skolen?

Trives du sammen med elevene i gruppa/klassen din?

Trives du i friminuttene/fritimene?

Svaralternativer:

Trives svært godt Trives godt - Trives litt – Trives ikke noe særlig – Trives ikke i det hele tatt?

(Fra Elevundersøkelsen)

Er det forhold ved skolen som du liker godt? Hvis ja, kan du gi eksempler?

Er det forhold ved skolen som du liker dårlig? Hvis ja, kan du gi eksempler?

Har du innflytelse i undervisningen? Hvis ja, hvordan?

Hvis nei, hvordan kan elevene få mer innflytelse?

Synes du at undervisningen passer for deg?

Gjøres det forskjell på gutter og jenter?

Hvis ja, hvordan?

Er det forhold ved skolen som du ønsker å si noe om?

Kan du gi eksempler på dette?

Vet du hvem du kan si det til?

Tror du noen vil høre på det du sier?

Har du opplevd at det du har foreslått har blitt fulgt opp på skolen?

Kan du gi eksempler?

Har du opplevd at det du har foreslått ikke har blitt fulgt opp?

I tilfelle ja, var det noen som forklarte deg hvorfor det ikke kunne bli slik?

Fortell hvordan du fikk denne forklaringen.

Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen på grunn av

m) Kjønn?

n) Funksjonshemming?

o) Nasjonalitet?

p) Religion eller livssyn?

Svaralternativer: Ikke i det hele tatt – En sjelden gang – 2 eller 3 ganger i måneden
– Omtrent 1 gang i uka – Flere ganger i uken (Fra Elevundersøkelsen)

Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering av

e) Elever i gruppa/klassen?

f) Andre elever på skolen?

g) En eller flere lærere?

h) Andre voksne på skolen?

Svaralternativer: Ikke i det hele tatt – En sjelden gang – 2 eller 3 ganger i måneden
– Omtrent 1 gang i uka – Flere ganger i uken (Fra Elevundersøkelsen)

Er det mye mobbing på deres skole?

Hvordan kan dere få mindre mobbing?

Her kommer flere påstander om elevers medbestemmelse i skolehverdagen. Er du enig eller uenig i følgende påstander:

Elevrådet har stor innflytelse på skolen vår

Elevene bør være med på å vurdere kvaliteten på undervisningen i de ulike fagene

Elevene i min klasse er med på å bestemme over undervisningen
Lærere og elever bør sammen utarbeide ukeplaner, lekseplaner og arbeidsplaner
Elevenes ønsker blir ikke tatt hensyn til uansett
Lærerne blander seg opp i alt for mye av det elevene foretar seg i friminuttene
Representanter for elevene bør være i flertall der det tas viktige avgjørelser på skolen
Lærerne ved min skole oppfordrer elevene til å være med i elevrådsarbeid

Svaralternativer: Helt enig / Litt enig / Litt uenig / Helt uenig (Fra Ung i Norge 2002)

Tilrettelegger skolen for framtidig yrkesvalg?

Fritid

Har du mulighet til å bestemme dine fritidsaktiviteter selv?
Hvis nei, hvorfor ikke?

Finnes det gode fritidstilbud i kommunen din

- Organiserte aktiviteter
- Tilgang til marka/friluftsansaer
- Møteplasser for uformelle samlinger/egen aktivitet?
- Kan du komme deg dit på en trygg måte?

Helse og sosial

Dersom du eller en du kjenner trenger hjelp med egen helse, er det noen i kommunen du kan kontakte? I tilfelle hvem?

Dersom du eller en du kjenner trenger hjelp med noe som er vanskelig hjemme, er det noen i kommunen du kan kontakte? I tilfelle hvem?

Dersom du eller en du kjenner opplever andre vanskeligheter, er det noen i kommunen du kan kontakte? I tilfelle hvem?

Hvor ofte har det hendt at foreldrene dine ikke har hatt råd til å gi deg penger slik at du kunne være med på Aktiviteter på skolen

Svaralternativer: Mange ganger Noen få ganger En gang Aldri

Minoriteter/likestilling

Per er født og oppvokst i Norge, han har norske foreldre og nettopp tatt fagbrev som rørlegger. Ali er født i Irak, har muslimske foreldre og flyttet til Norge for 5 år

siden. Han har også nettopp tatt fagbrev som rørlegger. Dersom disse to personene skulle søke på samme jobb, tror du de vil ha like vilkår? Begrunn svaret.

Framtidsvisjoner

Er det noe som kan bedres i forhold til barnas oppvekstmiljø i din kommune?

I så fall, hva?

Er det noe som kan bedres i forhold til barns framtidsutsikter i kommunen?

I så fall, hva?

Ønsker du å bosette deg på hjemstedet ditt når du er ferdig utdannet?

Svaralternativer: Ja, svært gjerne, Ja, hvis det faller seg slik Usikker Nei, jeg ønsker å bosette meg et annet sted? (Ung i Norge 2002).

VEDLEGG 3:

Et eksempel på spørreskjema fra Lillesand kommune

Lillesand kommune FN

Dette er frivillig undersøkelse som gjennomføres på vegne av Barne- og Likestillingsdepartementet. Du kan når som helst avbryte besvarelsen hvis du ønsker det.

Resultatene fra din besvarelse skal brukes i en rapport som sendes til FN. Du kan derfor gjennom denne besvarelsen si noe om hvordan DU har det i Lillesand, helt inn til FN!

Du besvarer spørsmålene ved å merke av alternativet du syntes passer best, eller fylle ut de åpne rubrikkene med tekst. For å gå videre trykk "neste".

Takk for at du tar deg tid og er villig til å svare på dette spørreskjemaet.

Lykke til!

Marte Skippervold
Kulturkonsulent
Lillesand kommune

1) Begynn din besvarelse ved å klikke på knappen merket «Neste».

2) Er du gutt eller jente?

Gutt

Jente

I tekstboksen nedenfor vil kun hele tall bli godkjent. Unngå desimaltall, bokstaver og åpenrom.

3) Hvor gammel er du?

4) Fødested

	Ja	Nei
Er din mor født i Norge?	☐	☐
Er din far født i Norge?	☐	☐
Er du født i Norge?	☐	☐

KJERNESPØRSMÅL OM FNs BARNEKONVENSJON

5) Har du hørt om FNs barnekonvensjon?

Ja Nei Vet ikke

7) Hva tror du den handler om?

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Har du hørt om FNs barnekonvensjon? - Ja

B) Hvor har du hørt om den?

Skole Hjemme TV Internett Avis/ukeblad Annet

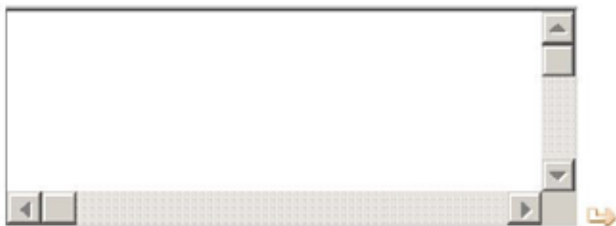
9) Tror du at Barnekonvensjonen er viktig for deg?

Ja Nei Vet ikke

10) Hvordan tror du at du har det i forhold til andre barn i Norge?

Mye verre Verre Likt Bedre Mye bedre Vet ikke

11) Hvilke problemer har barn og unge i andre deler av verden, som vi ikke har i Norge?

På spørsmålet nedenfor skal du gradere de enkelte svaralternativene på en skala fra 1-6, hvor 1 = i liten grad, mens 6 = i stor grad.

12) I hvilken grad har barn rett til å bestemme i situasjoner som gjelder dem selv?

	1	2	3	4	5	6
Hjemme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
På skolen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

I samfunnet

På fritiden

13) Har du det trygt og godt hjemme?

1 2 3 4 5 6

Y

SKOLEN, MEDVIRKNING, DELTAKELSE I DEMOKRATISKE PROSESSER

15) Hvordan trives du i de ulike sammenhengene nedenfor?

Trives svært godt   Trives godt   Trives litt   Trives ikke noe særlig   Trives ikke i det hele tatt

Trives du godt på skolen?

Trives du sammen med elevene i gruppa/klassen din?

Trives du i friminuttene/fritimene?

16) Er det noe du gruer deg for?

17) Opplever du at du får være med å bestemme noe i undervisningen?

I stor grad   I noen grad   I liten grad   Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Opplever du at du får være med å bestemme noe i undervisningen? - I noen grad
eller
Opplever du at du får være med å bestemme noe i undervisningen? - I stor grad

18) Hvordan får du være med å bestemme noe i undervisningen?

- Gjennom læreren
- I klasseråd
- Trinnforum
- Elevråd
- Brukerråd (FAU + elevråd)
- Annet, spesifiser her:

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
 Opplever du at du får være med å bestemme noe i undervisningen? - Nei
 eller
 Opplever du at du får være med å bestemme noe i undervisningen? - I liten grad

19) Hvordan kan elevene få være med å bestemme mer?

20) Gjøres det forskjell på gutter og jenter?

- Ja   Nei   Vet ikke

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
 Gjøres det forskjell på gutter og jenter? - Ja

21) På hvilken områder mener du det er forskjellsbehandling?

22) Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen på grunn av:

	Ikke i det hele tatt	En sjelden gang	2-3 ganger i mnd.	Ca. 1 gang i uka	Flere ganger i uka
Kjønn	☐	☐	☐	☐	☐
Funksjonshemming	☐	☐	☐	☐	☐
Nasjonalitet	☐	☐	☐	☐	☐

Religion eller livssyn	☐	☐	☐	☐	☐	
23) Er du blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering av:						
	Ikke i det hele tatt	En sjelden gang	2-3 ganger i mnd.	Ca. 1 gang i uka	Flere ganger i uka	
Elever i gruppa/klassen	☐	☐	☐	☐	☐	
Andre elever på skolen	☐	☐	☐	☐	☐	
En eller flere lærere	☐	☐	☐	☐	☐	
Andre voksne på skolen	☐	☐	☐	☐	☐	
24) Mobbing:						
	Ikke i det hele tatt	En sjelden gang	2-3 ganger i mnd.	Ca. 1 gang i uka	Flere ganger i uka	
Har du sett noen bli mobbet på din skole?	☐	☐	☐	☐	☐	
Har du selv blitt mobbet?	☐	☐	☐	☐	☐	
25) Her kommer flere påstander om elevers medbestemmelse i skolehverdagen. Er du enig eller uenig i følgende påstander:						
			Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig
Elevrådet har stor innflytelse på skolen vår	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Elevene bør være med på å vurdere kvaliteten på undervisningen i de ulike fagene	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Elevene i min klasse er med på å bestemme over undervisningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lærere og elever bør sammen utarbeide ukeplaner, lekseplaner og arbeidsplaner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Elevenes ønsker blir ikke tatt hensyn til uansett	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Lærerne blander seg opp i alt for mye av det elevene foretar seg i friminuttene

Representanter for elevene bør være i flertall der det tas viktige avgjørelser på skolen

Lærerne ved min skole oppfordrer elevene til å være med i elevrådsarbeid.

Elevrådet gjør et viktig arbeid for elevdemokratiet på skolen.

Vi får god opplæring i hva medbestemmelse og medvirkning er i skolen.

Jeg vet hvilke saker Ungdomsrådet jobber med.

FRITID

27) Finnes det gode fritidstilbud i kommunen din?

Ja Nei Vet ikke

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Finnes det gode fritidstilbud i kommunen din? - Ja

28) Nevn de tilbudene du synes er bra:

29) Er det fritidsaktiviteter du savner i din kommune?

30) Hvor treffer du som oftest vennene dine?

- Fritidsklubb
- Skatepark
- Sentrum
- Hjemme hos venner
- Andre steder
- Har ikke venner

På spørsmålet nedenfor skal du gradere svaret ditt på en skala fra 1-6, hvor 1 = lite trygg, mens 6 = svært trygg.

31) Når du er ute på kveldstid (til for eksempel fritidsaktiviteter eller venner), opplever du at du er trygg?

1 2 3 4 5 6

HELSE OG SOSIAL

33) Dersom du eller en du kjenner trenger hjelp med egen helse, er det noen i Lillesand du kan kontakte? I tilfelle hvem?

34) Dersom du eller en du kjenner trenger hjelp med noe som er vanskelig hjemme, er det noen i Lillesand du kan kontakte? I tilfelle hvem?

35) Dersom du eller en du kjenner opplever andre vanskeligheter, er det noen i Lillesand du kan kontakte? I tilfelle hvem?

36) Hvor ofte har det hendt at foreldrene dine ikke har hatt råd til å gi deg penger slik at du kunne være med på aktiviteter på skolen?

Mange ganger Noen få ganger En gang Aldri

MINORITETER/LIKESTILLING

Per er født og oppvokst i Norge, han har norske foreldre og nettopp tatt fagbrev som rørlegger. Ali er født i Irak, har muslimske foreldre og flyttet til Norge for 5 år siden. Han har også nettopp tatt fagbrev som rørlegger.

Dersom disse to personene skulle søke på samme jobb, tror du de vil ha like stor sjanse for å få jobben? Begrunn svaret.

39) Er det noe som kan bedres i forhold til barnas oppvekstmiljø i Lillesand kommune? I så fall, hva?

40) Er det noe som kan bedres i forhold til barns framtidsutsikter i Lillesand? (Skole, arbeid, fritid, venner, økonomi.) I så fall, hva?

41) Ønsker du å bosette deg på hjemstedet ditt når du blir voksen?

Svært gjerne Ja Usikker Nei, jeg ønsker å bosette meg et annet sted

ANNET

43) Er det noe ved skolen som du liker godt?

Ja Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Er det noe ved skolen som du liker godt? - Ja

44) Kan du gi noen eksempler på hva du liker godt ved skolen?

45) Er det noe ved skolen som du liker dårlig?

Ja Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Er det noe ved skolen som du liker dårlig? - Ja

46) Kan du gi noen eksempler på hva du liker dårlig ved skolen?

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Er det noe ved skolen som du liker dårlig? - Ja

47) Vet du hvem du kan snakke med om det du liker dårlig ved skolen din?

Ja Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Er det noe ved skolen som du liker dårlig? - Ja

48) Tror du noen vil høre på det du sier?

Ja Nei

49) Har du opplevd at ting du har foreslått har blitt fulgt opp på skolen?

Ja Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Har du opplevd at ting du har foreslått har blitt fulgt opp på skolen? - Ja

50) Kan du gi eksempler på at ting du har foreslått har blitt fulgt opp på skolen?

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Har du opplevd at ting du har foreslått har blitt fulgt opp på skolen? - Ja

51) Har du opplevd at det du har foreslått ikke har blitt fulgt opp?

Ja Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Har du opplevd at det du har foreslått ikke har blitt fulgt opp? - Ja

52) Var det noen som forklarte deg hvorfor det du foreslo på skolen ikke kunne bli slik?

Ja Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Var det noen som forklarte deg hvorfor det du foreslo på skolen ikke kunne bli slik? - Ja

53) Fortell hvordan du fikk denne forklaringen:

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:
Var det noen som forklarte deg hvorfor det du foreslo på skolen ikke kunne bli slik? - Ja

LEVER DIN BESVARELSE

55) For å levere din besvarelse trykk på knappen merket «Send».

VEDLEGG 4: Intervjuguide Sandnes kommune (22/5-07)

TEMA 1: FN'S BARNEKONVENSJON

Har dere hørt om FN's barnekonvensjon?

Hva tror dere den handler om?

Hvor har dere hørt om den? (*skole, hjemme, TV, internet, avis/ukeblad, annet?*)

Tror du barnekonvensjonen er viktig for deg? (*hvis ja; hvorfor?*)

Hvordan tror du at du har det i forhold til andre barn i Norge?

Hvilke problemer har barn og unge i andre deler av verden, som vi ikke har i Norge?

Har barn og unge rett til å bestemme i noen saker som gjelder dem selv?

(Har dere rettigheter: hjemme, på skolen, i fritiden, i samfunnet. Kan dere nevne noen?)

TEMA 2: SKOLEN, MEDVIRKNING OG DELTAKELSE I DEMOKRATISKE PROSESSER

Hvordan har dere det på skolen?

Hvordan har dere det med elevene/gruppa/klassen din?

Hvordan har dere det i friminuttene/fritimene?

Opplever dere at dere får være med å bestemme noe i undervisningen?

Hvis ja, i hvor stor grad / hvordan?

- gjennom læreren
- i klasseråd
- i elevråd
- brukerråd (FAU + elevråd)
- annet

Hvis nei, hvordan kan elevene få være med å bestemme mer?

Gjøres det forskjell på jenter og gutter?

Hvis ja, på hvilke områder mener dere det er forskjellsbehandling?

TEMA 2: SKOLEN, MEDVIRKNING OG DELTAKELSE I DEMOKRATISKE PROSESSER

Tror dere noen blir utsatt for urettferdig behandling/diskriminering på skolen pga

- kjønn
- funksjonshemming
- nasjonalitet
- hudfarge
- religion eller livssyn

Opplever dere at noen er blitt utsatt for urettferdig behandling/diskriminering av

- elever/grupper i klassen?
- Andre elever på skolen?
- En eller flere lærere?
- Andre voksne på skolen?

Har dere tanker om hva som kunne gjort situasjonen bedre for de som opplever urettferdig behandling/diskriminering eller mobbing i skolen?

TEMA 3: FRITID

Finnes det gode fritidstilbud i Sandnes?

Hvis ja; nevnt de dere synes er bra.

Er det fritidsaktiviteter dere savner?

Hvis ja; hva savner dere?

Kan dere selv bestemme over hva dere gjør i fritiden?

Hvis nei, hvorfor ikke?

Tror dere at noen barn og unge ikke kan delta i fritidsaktiviteter eller aktiviteter i skolen fordi foreldrene ikke har råd til å betale det det koster?

Vet dere hvor dere skal gå for å finne ut av hvilke fritidstilbud som finnes?

TEMA 4: HELSE OG SOSIAL

Dersom dere eller en dere kjenner trenger hjelp med egen helse, er det noen dere kan kontakte? I tilfelle hvem?

Dersom dere eller en dere kjenner trenger hjelp med noe som er vanskelig hjemme, er det noen dere kan kontakte? I tilfelle hvem?

Dersom dere eller en dere kjenner opplever andre vanskeligheter, er det noen i kommunen du kan kontakte? I tilfelle hvem?

TEMA 5: RETTEN TIL Å BLI HØRT - ARTIKKEL 12

Dere er med i (*fritidsgruppe/AC/DC, - har spesielle erfaring med å bo i fosterhjem, bo på asylmottak*); kan dere fortelle litt om denne gruppa / om deres erfaring med å dette tilbudet.)

- Er det forhold ved tilbudet som dere ønsker / har ønsket å si noe om? Kan dere gi eksempler på dette?
- Vet dere hvem dere kan si det til?
- Tror dere noen vil høre på det dere sier?
- Har dere opplevd at noe dere har foreslått eller ønsket i ditt forhold til (*gruppa, fosterhjemmet, innføringsklassen osv..*) har blitt annerledes fordi dere sagt noe om det
- Kan dere fortelle om dette eller gi eksempler på dette?
- Har dere noen gang foreslått forandringer i tilbudet som ikke har blitt etter deres ønsker?
- I tilfelle ja, var det noen som forklarte dere hvorfor det ikke kunne bli slik? Fortell hvordan dere fikk denne forklaringen.
- Har dere rettigheter i det tilbudet dere er en del av?

TEMA 6: LIKESTILLING OG FRAMTIDSVERSJONER.

Hvordan ser dere på mulighetene til å få den jobben dere vil ha når dere er ferdig med utdanningen?

- Hvorfor
- Er det noe som skiller mulighetene for å få jobb?
- Har gutter og jenter like muligheter?
- Har alle uansett etnisk bakgrunn like muligheter?
- Er det noe annet som skiller?

Framtidsvisjoner:

Er det noe som kan bedres i forhold til barn og unges oppvekstmiljø i Sandnes?

- i så fall, hva?

Er det noe som kan bedres i forhold til barn og unges framtidssutsikter i Sandnes?

- i så fall hva?

Vi dere fortsette å bo i Sandnes etter utdanningen (i framtida?)

Er det andre steder dere heller vil bo?

Muligheter for å ta opp andre spørsmål:

Hvis dere tenker gjennom samtalen vi har hatt nå – er det noe annet noen av dere synes vi burde tatt opp og snakket om? – i tilfelle hva?

Takk for hjelpen, gi dem honnør for deltakelse, og plakat med FNs barnekonvensjon.